

**БІБЛІОТЕКА
КОМАНДИРА**

**За редакцією
Олега Фешовця**

ІРЛАНДСЬКА РЕСПУБЛІКАНСЬКА АРМІЯ

СТРАТЕГІЯ І ТАКТИКА

НАСИЛЛЯ ОСНАЩУЄТЬСЯ ВІНАХОДАМИ МИСТЕЦТВ
І НАУК, АБИ ДАТИ ВІДСІЧ НАСИЛЛЮ. НЕПОМІТНІ,
НЕ ВАРТІ ЗГАДУВАННЯ ОБМЕЖЕННЯ, ЯКІ ВОНО
НАКЛАДАЄ НА СЕБЕ ПІД НАЗВОЮ МІЖНАРОДНО-
ПРАВОВИХ ЗВИЧАЇВ, ХОЧ І СУПРОВОДЖУЮТЬ ЙОГО,
ВСЕ Ж СУТТЕВО НЕ ОСЛАБЛЯЮТЬ ЙОГО СИЛУ.

Карл фон Кляузевіц

t.me/red_sqall

За редакцією
Олега Фешовця

ІРЛАНДСЬКА РЕСПУБЛІКАНСЬКА АРМІЯ

СТРАТЕГІЯ І ТАКТИКА

"

"

Ця книга містить дієві збройні, бойові і захисні техніки, і вони, вочевидь, небезпечні, а їх неправомірне застосування може мати серйозні наслідки і призвести до кримінального переслідування. Видання не слід передавати в руки особам, які ще не досягли 18-літнього віку.

УДК 94:[355.311:355.4:329](415)(093.2)

181

Ірландська республіканська армія: Стратегія і тактика / За ред. Олега Фешовця. — Львів: Видавництво «Астролябія», 2018. — 160 с. (Серія: Бібліотека командира)

Книга становить собою коментований збірник документів Ірландської республіканської армії, що за різних обставин стали доступними для громадськості й увійшли в історію під умовною назвою «Зелена книга». Створені для вишколу рекрутів, ці документи розкривають політико-економічні цілі ІРА, її бойову історію та організаційну структуру, стратегію і тактику боротьби, питання оснащення й озброєння, безпеки, а також морально-психологічної підготовки добровольців. Призначена для офіцерів, сержантів та солдатів Збройних Сил України, працівників спецслужб, дослідників історії повстанської та контрповстанської боротьби, викладачів військових і цивільних навчальних закладів, курсантів і студентів.

Рекомендувала до друку

*Вчена рада Науково-дослідного інституту українознавства.
Протокол № 10 від 28 грудня 2017 року*

Рецензенти:

Галайко Б. М., кандидат історичних наук, директор Науково-дослідного інституту українознавства МОН України.

Тимчук В. Ю., кандидат технічних наук, підполковник, старший викладач кафедри комплексів і приладів артилерійської розвідки факультету ракетних військ і артилерії Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного.

Усі права застережено.

Жодну частину цього видання не можна видрукувати, закладати в комп'ютерну пам'ять, відтворювати і поширювати у будь-якій формі та будь-якими засобами без попередньої письмової згоди видавництва.

Український переклад і наукова редакція
© Олег Фешовець, 2018
Літературне редагування і дизайн
© Видавництво «Астролябія», 2018

ISBN 978-617-664-135-3

ПЕРЕДМОВА 7

ВСТУП 9

**ЧАСТИНА I. НОТАТКИ ЩОДО ПАРТИЗАНСЬКОЇ
ВІЙНИ: ПОСІБНИК ВОЛОНТЕРА ІРА 13**

Наша традиція 13

Що таке партизанська війна? 18

Стратегія партизанської війни 24

Тактика партизанської війни 26

Організація і озброєння 30

З народом 38

Партизанські бази 42

Партизанська атака 44

Тактики ворога 48

Партизанська оборона 52

Загальні техніки 55

Бойові зауваги 62

**ЧАСТИНА II. ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ
І МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА 73**

Найважливіша річ — безпека! 73

Що має засвоїти рекрут з першого дня 74

Ворог: категорії і засоби протидії 85

Партизанська стратегія 87

ЧАСТИНА III. ВИШКІЛ ДОБРОВОЛЬЦІВ СУПРОТИ ДОПИТІВ І ВІЙСЬКОВИЙ СУД ІРА.	92
Арешт	92
Допит	93
Аналіз допиту	98
Військово-судова процедура	110
ПРИМІТКИ	115
ВИБРАНА БІБЛІОГРАФІЯ	156

ПЕРЕДМОВА

Ми довгий час боролися за власну свободу. І особливо жорстокою була ця боротьба у XX столітті, завершившись створенням держави та повноцінних збройних сил. Але нині ми знову мусимо захищати наш суверенітет і територіальну цілісність.

Значним недоліком досліджень щодо історії нашої визвольної боротьби і формування підпільних чи конвенційних збройних сил є розгляд пов'язаної з цим проблематики поза контекстом збройних формувань інших народів. І через це навіть сумлінні дослідники поверхнево описують або й узагалі не зауважують тактичного інструментарію, що застосовувався в бойових діях, а тому пропонують неповноцінні версії української воєнної історії та не спроможні запропонувати сучасним ЗСУ досвід їхніх попередників. Це також створює умови для спотвореного, ба навіть агресивно-негативного витлумачення історії нашої збройної боротьби, кваліфікації її як воєнного «бандитизму».

Цього можна уникнути, зокрема, якщо зіставити стратегію і тактику боротьби наших збройних формувань із методами, що їх застосовували інші народи. Саме таке завдання й поставило перед собою це видання. Ми маємо справу з перекладеними і коментованими навчальними матеріалами Ірландської республіканської армії. Створені для вишколу рекрутів, вони розкривають політико-економічні цілі ІРА, її бойову історію та організаційну структуру, тактику боротьби, питання оснащення і озброєння, безпеки, а також морально-психологічної підготовки.

Бойовий досвід ІРА не був цілком незнайомий для українців, зокрема коли йдеться про УВО, ОУН чи УПА. Можна натрапити на чимало згадок про визвольну боротьбу ірландців у таких виданнях, як «Сурма», «Розбудова нації» тощо. Але насамперед варто згадати про «летючу бригаду» УВО, яку створив і якою успішно керував у 2-й половині 1920-х років ветеран Австро-угорської та Галицької армій Юліан Головінський (1894–1930)¹. Він уже під час польсько-української війни 1918–1919 років, замість наслідувати тактику позиційної війни, почав привчати особовий склад свого підрозділу до блискавичного маневрування, що завдавало супротивникові значних втрат².

Але це видання виправдане не лише з історіографічного погляду. Воно стане в пригоді під час розробки тактики бойових дій у містах, для протидії ворожій агентурі, під час підготовки контрдиверсійних операцій тощо. Тому книга буде цікава для широкої аудиторії читачів, і в ній знайдуть чимало корисного для себе і професійні історики, і військовослужбовці, і співробітники спецслужб, і викладачі військових чи цивільних навчальних закладів. Тож, без сумніву, її появу можна вітати як помітний внесок у розвиток військової історії та військової справи в Україні.

Богдан Галайко

кандидат історичних наук
директор Науково-дослідного
інституту українознавства
Київ, 2018 рік

ВСТУП

З другої половини ХХ століття відбулися серйозні зміни у способах ведення бойових дій. Причиною цього стали: новітній військовий досвід, що продемонстрував високу ефективність того тактичного інструментарію, який раніше кваліфікували як «неконвенційний»³, поява зброї масового знищення, а також зростання ролі глобальних інституцій у міжнародній політиці. Не вдаючись у деталі, ці зміни можна коротко охарактеризувати як чимраз більше застосування у військових операціях технік малої війни⁴.

Тож не дивно, що досвід організацій, які через підпільний статус мусили обмежуватися саме неконвенційним інструментарієм, став важливим предметом вивчення для армійських та спецслужбистських фахівців. І така зацікавленість була зумовлена потребою не лише вдосконалення контрповстанських методів, але й розробки нових технік для сил спеціальних операцій, чия роль у сучасному військовому мистецтві стрімко зростає.

Зазвичай тут йдеться про мілітарні чи парамілітарні організації, що, з огляду на їхню слабку позицію — ресурсну чи політичну⁵ — у порівнянні з їхнім супротивником, не мають інших шансів досягти власні цілі, окрім як вдатися до «неконвенційних» та асиметричних технік ведення бойових дій. Уже через те вони стоять на межі між легітимними (визнаними міжнародною чи внутрішньою системами права) і нелегітимними методами боротьби. А ця неминуча правова колізія зумовлює інші проблеми, як-от практичну відсутність легального забезпечення ресурсами та необхідність протидіяти інфільтрації агентури супротивника в середовище їхньої діяльності⁶.

Очевидно, що наслідком такого надзвичайно ускладненого становища таких організацій стають серйозні ексцеси, яким важко запобігти і які відразу ж використовує супротивник у боротьбі за контроль над внутрішньою та зовнішньою оцінкою їхньої діяльності. Тож не дивно, що більшість таких організацій (з погляду їхнього супротивника це щонайменше заслужено) кваліфікують як протизаконні і терористичні, а щоб обмежити їхню активність, щодо них вживають, окрім мілітарних, цілу низку заходів⁷.

Щоправда, це зовсім не заперечує того, що навіть супротивник вивчає їхні бойові техніки. Хрестоматійним уже став приклад використання британцями досвіду Ірландської республіканської армії⁸ на Близькому Сході проти османів (Томас Лоуренс⁹) чи в Бірмі проти японців (Вільям Слім¹⁰). Зазвичай освоєння бойових технік підпільних організацій відбувається завдяки досвіду боротьби з ними. Але не менш важливі також їхні внутрішні вишкільні інструкції, вкрай потрібні для будь-якої нелегальної організації з огляду на звичайні для них труднощі з підготовкою рекрутів.

До таких інструкцій належать і ті кілька документів, що традиційно відомі під загальною назвою «Зелена книга» і якими користувалися для вишколу нових членів Ірландської республіканської армії¹¹ та Ірландської жіночої ради¹², і тут пропонуємо їх коментований переклад. Як і більшість подібної лектури, «Зелена книга» — це умовна назва¹³ таємно поширюваних матеріалів, про походження яких зазвичай існує мало інформації. Та й сама «Зелена книга» потрапила в поле зору громадськості випадково і, як виглядає, не в повному обсязі. Прикметною в цьому контексті є відповідь колишнього начальника штабу Тимчасової ІРА Джеймса Мартіна Мак-Гінеса¹⁴ на запитання слідчого під час розслідування подій Кривавої неділі¹⁵ про те, що ж власне означає назва «Зелена книга»: «Гадаю, це означає, що книга була зелена».

Про першу частину «Зеленої книги» відомо порівняно більше. Згідно з вихідними даними, її видав Генеральний штаб ІРА. На титулі зазначено назву: *Notes on Guerrilla Warfare: A Handbook for Volunteers of the Irish Republican Army*. Беручи до уваги час публікації копії — 1956 рік, — можна зробити висновок, що видання підготувала ІРА 1922–1969 років. У цьому документі зосереджено увагу здебільшого на стратегії і тактиці повстанської боротьби, а також на організаційній структурі, оснащенні та озброєнні. Це водночас і своєрідний виклад бойової історії ірландських республіканських сил. Політичні питання тут зачеплено лише для обґрунтування стратегічно-технічних методів і цілей.

Другий і третій документи (часто поширюються вкупі) апелюють уже здебільшого до політико-економічної проблематики та до морально-психологічної підготовки добровольців, пропонують методи ідентифікації та класифікації ворога, а також зосереджуються на питаннях безпеки та поведінки під час арешту і допиту. Причиною такої змістової різниці стало вдосконалення методів контрповстанської боротьби РUC¹⁶, зменшення підтримки від цивільного населення¹⁷ та зумовлений попередніми чинниками перехід ІРА до стратегії «тривалої війни». Очевидно, що все це вимагало посилення заходів безпеки.

Напевно, саме тому другий і третій документи не мали жодних вихідних даних. Імпровізованою обкладинкою єдиної доступної для вивчення копії цих документів стала листівка з написом «Балачки коштують життя: в таксі, телефоном, у клубах і барах, на футбольних матчах, удома з друзями — будь-де! Хоч би про що ви говорили — не кажіть нічого!». Ці матеріали стали доступними для громадськості лише у зв'язку з арештом 1977 року начальника Генерального штабу Тимчасової ІРА Шеймеса Твомі¹⁸. Саме тому їх зазвичай датують 1977 роком. Але, з огляду на виразну марксистську риторику, їх, ймовірно,

підготувала ще Офіційна ІРА, що склала зброю 1972 року. Тож їх первісний варіант слід датувати кінцем 1960-х – початком 1970-х років. А оскільки остання згадана в тексті подія датована 1977 роком, то можна припустити, що маємо справу з однією з його редакцій, виконаною вже в ТІРА.

Цілком можливо, що існують й інші частини «Зеленої книги» або ж нові редакції вже відомих, утім інформації про них немає. Отож, пропонуємо нашому читачеві перший український переклад тих документів, що доступні на сьогодні. Цим виданням, яке в майбутньому може становити частину лектури службовців наших силових інституцій, маємо за мету сприяти зміцненню обороноздатності нашої країни, а також — розширити горизонт вітчизняних істориків, які стикаються у своїх пошуках із аналогічною проблематикою.

Олег Фешовець

завідувач Центру українських військових традицій і патріотичного виховання НДІУ,
головний редактор Львівського мілітарного альманаху «Цитаделя»
Львів, 2018 рік

Частина I

НОТАТКИ ЩОДО ПАРТИЗАНСЬКОЇ ВІЙНИ: ПОСІБНИК ВОЛОНТЕРА ІРА

Наша традиція

Небагато націй мають таку велику традицію ведення партизанської війни¹⁹, як ірландці. Наша історія сповнена прикладів успішного застосування таких тактик. Ми породили кілька визначних партизанських лідерів, чиї справжні здібності ніколи не були сповна оцінені. Їхня сила трималася на підтримці ірландського народу. Врешті, на народ падали і репресії ворога. Але якщо хтось зраджував справу, припиняв боротьбу чи втрачав насагу, то це рідко був саме народ.

Давні керни. У давнину керни²⁰ були легкоозброєними піхотинцями. Їхні тактики належали до стрілецького типу. Це вони виснажили норманів²¹, хоча у відкритій позиційній війні вони не мали жодного шансу зламати захист добре озброєних, вбраних у панцирі воїнів.

Арт Ог Мак-Морроу Кавена²² був типовим партизанським лідером свого часу: Річард II Англійський приходив двічі з великими арміями, щоб підкорити його (у 1394-му і 1399-му роках), однак марно. Другим був Фіач Мак-Г'ю О'Берн²³, а третім Ленстерським лідером був Рорі О'Мор²⁴. Велику перемогу під Гленмелью О'Берн здобув саме завдяки строгому дотриманню партизанських тактик.

Внесок Ольстеру²⁵ забезпечив лише Шейн О'Ніл Гордий²⁶. Англійський лідер Сідней віддав йому належне словами: «Він озброїв і спорядив усіх селян свого краю, перший з ірландців, хто таке вчинив».

Однак сповна досягнув потенціал партизанського ведення війни саме Г'ю О'Ніл Великий²⁷ — найкращий військовий

лідер в ірландській історії. Він підтверджував це впродовж дев'ятох років.

Жовтий Брід. О'Ніл відмовився від партизанської тактики лише один раз: під Кінсейлом²⁸. Він вчинив так під тиском іспанців, які висадилися не там і не тоді, де і коли потрібно було²⁹, і які наполягали на тому, щоб він атакував англійську армію Маунтджоя³⁰, коли та їх оточила. Це була перша й остання битва, в якій він вдався до відкритого позиційного ведення війни. Наслідки нам усім відомі.

Те, як О'Ніл переміг Ессекса³¹, що, намагаючись підкорити його, висадився тут із величезним військом, і те, як це військо було розсіяне у марних спробах до нього добратися, варто вивчати серйозним дослідникам партизанських тактик. Він знав, коли вдарити і коли відійти, і ніколи не ув'язувався в битву, що могла відбутися не на його умовах. Битва під Жовтим Бродом³² була яскравим прикладом його здібностей.

Під Жовтим Бродом він виманив маршала Бегенала³³ з його п'ятьма тисячами бійців із міста Арми. О'Ніл мав докладну інформацію про сили Бегенала і їхній бойовий порядок. Його снайпери атакували маршала протягом усього шляху аж до Чорних Вод, а в місцевості, званій Жовтим Бродом, на завчасно підготовлених позиціях він дав бій, розсік основні сили Бегенала і розбив їх, частину за частиною. Бегенала убито, відступ його армії перетворився на панічну втечу, знищено три чверті англійських сил. Це була, по суті, велика засідка, здійснена за зразком битви під Каннами³⁴: втягування ворога в центр і взяття його в кліщі.

Овен Роу. Ще один О'Ніл, Овен Роу³⁵ (регулярний офіцер іспанської армії), був також майстром партизанських тактик. Те, як він розгромив генерала Монро³⁶ (червень 1646 року) під Бенбарбом³⁷, показує, як малі, але добре вишколені партизанська сила може розбити значно більшу армію.

Спочатку кавалерія Овена Роу відрізала підкріплення Монро, потім повернулася й атакувала ворожу артилерію,

а тоді потіснила незахищену піхоту. Перемога була цілковита: 5 тисяч погано озброєних бійців проти 6-тисячної армії, що стояла на своїх позиціях. Славна перемога для історії будь-якої країни.

Партизанські дії 1798 року. Майкл Дваєр³⁸ — незаслужено забута постать ірландської історії. Надто легко забуто, що він аж сім років тримався в горах Віклоу, протидіючи англійцям. Його партизанські сили зросли від 10-ти осіб, що прийшли з ним після катастрофічної Тарійської битви³⁹, до більш ніж 150-ти осіб. Він використовував усі класичні партизанські тактики і ніколи насправді не був переможений.

Однак приклад Майкла Дваєра важливий з інших міркувань. Він не міг сподіватися на перемогу, допоки діяла

Ірландські гелюугласи і керни. Худ. Альбрехт Дюрер, 1521 рік. Берлінський державний музей

лише його мала сила. Якби такі самі групи піднялися по всій країні, то результат був би цілком іншим. Утім, тоді ірландці належно ще не зрозуміли застосування партизанських тактик у революційній ситуації.

Фінтан Лалор. Джеймс Фінтан Лалор⁴⁰ (лідер 1848 року) так ніколи й не мав нагоди проявити свої партизанські теорії на полі битви. Однак те, що він розумів ці тактики, очевидно з його текстів. Ось, наприклад, його слова: «Сили Англії окопані та укріплені. Ви повинні виманити їх із їхніх позицій; розбийте їхні сили; розбийте їхню витреновану лінію маршу і маневру, їхній розмірений крок і стандартний бойовий порядок... зведіть нанівець їхню тактику і стратегію, як і їхню дисципліну; розладняйте науку і систему війни і розкладіть усе до первинних елементів».

Феніани. Лалор, після своєї невдалої спроби повстання у 1849 році, започаткував Феніанський рух⁴¹ — завдяки таким постатям, як Джон О'Магоні⁴² і Джеймс Стівенс⁴³. Однак лише один представник Феніанського руху широко застосовував партизанський спосіб ведення війни і знову ж таки, як і Майкл Дваєр, зазнав поразки, оскільки його тактики мало хто розумів, тож він залишився окремо від усіх.

Цим чоловіком був капітан Маккей Лоумасней⁴⁴. Його в околицях Корка⁴⁵, де він діяв, знали під псевдо «Маленький капітан». Це був американець ірландського походження, який, перш ніж його спіймали, тривалий час викрадав зброю з англійських гарнізонів. Лоумасней навчився партизанських тактик, ще будучи офіцером сил уніоністів⁴⁶ під час Громадянської війни в Америці.

Чорно-коричневі⁴⁷. Те, що Англія далі не зможе керувати Ірландією, стало очевидно впродовж партизанської боротьби після 1916 року⁴⁸, коли об'єднаний опір ірландського народу проти британського правління був уже дійсним фактом і коли його очолила ІРА. Під час підписання Пакту⁴⁹ підраховано, що Англія не змогла б відвоювати

Ірландію з силами, меншими за 100 тисяч чоловік, хоч би й озброєними найсучаснішими військовими засобами.

Нині майже загальноновизнаний той історичний факт, що якби блеф Ллойда Джорджа⁵⁰ під час переговорів щодо умов Пакту викрили — а в тому, що він блефував, уже ніхто не сумнівається, — то результатом стала б цілком вільна Ірландія. Блеф, звичайно ж, полягав у тому, що він був готовий оголосити «негайну і жахливу війну».

Партизанські операції, завдяки яким цей великий успіх став можливий, мусили мати за собою об'єднаний народ. На той час британський уряд в Ірландії фактично вже не мав впливу. Навіть британський терор, що виглядав як один із можливих виходів, не спромігся б поновити того впливу. Останнім виходом для британців стало намагання розколоти народ.

11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50

«Рорі Ог, дикий керн і переможений повстанець у лісі та у вовчому товаристві». Гравюра з «Ірландських образів» Джона Дерріка, опублікованих 1851 року. Бібліотека Единбурзького університету

Потужні удари партизанів зруйнували британську адміністрацію. Партизани діяли невеликими групами у правильних місцях, вони змушували британців переслідувати їх і так розпоршувати свої сили. А поки ті вдавалися до пошуків, партизани вдарили по них із засідок.

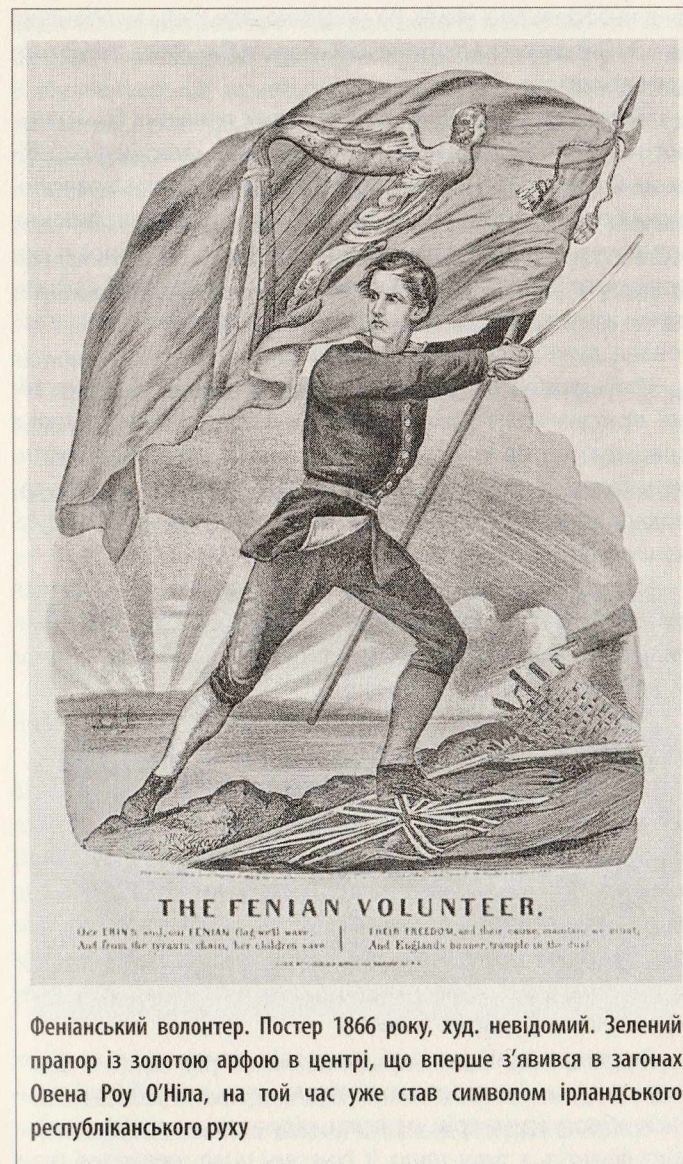
Комунікації систематично руйнувалися. Транспортна система британської армії була розладнана, служба розвідки — цілком усунена. RIC⁵¹, ці очі і вуха британського правління, — деморалізована. А британські суди не могли діяти, бо населення ігнорувало їх.

Поступово британці мусили евакуювати більш ізольовані гарнізони. Вони зосереджувалися лише в великих містах. Тож евакуювані території потрапили під цілковитий контроль республіки. Наступним завданням стало ізолювати більші центри, далі переривати комунікації і невпинно завдавати ворогові ударів. З часом і ті центри будуть евакуювані. Так закінчилася остання велика фаза партизанських операцій проти британського правління в Ірландії.

Що таке партизанська війна?

Мала нація, що бореться за свободу, може сподіватися на перемогу над агресором або окупантом лише з допомогою партизанської війни. Перевагу ворога у людській силі, ресурсах, матеріалах і в усьому іншому, що потрібно для успішного ведення війни, можна здолати лише правильним застосуванням партизанських методів.

Партизанський спосіб ведення війни можна означити як опір усього народу силам ворога. У цій боротьбі партизани діють як вістря опору. Однак аж до Другої світової війни військові посібники нехтували цією фазою ведення війни⁵². Та опісля вони вже не могли дозволити собі її ігнорувати. Зараз генеральні штаби розробляють методи протидії партизанам. Британія навіть створила окрему брига-

Феніанський волонтер. Постер 1866 року, худ. невідомий. Зелений прапор із золотою арфою в центрі, що вперше з'явився в загонах Овена Роу О'Ніла, на той час уже став символом ірландського республіканського руху

ду для боротьби з ними. Як не дивно, але в епоху водневої бомби тактики партизанської боротьби застосовуються доволі широко.

Наприклад, колишній британський очільник Генерального штабу і командувач 14-ї армії, фельдмаршал сер Вільям Слім з цього приводу сказав: «Щоб вести розпорошену боротьбу, незалежно від того, чи таке розпорошення спричинене місцевістю, браком ресурсів чи зброєю ворога, потрібні дві головні передумови: вишколені і рішучі нижчі командири, а також упевнене в собі, фізично загартоване, дуже дисципліноване військо.

Успіх майбутніх наземних операцій залежить від негайної присутності таких командирів і таких бійців, готових працювати в малих, самостійних формаціях. Вони мусять бути готові діяти без регулярної лінії комунікації, бути самокерованими і годуватися здебільшого тим, що знайдуть на місцевості.

Непомітні, нечутні, неочікувані, вони наближатимуться до ворога; і коли вже проявлять себе в силі, то будуть настільки близькі до ворога, що той буде нездатний розбити їх, не зруйнувавши самого себе».

Отже, партизанська тактика і стратегія — це тінювий бік способу ведення війни в епоху ядерної зброї.

Звичайний спосіб ведення війни. Тактична мета за звичайного способу ведення війни — розбити ворога в бою, зосередивши численніше військо у вирішальний момент і у відповідному місці. Партизани ж завдають не один вирішальний удар, а багато маленьких: вони вдаряють раптово, виснажують силу супротивника, використовують ефект несподіванки, відриваються, відходять, розпорошуються, ударяють знову.

Регулярний військовий підрозділ опирається на різні види тактичної підтримки: повітря, суша, комунікації, припаси, зброя, артилерія, резерви, підрозділи з лівого та правого флангів, з тилу тощо. У їхньому розпорядженні різні

види зброї; розроблені генеральним штабом плани, ланцюгове передавання команд — аж до лінії фронту. Атаки відбуваються під прикриттям загороджувального вогню артилерії, з повітря чи навіть із моря. Отож, прорив забезпечує зброя.

Солдати на лінії фронту здебільшого не усвідомлюють того, що відбувається, чи того, що має відбутися. В усіх випадках вони покладаються на сержантський склад і офіцерів. Вони витренувані для боротьби у ролі зубців у складній і величезній машині, яка налічує іноді мільйони таких, як вони.

Партизанський спосіб ведення війни. Ситуація партизана цілком інакша.

Попри підтримку, яку він отримує від народу, серед якої оперує, — і цю підтримку ніколи не варто недооцінювати,

Один із лідерів руху «Ірландських добровольців» Джон Едвард Редмонд закликає членів організації графства Віклоу вступати до британських збройних сил. Фото часопису Irish Life за 21 серпня 1914 року

оскільки вона життєво важлива для його успіху, — він бореться самотужки. Він частина незалежної формації, що сама собою є фактично армією. Він мусить бути *самодостатнім*.

При потребі він мусить діяти сам, боротися сам і зі зброєю, яку має у своєму розпорядженні, а вона часто буде не найкращою. Він повинен сам здобувати припаси для себе. Він мусить бути дуже витривалий, а для цього йому потрібні здорове тіло і пильний розум. Але передусім він мусить знати, заради чого бореться і чому.

Партизан мусить пересуватися швидко і вдаряти сильно. Він повинен легко пристосовуватися, постійно змінювати свої методи.

Його слід підготувати до того, що під час відступу його формація має бути здатна розпастися, а пізніше — знову переформуватися. Його завдання не утримати лінію, взяти місто чи контролювати стратегічно важливий район. Він мусить робити ось що:

- виснажувати ворога безнастанними атаками та постійною загрозою нападів;
- атакувати постійно та з усіх напрямків;
- планувати успішні відступи, знову повертатися до атаки, уникати незапланованих сутичок із ворогом.

Тактики повинні постійно змінюватися. Формації мають бути незалежними від території та лінії комунікації. Ось що розуміємо під терміном «самодостатній».

Партизан ніколи не дозволяє собі стати мішенню для ворога. Він зухвалий в атаці, а його велика перевага — це *мобільність*.

План дії має бути простий, зрозумілий для всіх і, якщо можливо, добре завчений та відпрацьований. Щоб досягнути ефекту несподіванки, розвідка має бути першокласною. Партизан мусить знати все про ворога і про його бойовий порядок, його силу, його слабкість і навіть плани антипартизанських заходів.

Добра розвідка породжує добрий моральний стан. А такий моральний стан — це власне те, що додає партизанові рішучості й відваги.

Коли ж бій розпочато, то мусить бути безпощадний і неодмінно завершений. Хоч би якою довгою була дорога, якими великими були втрати, але якщо партизан витривалий і має волю до перемоги, то його не можна буде здолати.

Постійно, день у день, йти по цьому шляху, нагромаджувати маленькі успіхи аж до великих перемог, формувати мораль народу — ось мета волонтера-партизана. Саме вона забезпечує остаточну перемогу.

Члени скаутської організації «Ірландські фіани» на заняттях з надання першої допомоги. Фото поч. 1900-х років. Національна бібліотека Ірландії

Стратегія партизанської війни

Стратегія партизанського способу ведення війни — розбудувати центри опору по всій окупованій території і замикати ворога у більших містах, обмежуючи його пересування і комунікацію. З часом центри опору поєднуються у великий звільнений район. Подальше завдання — вигнати ворога з його позірно безпечних баз, а отже, й країни.

Сутність будь-якої стратегії — це, застосовуючи несподіваність та мобільність чи комбінацію їх обох, зібрати та перевести найбільш можливу силу у вибране місце і у визначений час. Водночас треба бути завбачливим: щоб ворог не зібрав чи не зміг зібрати свою силу в цьому пункті.

Це справджується і щодо партизанського способу війни. Однак партизанський передбачає ще й оманливі маневри, а важливу роль відіграють також майстерність командира, організація його сил і мобільність.

Партизан намагається виконати такі три завдання:

- 1) виснажити людську силу і ресурси ворога;
- 2) керувати народним опором ворожій окупації;
- 3) повалити ворожу адміністрацію.

Першого він досягає вже самим фактом свого існування і створенням постійних перешкод ворогові. Він пам'ятає, що його власне завдання — це не втримувати позиції, а гарантувати те, що з часом і ворог не зможе зберегти своїх.

Другого він досягає, усвідомлюючи, що народ мусить знести головний тягар ворожих репресивних тактик, і надихаючи його метою руху. Так народ стане непохитним і сильним, адже в довготривалій перспективі саме він зможе зупинити ворога своєю підтримкою національного руху.

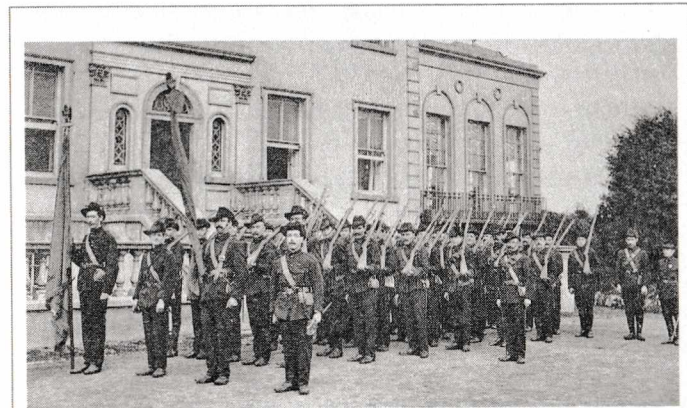
А третього він досягає тоді, коли ворог запроваджує військовий стан, визнаючи таким чином, що вже не може керувати територією так, як раніше. Як наслідок, ворог визнає, що народ його більше не хоче.

Коли ворог розпізнає цю нову фазу, то робить ще потужніші спроби розбити партизанів. Тож завданням номер один для партизанів тоді стає забезпечення провалу ворога в таких спробах.

Основні принципи війни можна звести до п'яти:

- *концентрація*, тобто економія сили;
- *захист*, щоб ворог не захопив зненацька;
- *несподіванка* — застати ворога в такій ситуації, щоб він не зумів зосередити свої сили для відбиття атаки; ця несподіванка може стосуватися часу і місця, а також озброєння і сил;
- *агресивність* — рішучість для нокаутування ворога в атаці;
- *мета*, іти до якої треба, попри все, до кінця, незважаючи на протидію ворога, не даючи ворогові зіштовхнути себе з обраного шляху.

Ці принципи добрі також для ведення партизанської війни.

Підрозділ Ірландської громадянської армії на вишколі у Кройдон-Парку. Дублін, 1914 рік. Бібліотека Південного Дубліна

Тактика партизанської війни

Партизан завжди в наступі. Щоб бути успішним, він мусить мати точні знання про ворога, бути несподіваним, мобільним, а також рішучим, готовим до вогневої і ударної дії. А це, як і у війні загалом, залежить від його озброєння, вишколу, моралі, від його планування і координації між вищим командуванням та ініціативою партизанського відділу.

Він руйнує ворожу комунікацію, влаштовує рейди по ворожих базах, засідки на ворога, коли той намагається його знайти. Однак тактики мусять постійно змінюватися, адже з часом ворог спроможеться відповісти на них.

За партизанського способу ведення війни атаки мусять бути плінними, їх мають здійснювати відділи чи колони, секції чи навіть бойові команди. Місцевий командир повинен тримати ініціативу у своїх руках.

Бойові команди можуть просуватися гуртом до своєї цілі, а якщо будуть атаковані, то мусять негайно розчинитися і лише пізніше об'єднатися знову. Щоб досягти цілі, бойові команди, можливо, будуть змушені інфільтрувати сильні ворожі пункти. Це треба робити під покровом темряви і стежками, раніше рекогностованими.

Ініціатива. Оскільки основне завдання партизана — виснажити ворога, тож логічно, що він завдає удару ворогові у найвразливіше місце, завжди змагається за ініціативу і ніколи — за територію.

Партизан ніколи не битиметься у тривалому бою з ворогом, у розпорядженні якого будуть значніші резерви: він завдає удару лише тоді, коли зможе перемогти. Він уникає переважаючих його сил. Коли ворог наступає, він відступає. Коли ворог відпочиває, він завдає йому удару. Він атакує, коли ворог виснажений. А коли ворог переходить у контратаку, партизан утікає.

Партизан ніколи не дозволяє собі стати мішенню. Партизан понад усі інші принципи війни покладається на-

самперед на несподіванку. Він контактує з ворогом якомога менше і використовує «найменшу силу протягом найкоротшого часу і в найвіддаленішому місці»⁵³.

Його атаки заплановані і відпрацьовані. Він завдає удару, коли ворог пересувається, відпочиває або малозахищений. Застосовуючи флангові атаки по лінії маршу, навіть значно менша сила може досягти успіху.

Прийняття рішення. Партизани мусять бути майстрами блискавичних ударів, аби досягти потрібного результату. Коли обставини несприятливі, то вони розпоршуються і негайно переносять свою базу. Вони це роблять тоді, коли:

- 1) *не мають сили стримувати ворога;*
- 2) *оточені і мусять пробиватися;*
- 3) *територія, на якій вони оперують, несприятлива для них;*
- 4) *їхні припаси недостатні.*

Парад учасниць Ірландської жіночої ради в Дубліні. Фото 1914-го року

Партизанські загони концентруватимуть свої сили лише тоді, коли ворог пересувається і йому можна завдати серйозної шкоди. А інакше вони незмінно залишаються в малих відділах. Це зменшує ризик від помилок і полегшує їхню діяльність.

Окрім того, малий самостійний відділ може вдаліше використовувати місцевість і здатний легше пробитися крізь ворожий кордон.

Партизан мусить мудро вибирати собі мішень. Його вибір повинен падати на те, що посилить його природні переваги і сприятиме його загальній стратегії.

Обман. Партизан мусить засвоїти тактики обману ворога. Має пересуватися скритно і швидко. Бути надзвичайно мобільним і подорожувати легко спорядженим. Достеменно знати місцевість і використовувати її щонайвигідніше для себе. Використовувати ґрунт, темряву і туман як помічників у своїх атаках. Пересуватися здебільшого вночі, а спати вдень.

Він має триматися другорядних шляхів, уникати головних доріг і міст, рідко користуватися моторизованим транспортом, добиратися до пункту призначення пішки, постійно змінювати напрямок руху. Пильно контрольовані території перетинати в бойових командах (по 2 особи). Його шлях має пролягати по окраїнах і не бути загрозеним з фронту, тилу чи флангів. Згодом цілий відділ знову може зібратися разом у наперед визначеному пункті, поряд із зоною атаки. Партизан мусить бути майстром маневру.

Обманюючи ворога щодо своїх методів і намірів, партизан має використовувати багато трюків. За потреби може прикривати свої шляхи, залишаючи після себе снайперів, що швидко переміщуються, та широко розкидані на місцевості менші формації — у той час, коли головна сила відходить.

Умови. Але партизанський рух може оперувати лише за двох умов, а саме:

Майкл Коллінз (1890–1922), республіканський активіст, один з організаторів парамілітарної організації «Ірландські добровольці» та ІРА, учасник Великоднього повстання 1916 року, організатор успішних спецоперацій проти агентів британських спецслужб, голова Тимчасового уряду Ірландської Республіки

- 1) партизанські формування (центри опору) наявні і діють скрізь; тож коли ворог зосередиться в одній точці, боротьба спалахує в іншій; інакше він би вмиє «викурив» партизанів;
- 2) партизанські відділи самодостатні в усьому необхідному для їхніх операцій, включно зі зброєю, запасами, розвідкою і пропагандою серед народу.

Кооперація з народом життєво важлива для партизанів. Слід наголосити на тому, що населення повинно підтримувати мету партизанів. Відрізана від народу партизанська формація не спроможна ні розвиватися, ні вижити.

Кожна партизанська формація — це вчитель для народу, вона викриває брехню ворога, показує причини окупації.

Масштабність. Партизанські операції, як правило, починаються на низькому рівні і невпинно зростають. Коли центри опору будуть розбудовані і коли вони поєднуються, тоді великі партизанські формації будуть здатні здійснювати комбіновані операції.

Водночас неоціненними є радіокомунікації. Окремі формації з високим рівнем мобільності будуть долучатися у вирішальних пунктах, і на такий випадок партизанські формації завчасу отримують загальний план дій, а отже, будуть спроможні діяти на високому рівні самостійності — залежно від ситуації.

Однак партизан навіть у цей момент мусить бути обережним з огляду на можливість переходу до позиційного способу ведення війни. Він повинен пам'ятати, що його головне завдання — утримувати ворога в неспокої, і перемаже, якщо робитиме це.

Організація і озброєння

Організація партизанських сил на полі не повинна ні в чому копіювати організацію регулярної армії. Їхні цілі, завдання, потреби і бачення цілком інакші. Партизанська

Еймон де Валера (1882–1975), республіканський активіст, один з організаторів парамілітарної організації «Ірландські добровольці» та ІРА, учасник Великоднього повстання 1916 року, керівник націоналістичних сил під час Громадянської війни 1922–1923 року, тричі обіймав посаду прем'єр-міністра Ірландської Республіки і двічі — президента

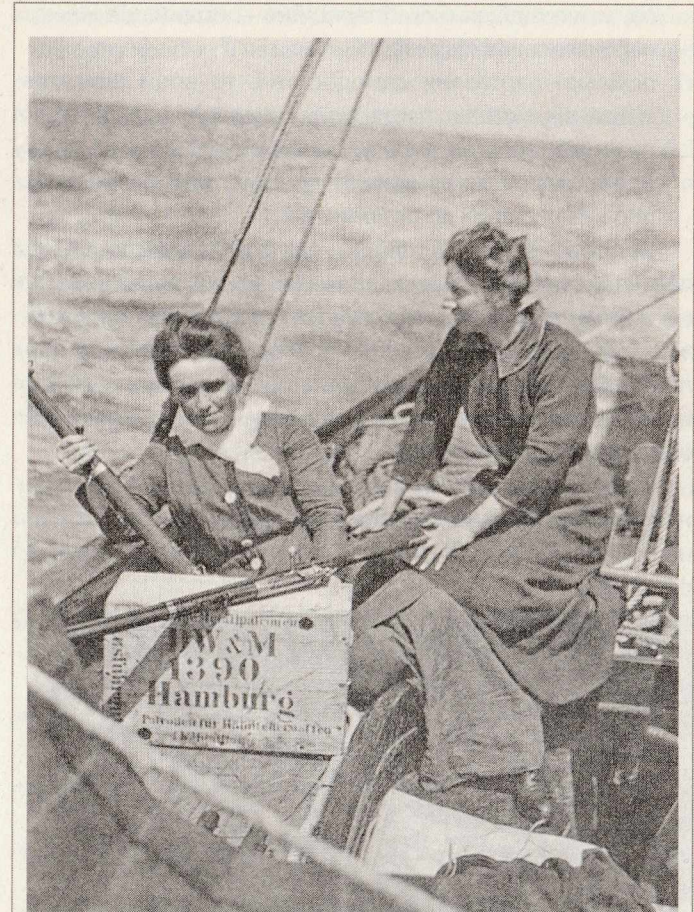
структура мусить бути гнучкою, щоби могли припасувати-ся до умов місцевості та операційної потреби.

Три пункти треба усвідомити на самому початку:

- 1) членами партизанської сили, яка оперує у певному районі, повинні бути гóловно місцеві; оскільки малі помилки можуть призвести до великої поразки, партизани повинні знати свою територію, як «отченаш»; цінність місцевих мешканців саме в таких знаннях;
- 2) партизани — це натхненні ідеалами добровольці, тому їхня лояльність, розуміння того, що стоїть на кону, і дисципліна будуть — мусять бути — на значно вищому рівні, ніж це властиво регулярному війську;
- 3) керівником стають не так за призначенням, як за довірою, яку покладають партизани на свого командира; він мусить бути гідним довіри, якщо хоче бути успішним.

З цих пунктів випливають кілька принципів:

- а) організація видозмінюватиметься залежно від умов, на-самперед вона не повинна бути жорсткою;
- б) тут потрібна суворіша бойова дисципліна, ніж у регулярному війську: замість бездумної дисципліни армійського типу має бути згода щодо того, що і чому треба зробити, а також має бути підпорядкування партизанському кодексові;
- в) за порушення партизанського кодексу (дезертирство, зрада, порушення конфіденційності у будь-якому розу-мінні) треба відразу і строго карати;
- г) партизани діють у децентралізованих і розпорозаних одиницях; незалежний відділ (від 15 до 25 осіб) — ключ до організаційної структури; відділ визначає свої локальні мішені і виконує свою роботу на своїй території без подальших наказів; він не може очікувати на якусь допомогу, а якщо його місія провалиться — він відбуває своє покарання сам, отже, загальна організаційна координація не важлива, однак якщо виникне потре-

У квітні 1914 року члени попередниці ІРА — організації «Ірландські добровольці» з Ольстеру успішно доставили з Німеччини до Ірландії 24 тисячі гвинтівок. На фото — активістки ІД Мері Спрінг Райс та Моллі Чайлдерс на яхті Асгард, завантаженій 9 тисячами гвинтівок та 29 тисячами набоїв до них. Фото з колекції Національного музею Ірландії, Дублін

ба, може відбуватись операційна координація кількох партизанських відділів;

г) оскільки партизани самодостатні, то вони відмовляються від методів постачання і методів забезпечення резервів, властивих регулярним формаціям, де спину одного «гребця» прикриває до 10-ти осіб, безпосередньо незалучених до бойових дій.

Колона. Звідси випливає, що організаційно базова партизанська одиниця — це незалежний відділ, або, як ми в Ірландії її називаємо, летюча колона, сила якої залежить від її розвитку і локальних потреб. Операційно вона підпорядковується вищому командуванню, однак водночас знає своє власне операційне поле і виконує завдання без подальшого контролю.

Вище командування може звернутися до неї з проханням виконати певне завдання чи підтримати інші колони на полі бою, однак більшість її часу займатимуть локальні операції.

Колона повинна бути спроможна жити і боротися сама по собі протягом довгого періоду часу — без жодної допомоги. І вона робить таке:

- 1) сама вибирає собі мішені, окрім випадків, коли виконує прямі накази вищого командування;
- 2) через вище командування координує свою активність з іншими колонами;
- 3) отримує свої резерви і поповнення від місцевого населення;
- 4) сама відповідає за власну безпеку, розвідку, зброю, спорядження, запаси і пропаганду серед населення;
- 5) щоб оперувати поза визначеною для неї територією, вона мусить отримати санкцію вищого командування; окрім того, вона передає всю зібрану розвідкою інформацію вищому командуванню.

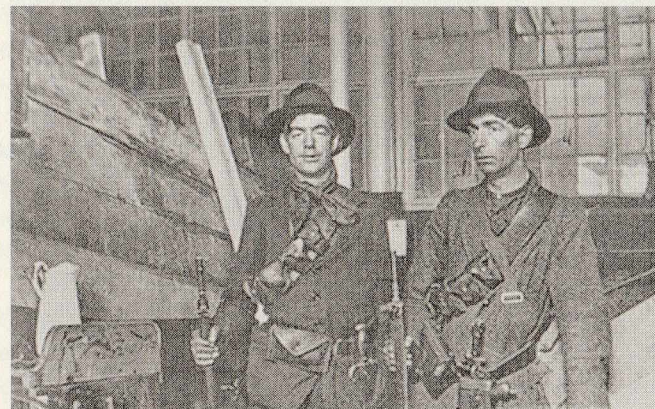
Секції. Летюча колона мусить бути малою настільки, наскільки це операційно можливо. Вона хіба деколи може

досягати 30 осіб, а коли стає більшою, то можна створити ще одну колону. Її незначний розмір сприяє високій маневровості.

Основа всіх її тактик — вогонь і рух. Колона зосереджує у своїх руках більшу вогневу силу з меншою кількістю осіб, а отже, досягає ударної переваги над силами ворога під час атаки.

Вона ділиться у такий спосіб:

- 1) *бойова команда*, що складається з двох осіб і забезпечує ведення вогню та здійснення руху; при потребі команда може стати тактичною одиницею: один забезпечує вогневу підтримку, а другий здійснює маневр;
- 2) *секція*, що складається з двох бойових команд і командира секції, а це п'ятеро осіб; три секції утворюють базову колону; командири секцій і командир колони — це штаб колони, а кожен доброволець — її боєць.

Ірландські добровольці Джек Дойл і Том Мак-Ґрат у Головній пошті Дубліна під час Великоднього повстання 1916 року. Фото Музею «Кілмейнемська в'язниця», Дублін

Бойові команди і секції тренуються так, щоб могли оперувати самотужки.

Озброєння. Майже будь-яка мала ручна зброя може бути партизанською. Для нападу потрібні: пістолет-кулемети, легкі кулемети, обрізи, вибухівка, гранати, пістолети, автомати, вогнемети. Для підтримки — легкі кулемети, гвинтівки, дводюймові міномети (для висококутного обстрілу) і гранатомети.

Але то за щастя для колони мати всі або більшість із цих видів озброєння, бо переважно партизани мусять обходитись тим, що є, та імпровізувати.

У багатьох операціях партизани, щоб компенсувати брак озброєння, можуть використати вибухівку. Вхід до будівель (завжди зі «сліпого» боку) можна пробити на диво малими зарядами.

Окрім того, використовуючи вибухівку, значно легше зламати опір ворога. Однофунтові⁵⁴ заряди вибухівки можна використати для зачистки ворога. А жердинні заряди⁵⁵ (10 фунтів вибухівки та більше), що розміщуються на кінці довгої жердини, ініційовані запалом сповільненої дії, неоціненні для бункерів, високо розміщених вікон тощо.

Заряди можна також застосовувати під час засідок. Закопані вздовж підходів ворожої піхоти (10–15 дюймів у глибину) 4-фунтові заряди можуть бути електрично ініційовані зі сховку. Зупинений ворожий транспорт також можна атакувати зблизька, використовуючи вибухівку.

4-фунтові заряди можна розміщувати і для партизанського захисту в той самий спосіб, що й протитанкові міни. Вибухівку можна прив'язати й до 10-футової дошки та використати проти ворожих вантажівок та інших засобів пересування⁵⁶.

Використовувати вибухівку, як тільки її тактичне застосування стане добре зрозуміле, можна по-різному (вона небезпечна лише в руках недосвідчених осіб) за

умов дотримання потрібних заходів безпеки. Могутньою партизанською зброєю може бути й вогонь.

Партизанське озброєння мусить бути легким і водночас завдавати концентрованого та потужного вогневого удару. Важчу зброю можна використати, ведучи вогонь з бази, а легшу та з меншою досяжністю застосовувати під час безпосереднього нападу на ціль. Кожна людина в колоні повинна бути здатною користуватися всіма видами зброї цієї колони, доглядати за ними і ремонтувати їх.

Завдання колони: підійти непомітно і якомога ближче до цілі, а тоді, використовуючи тактики несподіванки і шоку, перемогти.

Загороджена британськими солдатами вулиця Дубліна, 1916 рік. Фото з Camera Press Ireland

З народом

Успіх партизанських операцій забезпечується участю в них населення. Якість його опору ворогові та підтримка партизанів стануть урешті-решт вирішальним фактором. Партизани — це вістря народного опору.

Фактично жодна партизанська сила не буде спроможна оперувати на території, де населення вороже налаштоване проти її цілей. До того ж слід завжди пам'ятати про те, що саме на народ ляже тягар ворожих відплатних заходів.

Відповідно до цього треба забезпечити постійний контакт і координацію між партизанами та місцевим населенням. Цьому сприятимуть:

- 1) *рекрутування добровольців для колон із населення тієї території, на якій оперує колона;*
- 2) *створення цивільних політичних комітетів, чиєю функцією буде агітація проти агресора, набір нових членів для партизанів, організація припасів для колон, забезпечення транспортування партизанів, керування населенням у компаніях активного і пасивного опору ворожій окупації;*
- 3) *робота партизанських агентів серед цивільного населення задля збору інформації для армії;*
- 4) *залучення партизанів, які вестимуть цивільне життя під час окупації та, попри це, будуть готові стати до активної служби, якщо на це буде певне розпорядження; таким чином будуть створені локальні загони, що долучатимуться до дій за відповідних обставин;*
- 5) *вибудовування між партизанами і населенням зв'язків, що можуть згодом знадобитися; коли населення потерпатиме від ворожого тиску через те, що підтримує партизанів, то вони зможуть допомагати населенню і захищати його.*

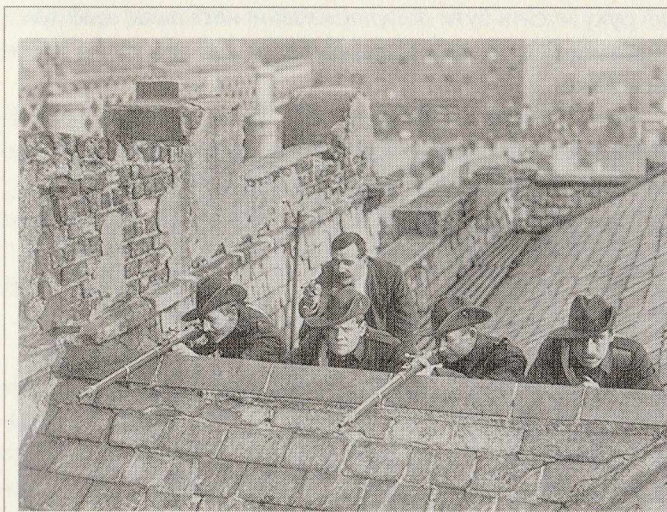
Інформація. Щоб розбудувати народний опір відповідного рівня, потрібно щось більше за партизанську діяльність. Треба популяризувати мету руху, точно ви-

значати цілі та інформувати світ про те, що відбувається і чому.

Така інформація — це, властиво, ще й добра освіта. Частиною навчального процесу є відповідь на ворожу пропаганду. Базова ідея — те, що партизанська освітня кампанія мусить бути неперервна, мусить розбити ворога в його пропагандистській грі та виставити його брехню перед нашим населенням, а також — перед усім світом.

Цей бік партизанських операцій не менш важливий, аніж руйнування ворожих ресурсів і баз. Інформація мусить бути фактичною, щоб виробити впевненість народу у своєму національному рухові. Вона повинна:

- 1) *додавати людям непохитності у протистоянні ворогові, показуючи, що боротьба виправдана і необхідна; слід донести до їхньої свідомості те, що національна*

Бійці Ірландської громадянської армії на позиції. Великодне повстання 1916 року. Фото з Camera Press Ireland

- боротьба буде врешті-решт переможною, однак результат той залежить від них;
- 2) перетягнути світову публічну думку на бік справедливої боротьби народу;
- 3) підірвати моральний стан ворога і його пропаганду, викриваючи її методи, а також постійно наголошуючи на несправедливості мотивів ворога;
- 4) бути духовною рушійною силою активно заангажованих у національний рух людей так, аби вони збагнули потребу розбити ворога та зруйнувати його міць назавжди.

Методи. Головні доступні для партизанів канали інформації — це газети, листівки, радіо, усне слово. Можна розробити й інші методи, винайти нові. Наприклад: малювати гасла, видавати прокламації, маніфести тощо.

Слід вживати усіх заходів задля здобуття довіри народу. Ідеї руху мусять бути популяризовані настільки, щоб ніхто, а насамперед ворог, не засумнівався, що цей рух із часом переможе.

Інформаційна служба мусить функціонувати безперервно, аби досягти максимальних результатів. Серед іншого, вона мусить робити ось що:

- 1) показати слабкість позиції ворога, а також пропаганди, що використовується для посилення цих позицій;
- 2) показати, що не так у політичному та соціальному ладі;
- 3) запропонувати вихід і зазначити, як його реалізувати;
- 4) весь час перебувати в контакті з мислячими людьми.

Точність. Партизанська інформаційна служба буде оцінена за її точністю. Вона мусить точно повідомити населенню, що від нього потребують. Вона має показати, що партизанський рух всезнаючий і всемогутній, що він частина життя народу і що народ — частина руху.

Поширювана інформація мусить бути цікава настільки, що як друг, так і ворог однаково озвучуватимуть її. Це пра- вило стосується всіх інформаційних засобів.

Інформаційна служба партизанського командування мусить працювати в тісному зв'язку з розвідкою, так щоб інформація була актуальна і точна, та все ж не зраджувала ворогові жодних даних.

Вона повинна також самостійно збирати, перевіряти й поширювати свою власну інформацію. Світ мусить бути поінформований про те, що відбувається, адже основна ворожа політика полягатиме в перекритті всіх контактів між рухом та іншим світом.

Світ мусить знати і розуміти, що зроблено, що ворог намагається зруйнувати і чому та в який спосіб можна припинити все це, як відновити мир і забезпечити перемогу свободи.

Випуск регулярних бюлетенів для іноземних газет та агенцій новин стає необхідністю. Бюлетень повинен бути документального типу: у ньому немає місця на емоційні прохання тощо. Тільки факти.

Так виглядали місця боїв у Дубліні після придушення Великоднього повстання 1916 року

Партизанські бази

Партизанська колона повинна мати базу, що слугуватиме пунктом збору, місцем зустрічі після атаки та відступу, простором для тренувального табору, місцем для поранених і для загального перегрупування.

З цієї бази мають відбуватися рейди на ворога, перерізатися його комунікації, а його укріплення піддаватися важким і постійним атакам. Окремі ворожі укріпрайони, що прилягають до баз, треба заздалегідь зруйнувати.

Бази можуть бути більшими чи меншими, добре облаштованими чи доволі простими. Якщо партизанський рух достатньо сильний і добре розвинений, то й бази можуть бути справді доволі великими. А інакше вони повинні бути розкидані, непримітні та добре приховані.

Здебільшого бази можуть бути лише напівпостійними. Їх треба змінювати так часто, як цього вимагатиме ситуація. Недолік великих баз — те, що вони привертають увагу ворога і стають його мішенню. І, звичайно ж, знищення баз стає метою ворожої стратегії.

Партизанські бази мусять мати надійну лінію відступу у разі атаки. Хоч насправді потрібно кілька шляхів утечі з бази. Якщо можливо, то має бути лише один вхід, а сама база повинна розташовуватися в неприступному районі — в горах, болотах, незаселених місцях. Їх треба часто змінювати.

Оборона. Оборона партизанської бази мусить бути організована у такий спосіб:

- 1) кілька снайперів (що діють як дозорці) можуть прикривати підходи на значній дистанції; повинна існувати чітко визначена система сигналізації і добре відпрацьований план евакуації добровольців і припасів;
- 2) повинен бути аварійний вихід, щоб могли вдарити по нападникам із тилу;
- 3) розміщення землянок колони мусить бути таким, щоб усі секції перебували в добрій позиції для маневру-

вання чи цілковитого розпорошення, коли виникне така потреба; найкраще їх розмістити трикутником — тоді кожна землянка зможе надати вогневу підтримку іншим;

- 4) землянки мусять бути замасковані, щоб захиститися від повітряних і наземних атак, повинні мати довкола себе траверс;
- 5) тут повинні бути схованки для зброї та припасів, ізольовані від дощу і ґрунтових вод;
- 6) підступи можуть бути заміновані, а бази поблизу головних шляхів мусять мати виходи, що ведуть у протилежний бік від дороги;
- 7) після арешту партизана, належного до колони, базу треба негайно змінити; однак можна залишити невелику силу, щоб несподівано атакувати ворога.

Арештованих добровольців конвоюють британські військові. Дублін, 1916 рік. Фото з Національної бібліотеки Дубліна

Зауваги. Варта, яка охороняє базу, повинна працювати парами і часто змінюватися. Цим людям треба мати точні інструкції щодо того, яку лінію зайняти в разі атаки або ж як діяти, якщо на базу натрапить цивільний.

Якщо стороння особа натрапила на криївку незумисне, варті слід схопити її і подальші рішення залишити на розсуд командира. А в разі атаки, варта повинна бути вишкolenена на те, щоб негайно переходити до відповідної операції. База ніколи не повинна бути заскочена зненацька.

Маскування життєво важливе для побудови будь-якої землянки. Її лінія повинна зливатися з довколишнім тлом. Якщо використовуються печери, то вхід потрібно сховати під брудною заслоною, замаскованою листям і гіллям. Але це прикриття треба змінювати (у міру його псування), а сліди — ретельно прикривати, адже їх видно з повітря.

І останнє: бази призначені для накопичення зброї і для тренування під час відпочинку. Вони не місце для залягання — партизани повинні уникати спокуси так їх використовувати.

Партизанська атака

Звичайний солдат під час атаки не є супротивником для тренуваного партизана. Адже партизан тримає ініціативу, він завдає удару тоді, коли готовий, використовує шоківі акції та несподіванку, щоб досягнути потрібного йому результату, а потім виходить із контакту та відступає.

Партизанські атаки швидкоплинні. Їм властивий високий ступінь децентралізації, а маневри здійснюють ті бойові команди, що знають свою роботу.

Бойові команди до своєї цілі просуваються околицями і можуть бути змушені інфільтрувати ворожі укріплення. Вони діють під покровом темряви. Вони інфільтрують по завчасу рекогностованих лініях. Завдаючи удару по укріпленнях, вони своїми першими хвилями руйнують воро-

жі комунікації, шляхи надання підтримки і постачання. Тоді остаточно захоплюють їх, застосовуючи малу зброю ближнього бою, легкі кулемети, міномети, вибухівку, терміт⁵⁷ і вогнемети. Або й іншу зброю, що є в розпорядженні партизанського командира.

Партизан перетворює ніч на день. Він знає, що вночі точний прицільний вогонь неможливий; що контроль

Депутати від націоналістичної партії «Шінн Фейн», що відмовилися від участі в засіданні парламенту в Лондоні та 21 січня 1919 року проголосили створення ірландського законодавчого органу в Дубліні — Доил Еренну, ухваливши Декларацію про незалежність Ірландської Республіки. Ця подія, а також напад бійців організації «Ірландських добровольців» на транспорт із гірничою вибухівкою у графстві Тіпперері вважаються фактичним початком Англо-ірландської війни, яка, втім, тривала у формі партизанської боротьби і була оголошена Доил Еренном лише 1921 року. Фото з архіву RTÉ

дуже ускладнений навіть для досвідчених військ; що сила може завдати удару і відразу ж розчинитися. Він використовує всі ці переваги і стає вправним у нічних операціях.

Простота. Певні прості правила керують усіма ситуаціями атаки. Перед нападом потрібне ретельне рекогноситування. Треба визначити силу ворога і його захист. Партизани пересуваються вночі, відпочивають удень. Вони підходять непомітно — наскільки це можливо.

Для партизана очевидно, що його рух приверне увагу ворога, а тому він готовий до несподіванок. Він уникає зустрічей з місцевими мешканцями. Поведінкою він не повинен зрадити свою можливу ціль.

Він, звичайно ж, має залишатися самодостатнім. Його спорядження має бути легким, наскільки це лише можливо. Він має бути добре замаскований, вбраний у легкий одяг і добре закріпити гранати та інше спорядження, що може брязкати; затемнити свої руки та обличчя — для цього добре скористатися спаленим корком.

Командир, маючи точну інформацію про ворожу оборону, може провести репетицію. Кожен знатиме свою роботу. Кожен буде вповні поінформований про свою роль і про сам план.

План мусить бути простий. Складні маневри завжди провалюються. Час атаки треба визначити точно, і здійснювати її потрібно якнайшвидше. Слід забезпечити абсолютну несподіваність, ретельне виконання завдання, а опісля — спланований відступ.

Відступ. Партизан мусить вижити для того, щоб битися наступного дня, а тому відступ настільки ж важливий, як і сама атака. Промаху не може бути. Місця збору треба чітко запам'ятати, також слід визначити альтернативне місце зустрічі — це важливо в разі порушення первинного плану.

Також треба розробити план евакуації поранених і ретельно вибрати шляхи відступу, щоб запобігти можливим помилкам.

Після атаки партизани мусять провести детальне обговорення. Кожен аспект виконаної роботи оцінити. Назвати всі помилки. Визначити слабкі і сильні сторони ворога.

Бойова мораль партизана мусить бути на значно вищому рівні, ніж у будь-якого іншого солдата. Кожен доброволець сповнюється агресивною переконаністю у своїх бойових уміннях і важливості цих умінь для товаришів і нації. Ця гордість приведе його до того, що він здійснить, здавалося б, неможливе, і тоді те «неможливе» видаватиметься йому легким. Його ентузіазм буде заразним і генеруватиме таку потугу, що жодна сила на землі не зможе її спинити.

Адже боротьба, до якої він заангажований, без сумніву, варта цього.

«Хлопці з Заходу, 1916–1921». Відоме фото однієї з летючих колон бригади ІРА Західного Мейо, що була створена на основі місцевого скаутського осередку «Ірландських фіанів». Фото Ірландського військового архіву

Тактики ворога

Ворог застосовуватиме всі доступні йому засоби, щоби знищити партизанський рух⁵⁸, а саме: військовий стан, комендантську годину, блокування доріг, що ведуть до міст, містечок, сіл і його власних гарнізонів, облави, нічні патрулі, заручників, репресії, пропаганду з метою відчуження місцевого населення від партизанів, тортури в'язнів...

Тактично він намагатиметься з допомогою одного або й усіх перелічених далі методів розбити партизанську колону:

- 1) *оточення* — ворог виставляє кордони довкола партизанського району, а опісля замикає коло;
- 2) *несподівана атака* — використовуючи спеціальні загони і гелікоптери, ворог намагатиметься завдати несподіваного удару, що змусить партизанів принаймні рухатись;
- 3) *спеціально вишколені групи* — ворог застосовує малі, але ефективні допоміжні поліцейні чи армійські підрозділи, які можуть швидко пересуватись, знають місцевість і населення і чийм завданням буде знищити колону, перервати її комунікації і перекрити її лінії постачання.

Техніки. Ворог використовуватиме несподіванку, атакуватиме в негоду, вночі чи коли шляхи здаватимуться непрохідними.

Ворог сподіватиметься досягнути несподіванки, приховуючи свої наміри і постійно змінюючи напрям. Він постійно шукатиме партизанські бази і прочісуватиме околиці, а також використовуватиме під час цієї роботи патрулі, розвідувальні підрозділи та місцевих провідників.

Дотримуючись своїх основних антипартизанських технік, ворог вдаватиметься до різних методів.

1. *Оточення*⁵⁹. Він відрізатиме всі шляхи втечі і систематично знищуватиме партизанів; пункти збору будуть далеко від партизанських районів; лінії оточення будуть

визначені відповідно до місцевості. Ворог матиме за мету замкнути коло довкола колон і тримати їх.

Тут найслабшим місцем буде його наближення до районів оточення від його пункту збору. Він використовуватиме засоби пересування, важку зброю і потужні розвідувальні підрозділи. Коли йому таки вдасться це здійснити, він може застосувати кілька методів, щоб завершити свою роботу.

Ось деякі з них:

- a) усі лінії оточення сходяться одночасно до центру; це можна зробити лише у відносно малих районах, бо інакше виникають великі розриви у колі;
- b) одна сила окопується, а інші замикають коло — з наміром притиснути партизанів до стіни вогню і повбивати їх; атакуючі тиснуть на партизанів увесь час;
- v) система клину — коли коло замкнулося, то інші сили ворога вклинюються в партизанів; коли клин розколює партизанську силу, тоді створюється кілька менших кіл;

Британські військовослужбовці змушені пересуватися вулицями Дубліна під прикриттям штучного туману. Фото 1920 року

кожне коло знову замикається і партизанів, спійманих у ньому, систематично винищують.

Або якщо розвідка повідомляє ворога, що партизани оперують зі спеціальної бази, то він оточить її район і застосує ударні групи, щоби знищити партизанів.

2. *Несподівана атака.* Ворог уникає клопотів з оточенням і намагається несподіваним рейдом завдати нокаутуючого удару. Він обирає той час, коли партизани відпочивають чи найменше очікують нападу; завчасу проводить розвідку, щоби визначити точне місце розташування і їхню силу, а тоді таємно збирається і, як і партизани під час відступу, просувається вздовж флангів.

3. *Спеціальні групи*⁶⁰. Спеціальні групи розпочинають свої операції тоді, коли партизани слабкі. Вони вистежують партизанську колону, змушують її невпинно пересуватися; намагаються наздогнати, стримати, а тоді знищити, але насамперед прагнуть добратися до партизанського штабу. Для цього застосовується спеціальна поліція: вона постійно перебуває в розгорнутому стані, щоби змусувати партизанів пересуватися і так паралізувати їхню діяльність; зачищає партизанські райони і намагається виснажити їх. До такої поліції здебільшого рекрутують з цієї ж території, і вона добре знає околиці. Її силою є несподівана атака.

Ця поліція наглядає за районами постачання і спеціально оснащена для цієї роботи; перебуває на постійному радіозв'язку з регулярними підрозділами для негайного підкріплення.

Відповідь. Антипартизанські тактики ворога видаються чудовими, однак з них буде мало користі в боротьбі з доповідченими колонами, що розуміють мотиви цих тактик і не відступають од своїх первинних цілей.

Партизан мусить знати і розуміти, що:

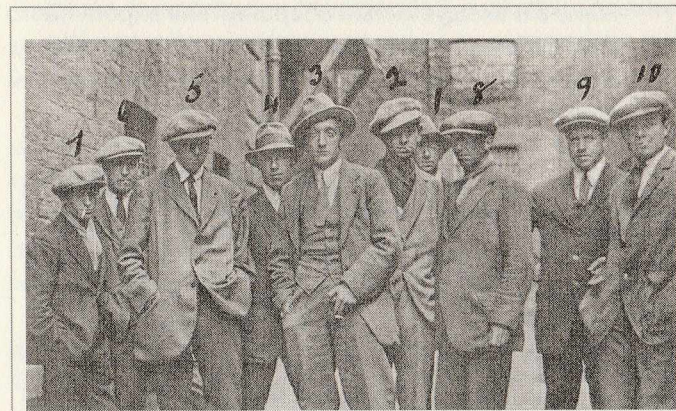
1) жодне оточення не буває настільки цілковитим, щоби через нього неможливо було прорватися: завжди є

слабкі ланки, і їх потрібно знайти, випробувати і використати — зверніть увагу на місця стику підрозділів;

2) точна розвідка може компенсувати навіть особливо несподіваний удар: партизан завжди мусить бути пильний;

3) коли ворог атакує видресированими групами мисливських зграй, партизан мусить напасти на них і безпощадно всіх винищити; організувати диверсії; вдарити по їхній базі, відрізати їх; коли ворог атакує якийсь район, слід збільшити активність в інших районах.

Партизан мусить тримати ініціативу за будь-яких обставин. Він мусить припинити потік інформації до ворога. Партизани мусять бути витреновані так, аби, коли їх спіймають,

Члени т. зв. «Каїрської банди» — групи британських офіцерів розвідки, скерованих 1920 року до Дубліна для організації спецоперацій проти чільних осіб IRA: більшість членів групи, а також деяких пов'язаних із ними інформаторів та поліціантів RIC було ліквідовано 20 листопада 1920 року під час організованої Майклом Коллінзом операції з серії цілеспрямованих атентатів; решта поховалася чи розбіглася, побоюючись за свою долю

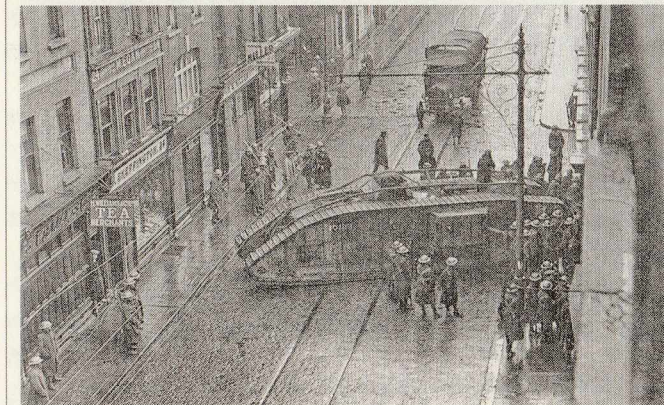
не зраджувати нічого, попри тиск. Адже ворог сподівається в такий спосіб поглибити свої знання про партизанів: усе вивідати про їхню силу, їхню мету, їхні цілі, їхніх лідерів, їхні припаси, їхні бази тощо.

Партизанська оборона

Правду кажучи, партизан ніколи не ув'язується в ситуацію оборони, якщо він може цього уникнути. Однак буває так, що уникнути оборонного бою неможливо. Ось як партизан справляється в таких випадках:

- 1) *оточення* — ворог намагається зруйнувати шляхи втечі і частинами елімінувати партизанські колони:
 - а) з допомогою розвідки партизан випробовує вороже коло; він вивідує сильні оборонні лінії ворога і його слабкі пункти; вивідавши слабе місце — чи то серед людей, чи то на місцевості, — він призначає масовий прорив;
 - б) ворог намагається приховати свій рух від партизанського спостереження; він просувається від місця збору так, аби досягти межі району у визначений час; критичний момент для нього — наближення до межі району, тож партизан намагається прорватися саме в цей час;
 - в) партизани можуть розділитись на менші формації і / або інфільтрувати ворожі лінії (завжди є неконтрольовані місця між оборонними позиціями), або вибратись у ще менших формаціях і зібратись пізніше;
- 2) *замикання кордону* — всі оточуючі сили ворога просуваються водночас до центру: місцевість тут сприяє партизанові, адже ворог може використовувати свою техніку лише на малих територіях, а оточуючі лінії не можуть просуватися з однаковою швидкістю, отож трапляються значні прогалини, і партизан проривається у таких точках;

- 3) *скеровування до стіни вогню*⁶¹ передбачає стаціонарну лінію оборони та інші сили, що заганяють партизанів на неї: партизан випробовує цю оборонну лінію і територію, і якщо цей район не можна легко захистити, то він призначає прорив, а якщо лінія надто міцна, то він просочується крізь атакуючих, які неминуче будуть уже виснажені й дезорганізовані;
- 4) *заганяння сильними клинами* — коло міцне і сильні клини намагаються просунути вперед, розділяючи партизанів на менші групи, позбавляючи їх свободи дій; партизани спершу не можуть знайти слабкої ланки ворога, але за якийсь час у стані ворога почнеться замішання, незалежно від того, наскільки він був організований доти; партизан використовує це замішання і, розумно застосовуючи розвідників і снайперів, посилює цей стан різноманітними ударами по силах клину, водночас партизанський командир притримує свої головні

З допомогою танка виламуються двері в церкві, в якій сховалися повстанці. Дублін, 1921 рік

сили для прориву, і партизан, використовуючи мобільність і обходячи клини, знаходить слабкі місця ворога;

5) *ударні підрозділи* — ворог оточує район і використовує ударну силу, щоб розбити партизанів, тож партизан пробивається, уникаючи ударних сил;

6) відповіддю партизана на *несподівану атаку і полювання з допомогою спеціальних груп* завжди є пильність, уникання мисливських зграй і швидкий маневр.

Кругова оборона. Займаючи позиції, хоч би й зовсім тимчасові, навіть найменший відділ готується до кругової оборони.

А на сильній напівпостійній базі від самого початку розпочинається підготовка до гарантованого вогневого захисту.

Колона стає в трикутну оборону так, що кожна секція може підтримувати сусідні. У рамках секції команди з двох осіб, разом із командиром секції, розгорнуті однаково.

Пікети і сторожа розміщені так, аби прикривати всі підходи. Гранатомети і зброя легких піхотинців прикривають територію, яку не може підтримати секція. Міни і протитанкові пастки покривають усі стежки і шляхи. Мобільні сили, наскільки це можливо, мусять бути готові завдати ударів по ворогові.

Якщо оточено кілька колон, то прорив організує вище командування. Диверсійні атаки на ворожі бази організовують ззовні кола. Ворог буде водночас заскочений фланговими атаками, спрямованими на розрив кола. Тоді й відбуваються численні прориви.

Якщо неможливо здійснити нічого з цього всього, то колони прориваються самотужки. Якщо ж і це неможливо, то колони розділяються на секції, а то й на групи по дві особи, і вже тоді пробіраються.

Правила тут такі. *Ніколи не розпочинай бій на умовах ворога. Відвертай його увагу швидкими атаками в інших районах. Ударяй по ньому в його найслабшому місці і пробивай його клином.*

Загальні техніки

Партизан мусить завжди пам'ятати, що його головна робота — руйнувати і знищувати ворожі комунікації, адміністрації і припаси, а не захоплювати якісь певні об'єкти. Адже що більше ворог зацькований, то кращий результат. Партизан завжди може цькувати ворога навіть незначними засобами.

Дерева впоперек дороги можуть спричинити значні затримки. Ефективно також саботувати залізничні засоби управління та сигналізації. Легко вивести з ладу і телеграфні та телефонні лінії.

Чотири чоловіки здатні за день повалити 200–300 дерев діаметром один фут. Ці дерева можна використати для створення перешкод і барикад.

Бійці допоміжних поліцейних підрозділів («чорно-коричневі») біля «Північно-західного готелю», головного місця їхнього розквартирування в Дубліні, після того, як готель атакував загін ІРА. Фото 11 квітня 1921 року

Камінь, прив'язаний до шнура, можна закинути за електричний дріт, а тоді, притягнувши той дріт до дороги, перерізати.

Використовуючи вибухівку, слід пам'ятати, що неодмінно треба мати кишеньковий ніж, скотч і сірники (якщо можливо — фосфорні).

Як це зробити. Встав запалювальний шнур в отвір капсуль-детонатора і затисни його⁶², щоб не вискочив. Завжди відтинай другий кінець під кутом, щоб легше було запалити. Обмотай водонепроникним скотчем місце поєднання капсуль-детонатора і запалювального шнура, щоб запобігти потраплянню вологи.

Завжди дбай про те, щоб вибухівка була тісно припасована до об'єкта, який треба буде підірвати, особливо, якщо він металевий. Якщо такий контакт неможливий, то збільш кількість вибухівки. Перевір, чи всі пакунки вибухівки притиснуті один до одного.

Упевнись також, що вони добре втрамбовані, адже успіх будь-якого вибуху залежить од концентрації заряду в обмеженому об'ємі. Використовуючи амонал, доцільно — для безпеки, — щоби капсуль-детонатор, запалювальний або детонаційний шнури лежали під поверхнею ґрунту.

Вибухівка, власне, розриває лише там, де вона перебуває в контакт з об'єктом, і лише в малій мірі там, де ми сподіваємося на дію самого вибуху.

Під метал використовуй півфунта вибухівки на кожні півдюйма товщини й 1 фут ширини.

Під камінь чи цеглу використовуй півфунта вибухівки на 10 дюймів товщини й 1 фут ширини.

Під дерево використовуй півфунта вибухівки на 5 дюймів товщини й 1 фут ширини.

З цього можна зрозуміти, що стандартна пропорція під зазначені матеріали така: 1–20–10. Далі запам'ятай: якщо об'єкт, який треба підірвати, колоподібний, то розраховуй все, як на відповідний йому квадрат, однак ви-

користовуй приблизно $\frac{4}{5}$ частини від розрахованої кількості вибухівки.

Під перелічені три типи об'єктів можна використовувати вибухові речовини, опис яких подамо далі, однак запам'ятай: щоб ініціювати тринітротолуол, нітроцелюлозу, вибуховий желатин чи пластичну вибухівку, зазвичай використовують капсуль-детонатор.

Один з ефективних методів визначити кількість вибухівки — це поділити товщину об'єкта на 10 дюймів, якщо він дерев'яний, на 20 — якщо кам'яний, і на 1 — якщо металевий. Добути цифру піднести до квадрата, а результат помножити на два — це й буде мінімальна ефективна кількість вибухівки у фунтах на кожен 1 фут ширини об'єкта.

Завжди будь якомога щедрішим щодо ворога!

Приклади. Ось кілька прикладів:

a) щоб зруйнувати металеву конструкцію 4 дюйми завтовшки і 3 фути завширшки:

$4 \times 4 = 16$, отож 32 фунти вибухівки знадобиться на кожен 1 фут металу, а на 3 фути — 96 фунтів;

Повстанці біля підірваного британського потяга. Поблизу Белфаста, 1921 рік

- б) щоб зруйнувати кам'яний об'єкт діаметром 10 футів: 10 футів = 120 дюймів, якщо поділити на 20, дістанемо 6, отож: $6 \times 6 = 36$, таким чином знадобиться 72 фунти на кожен 1 фут ширини; це круглий об'єкт, і його товщина дорівнює його ширині, тобто діаметру, та становить 10 футів, отож, вибухівки потрібно стільки, як під квадратний об'єкт розміром 10 × 10 футів, тобто закласти треба $72 \times 10 = 720$ фунтів, та оскільки це круглий об'єкт, то знадобиться $\frac{4}{5}$ цієї кількості, тобто 576 фунтів.

Шосе. Від 60 фунтів вибухівки, закопаних на 6 дюймів під поверхню, виникне вирва діаметром 12–14 футів; вибухівку для мінування чи кратерування завжди щільно утрамбуйте (найкраще використати амонал або вибуховий желатин) і не застосовуйте капсуль-детонатор.

Будівлі. 60 фунтів на кожних 100 квадратних футів простору на цокольному поверсі достатньо, щоб зруйнувати двоповерховий будинок; важливо зачинити всі вікна і двері, щоб досягнути максимального ефекту; найкращий результат тоді, коли заряди розміщено посередині кожної кімнати.

Бангалорська торпеда — це один з найефективніших методів розчищення загороджень із колючого дроту, і її виготовляють з металевої труби, яку наповнюють вибухівкою. Підійде будь-яка труба понад 1,5 дюйма діаметром. Подбай, щоб довжина труби не була менша, ніж глибина чи ширина загородження, оскільки бажаного ефекту досягається завдяки розпаду металу труби, що розривається на друзки під дротяною барикадою, а не завдяки самій вибухівці. Щоб розривний ефект був максимальний, переконайся, що труба тримається не менш ніж за 18 дюймів над ґрунтом.

Як зробити. Щоб зробити бангалорку, наповни трубу вибухівкою і добре утрамбуй її; вклади капсуль-детонатор із детонаційним чи запалювальним шнуром до одного її кінця;

закрий обидва кінці дерев'яними корками, в одному з яких має бути отвір для запалювального шнура; якщо торпеда має бути довша ніж 10 футів, то запалювальний шнур треба вставляти з допомогою спеціального дерев'яного штиря — крізь центр вибухівки вздовж усієї труби, і це забезпечить ідеальну детонацію; торпеда також ефективна супроти дорожніх чи протитанкових блоків, оскільки має значну руйнівну силу, а якщо торпеди розмістити на малих дорожніх блоках, то вони протидіятимуть і ворожим танкам.

Заходи безпеки під час користування вибухівкою: завжди залишай достатню довжину запалювального чи детонаційного шнура, щоби встигнути убезпечитися, перш ніж вибухівка спрацює; *виведи* з території друзів; *ніколи* не намагайся дослідити ворожі заряди — залиш це спеціалісто-

На Грефтон-Стріт бійці Дублінської бригади ІРА, які сприйняли Англо-ірландський мирний договір як зраду Ірландській Республіці. 1922 рік. Фото агенції Getty Images

ві; ніколи не використовуй відкритий вогонь і не дозволяй курцям перебувати поряд із вибухівкою; не використовуй сталевих чи залізних інструментів, укладаючи й утрамбовуючи вибухівку.

Основні вибухові речовини

*Вибуховий желатин*⁶³ (коричневий) використовуй для розривання; запускається капсуль-детонатором; його можна детонувати й кулею; зберігати в холодному місці.

*Пластична вибухівка 808*⁶⁴ виглядає як мило; жовта на колір; для розривання чи кратерування; не вдихай випари!

*Тринітротолуол*⁶⁵ подібний на жовте волокнисте печиво; використовуй для розривання; має властивість висихати і розкришуватися; зберігай у коробці.

*Амонал*⁶⁶ має сірий пилоподібний вигляд; для кратерування чи розкопування; бережи від вологи.

*Нітроцелюлоза*⁶⁷ виглядає як біле воскоподібне печиво; має властивість висихати і розкришуватися; зберігай у коробці.

*Пластична вибухівка*⁶⁸ виглядає як шпаклівка; використовується для розривання чи розкопування.

822⁶⁹ — рідина; використовується для будь-яких потреб; її треба ініціювати з допомогою запалювального шнура, але й капсуль-детонатор також потрібний.

Запалювальні шнури запалюються або детонуються; заздалегідь перевір швидкість згорання, щоб спрогнозувати час; усі запалювальні шнури, що підпалюються, мають серцевину з чорного пороху.

Типи детонаційних шнурів

*Кордтекс*⁷⁰ — біло-срібляста серцевина; псується від вологи; бери зазвичай більше; швидкість детонації — до 6 000 ярдів за секунду.

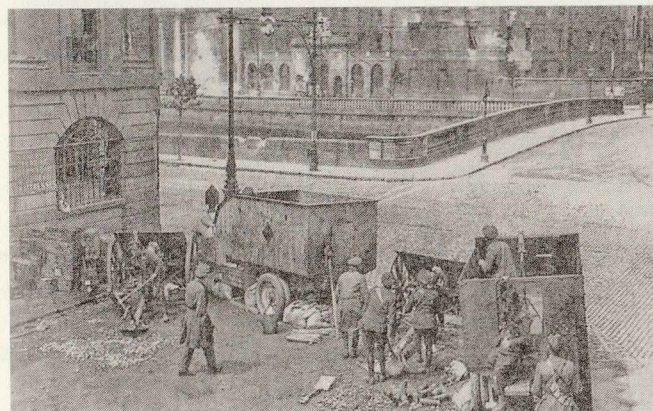
*FID*⁷¹ — жовте ядро зі свинцевим покриттям; швидкість детонації — 5 000 ярдів за секунду; спрацьовує й під во-

дою; перевір, щоб не було згинів чи зламів; відкинь перший фут, коли відрізаєш потрібну порцію.

*Прімакорд*⁷² — це жовтий шнур із шершавою жовтою оболонкою; швидкість детонації — 6 000 ярдів за секунду; бери на 2 додаткові фути більше, ніж потрібно.

Саботаж. Насип цукру чи піску у бензинові баки. Щоб вивести з ладу ворожу авіацію, найпростіше пошкодити кермо висоти, адже воно виготовлене з німецького матеріалу. Якщо кермо висоти несправне, то літак не може здійснити у повітря.

Нападаючи на ворожі залізничні комунікації, спробуй підірвати міст, адже його найважче відремонтувати. Підірви потяг, щоб заблокувати трасу. Це викривить рейки і завадить пересуванню ворожого транспорту на значний час.

Початок Громадянської війни в Ірландії: Національна армія обстрілює з двох переданих британцями 18-дюймових польових гармат позиції республіканської ІРА в будівлі Чотирьох Судів, Дублін, кінець червня 1922 року

Порозкручуй залізничні лінії на укосі чи повороті. Це зведе потяг із ліній на значний час. Якщо немає часу на це, то 50 кілограмів якогось жиру, сала чи смальцю, розмазані на висхідному відрізку, не дадуть машині вхопитися за рейки.

Авіація. Партизан, перебуваючи у дорозі, завжди мусить пильнувати за ворожою авіацією, навіть під час привалу.

Один із найкращих засобів захисту — стандартна система попередження. Колони завжди мусять бути розпорошені, коли пересуваються вдень, а повітряні дозорці мусять виглядати авіацію, перебуваючи у таборі. Слід засвоїти: в разі появи будь-якої авіації — врозтіч, падай на ґрунт, ховайся.

Траншеї і розпорошення — це достатній захист від можливого ворожого бомбардування табору.

Гелікоптери. Ворог усе частіше застосовує гелікоптери в боротьбі з партизанами. Одні моделі призначені для транспортування та атаки військ, а інші — для штабних офіцерів та проведення рекогностування.

Бойові зауваги

Першочергове завдання — вбити ворога, не загинувши самому. А друге — скористатися прикриттям. Спорядження мусить бути замасковане. Це саме стосується обличчя та рук.

Уночі життєво важливо пересуватися безшумно.

Ведучи снайперський вогонь на відкритій місцевості, ніколи не дій двічі з того самого місця.

Надважливо для партизанів постійно переміщуватися. Це спантеличує ворога, і він переоцінює кількість та силу партизанів, іноді це навіть змушує ворога змінити свої плани.

Рейди. План мусить бути простим, а атака — визначеною в часі. Якщо можливо, проведь репетицію. Ймовірно,

ÓSLAÍŞ NA h-ÉIREANN

(IRISH REPUBLICAN ARMY)

A CALL TO YOUNG IRISHMEN

In the name of our Great Dead who gave their lives in asserting in arms the right of Ireland to be a free Nation, the Army Council calls to the youth of Ireland to enroll in the Irish Republican Army.

It is appropriate to issue this call at Eastertide, as at Easter 1916 the Sovereign Independence of Ireland was asserted in arms, and the Republic of Ireland proclaimed.

IT IS THE DUTY OF YOUNG IRISHMEN TO JOIN THE IRISH REPUBLICAN ARMY :-

1. Because this Army has pledged itself to make the Republic of Ireland, proclaimed in 1916, effective.
2. Because it is pledged to end England's centuries-old political servitude and economic exploitation of Ireland.
3. Because, as history proves, it is only when Irishmen are organised, trained and disciplined, and armed as soldiers that British aggression can be successfully defeated.
4. Because the I.R.A. is the National Army of Ireland.
5. Because the I.R.A. is true to the teachings of Tone, Emmet, Mitchell, Lator and Pearse.
6. Because it is the duty of young Irishmen to be true to these teachings, and to help to break the connection with England, and to en throne the Republic of Ireland, one and indivisible.

Intending recruits should see the provincial newspapers for addresses, in their districts, to which they can report.

Issued by the Army Council,

APRIL, 1933.

ÓSLAÍŞ NA h-ÉIREANN

Заклик Армійської ради вступати до лав ІРА. Плакат 1933 року

знадобиться спеціальне тренування — залежно від задуму. Розвідка повинна бути бездоганною, бо від неї залежить планування.

Засідка. Приготування мусять бути добре замасковані, і групи повинні надходити до місця збору малими формаціями. В жодному разі не можна перестріватися з місцевими мешканцями. Всі бійці мусять отримати точні інструкції щодо плану, відступу і пізнішого місця збору.

Цю бойову акцію слід відпрацювати у такий спосіб:

- 1) *вогнева база*: головне — зосередити вогонь і відкрити його по ворогові першим;
- 2) *штурмовий загін* залучають, щоб винищити ворога, коли виникне така потреба, а якщо ні, то він прикриває відступ вогневої бази;
- 3) *група відсікання* перекриває шлях ворожого відступу і прикриває напад.

Ці групи різного розміру. Група вогневої бази мусить забезпечити найбільшу концентрацію вогню.

Розташування дуже важливе: мусить бути і прикриття, і захищена лінія відступу. Вогнева база повинна бути здатна покрити усю бойову зону і не дозволити ворогові, що прагнучиме оточити партизанів-нападників, знайти укриття.

Дорогу можна замінювати, щоб ударити по перших ворожих машинах: останній машині можна поставити таку саму пастку — міну ззаду, але яка ініціюється не від контакту, а з допомогою електричного з'єднання. Заряди можна закопати на глибині 9 дюймів чи 1 фута. Розраховуй 4 фунти вибухівки на фут довжини транспортного засобу. Цього достатньо, щоб розбити вантажівку.

Сигнали мусять бути чіткі і зрозумілі, а особи в засідці — на постійному зв'язку. Втеча повинна бути миттєвою. Потрібно виставити дозорців, аби ті вчасно попередили про наближення ворога. Позначки для прицілу в зоні обстрілу дуже цінні, і їх слід приготувати заздалегідь.

Укріплення. Будь-який ворожий пост укріплений. Використовуй вогневу базу і штурмовий загін. Ізолюй цей пост, використай несподіванку, щоб дістатися до цілі, заклади заряд, щоб забезпечити доступ. Перший загін заходить і зачищає цокольний поверх. Зачистивши секцію за секцією до самого верху, підривай і відступай до узгодженого місця збору.

Усе це, якщо можливо, відтренуй — кожен борець повинен знати своє завдання.

Марш-кидок. Пересувайся вночі, часто змінюй напрямок, уникай заселених місцевостей і міст, а територію, що сильно охороняється, пересувайся групами по 2–3 особи, тримайся подалі від доріг. Перевір плановані місця збору і зупинок уздовж шляху. Охороняй фронт і тил.

Після бомбової атаки ІРА в Ковентрі. Британія, серпень 1939 року

Патрулі. Місія мусить бути точно визначена. Учасники повинні знати свою роботу. Слід забезпечити шляхи втечі для кожної особи.

Вибери маршрут уперед, місця зупинок, пункти збору, шляхи відступу. Вивчи місцевість, погодні умови, ворожі диспозиції. Використовуй розвідників.

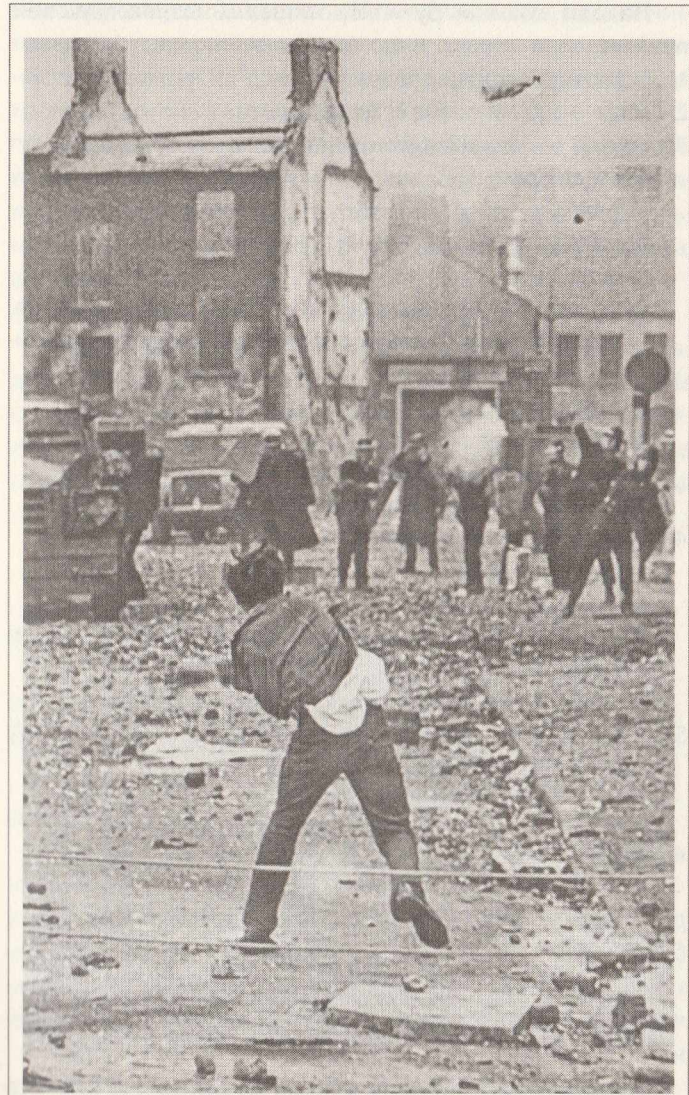
Пересування. Для відкритої місцевості використовуй діамантну⁷³ формацію. Індіанський ряд⁷⁴ — для закритої місцевості. Перебувай у позиції, що уможлиблює всебічне спостереження: кожен член загону повинен мати визначену зону для спостереження.

Обшук будівель. Прикривай фронт і тил. Двоє бійців обережно наближаються і входять зі сліпого боку будівлі. Слід узгодити сигнали.

Перетинання доріг. На повороті. Всі разом чи групами.

Проведення атаки

1. Вибери пункт формування (ПФ).
2. Віддавай накази і, якщо потрібно, проведи останнє рекогноситування.
3. Залишайся в укритті біля цілі, допоки будуть завершені приготування; все повинно відбутися якомога швидше — важлива кожна мить, інакше колона втратить момент несподіванки.
4. Основа атаки — вогонь і рух; перша база прикриває рух штурмових груп, утримуючи вогонь до останньої миті чи до заздалегідь домовленого сигналу.
5. Штурм треба здійснювати агресивно й ефективно, кожна особа має знати свою роботу і виконувати її; місія завершена.
6. Відступ відбувається також на основі вогню і руху.
7. Розірвіть контакт із ворогом і зберіться знову в заздалегідь домовленому місці; альтернативне місце збору також слід передбачити.
8. Повертайся до бази.

Початок Заворушень у Північній Ірландії. Деррі, 1969 рік

Накази повинні бути короткими й охоплювати такі пункти:

- 1) *інформація* про ворога;
- 2) *місія* — що ми повинні зробити;
- 3) *метод* — як ми здійснюватимемо нашу місію, і тут йдеться про:
 - а) план;
 - б) маршрут уперед;
 - в) формації;
 - г) те, що кожна секція робитиме, коли досягне об'єкта; що робитиме кожна особа (усе це належить до наказів командира секції);
 - г) відступ;
 - д) місце збору;
 - е) альтернативне місце збору;
 - є) те, як дістатися назад до бази;
- 4) *адміністрування* охоплює:
 - а) розподіл зброї;
 - б) розподіл спорядження;
 - в) визначення місця розташування додаткових боєприпасів;
 - г) організація першої допомоги й евакуації поранених;
- 5) *комунікація* — сигнали для оголошення атаки, відступу тощо.

Годинники повинні бути синхронізовані і перевірені за наказом чи коли виникає сумнів.

Атакуючи укріплення ворога, слід максимально використовувати вибухівку, а саму атаку треба розпочинати безшумно вночі. Вогонь для прикриття повинен бути інтенсивним і спрямованим на ворожі бійниці, і, якщо можливо, його слід вести (для легких кулеметів) на підготовлених фіксованих лініях, використовуючи опорні сошки.

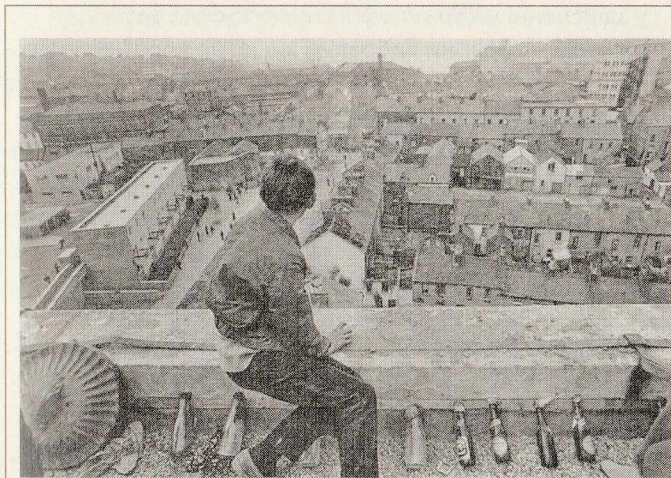
Штурмові групи мусять розташовуватись під якомога ширшим кутом щодо групи вогню (ідеальний кут — 90°, однак це не завжди можливо). Коли прохід зроблено, штур-

мова група мусить швидко ввійти, згідно з відпрацьованим планом, і, прикриваючи рухи один одного всередині, зачистити кімнати на цокольному поверсі, використовуючи гранати і вогонь з автоматичної зброї.

Друга штурмова група повинна зайти, якщо це можливо, згори донизу. Обов'язково слід домовитися про сигнали для співдії з першою групою, яка, зачистивши цокольний поверх, могла б вийти і бути готовою знищити ворога, вигнаного згори.

Так винищувальна група зруйнує одну з ворожих баз.

Оцінка ситуації. Важливо, щоб партизанський командир володів насамперед точною оцінкою ситуації в усіх операціях. Так він зможе зауважити слабкості свого плану, визначити, якої ще інформації потребує, яке особливе спорядження йому, можливо, доведеться використати під час конкретної атаки.

Республіканський активіст-підліток в очікуванні наближення супротивника. Деррі, 1969 рік

Оцінка — це аналіз сукупності обставин для того, щоб визначити, який хід дій найкраще вибрати. Вона має таку структуру:

- 1) *місія*: яке завдання стоїть перед ним;
- 2) *ситуація і перебіг дій*:
 - а) ворожі диспозиції, дії ворога, сила, підкріплення, час і погода, його власне спорядження, припаси і транспорт; політичні настрої місцевого населення;
 - б) ворожі можливості — на що спроможний ворог, аби зупинити роботу; що він, швидше за все, чинитиме, чи відкриті для нього всі можливі ходи дій;
 - в) наш власний хід дій — різні методи, з допомогою яких можна виконати місію;
- 3) *аналіз ходів дії* супротивника — визнач ефективність кожної ворожої здатності протистояти нашим діям;
- 4) *порівняй наші різні можливі ходи дій* — зваж переваги і недоліки; виріши, який може бути найбільш успішний у здійсненні місії;
- 5) *рішення* — оберни вибраний хід дії на коротке повідомлення про те, що ти робитимеш, а також — коли, де і як ти це робитимеш.

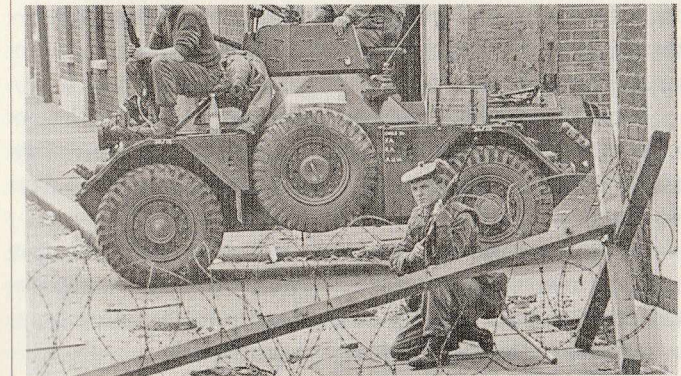
Розвідка. Для партизанських операцій потрібна найкраща розвідницька робота. Розвідка — це збирання, аналіз, поширення інформації про ворога. Її можна збирати різними шляхами. Її треба оцінити і проаналізувати — перевірити одну за одною, а вже тоді передати вищому і нижчому командуванням.

Збір інформації — це безперервна операція, її здійснюють з допомогою рекогностування, патрулів, постів спостереження і прослуховування, що занотовуватимуть пересування і рутину ворога, місцевого населення, агентів тощо.

Офіцери чи командири розвідки повинні мати план розвідки. Він містить таке:

- 1) *основні елементи інформації (OEI)* — яку саме інформацію про ворога слід зібрати;

- 2) *аналіз OEI* — офіцер розвідки припускає, що ворог міг би зробити, якби хотів здійснити якийсь із задумів, визначених розвідкою; наприклад, можливо, що ворог встановив сигналізацію задля безпеки своїх бараків, зміцнив оборону, проклав більше колючого дроту на стінах тощо; офіцер розвідки шукає знаків, які змогли б дати відповідь на специфічні запитання, що виникають під час аналізу OEI; завжди можна знайти певні ознаки того, що саме ворог має намір зробити;
- 3) *офіцер розвідки* укладає список рекогностувань та інших методів розвідки, щоби сформулювати вказівки для другої колони: з'ясувати, чи не готується ворог до атаки на партизанів і що свідчить про те, що він таки готується; перевірити усе це під час спеціальних місій;
- 4) *засоби*, які слід застосовувати під час пошуку інформації: патрулі, пости спостереження і прослуховування, місцеві мешканці, агенти тощо;
- 5) *час і місце* рапортування інформації.

Британці блокують Фоллс-Роуд. Белфаст, липень 1970 року. Фото Малколма Страуда, агенція Getty Images

План розвідки. Офіцер розвідки працює згідно з планом розвідки — він потрібен йому для орієнтації. Однак якщо потрібна специфічна інформація про якусь ворожу ціль, то він виробляє розвідувальне резюме про цю ціль. Тобто дає повну розвідувальну оцінку (див. про оцінку ситуації) сили ворога, його диспозиції, системи оборони, підкріплення, погоди, місцевості, місцевої політики тощо. Тут він бере до уваги все, що стосується цієї цілі.

Офіцер розвідки мусить знати про ворога все. Якщо ж він не знає цього, то мусить вжити усіх можливих заходів, щоби роздобути цю інформацію. Опісля він мусить без зволікань передати її далі. Є лише один надійний шлях здобути інформацію про ворога: виходити і шукати її.

На окупованій ворогом території мусить бути розбудована ціла розвідувальна мережа. У важливих населених пунктах ви повинні мати своїх агентів, а спеціалістів слід скерувати туди, де вони зможуть здобути ключову інформацію.

До розвідувальної роботи потрібно залучити якомога більше людських ресурсів, а збір інформації організувати так, щоби агенти не були під загрозою. Хай відомості забірають кур'єри, і тоді агенти будуть захищені від контактів з будь-якими іншими партизанами.

Такий ланцюг передавання інформації, хоч його й важко вибудувати, забезпечить поінформованість партизанів щодо всього, що відбувається на контрольованій ворогом території.

Контррозвідницька діяльність партизанських офіцерів розвідки також дуже важлива. Тут ідеться про те, щоби подбати про власну безпеку, не дозволяти ворогові здобувати інформацію, відстежувати ворожих агентів.

ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ І МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА

Ангажування до республіканського руху пов'язане з твердою вірою, що боротьба, як у військовому, так і в політичному розуміннях, морально виправдана, що сама війна морально виправдана і що армія — це прямий репрезентант Доїл Еренну⁷⁵ 1918 року, і що ця армія — легальна і законна урядова інституція Ірландської Республіки, яка має моральне право видавати закони для певної території і претендувати на юрисдикцію над нею, повітряним простором, мінеральними ресурсами, засобами виробництва, торгівлею та обміном і над усім її населенням, незалежно від його віри чи лояльності.

Найважливіша річ — безпека!

А це означає для тебе: не говорити в публічних місцях про те, що ти член ІРА (ти взагалі не розповідаєш про це ні своїй родині, ні друзям, ні підрузам чи колегам по роботі); не висловлювати жодних поглядів щодо будь-яких військових справ. Іншими словами — не говорити нічого і нікому. Не бути поміченим у публічних маршах, демонстраціях чи протестах; не бути поміченим у товаристві відомих республіканців, не навідуватися до відомих республіканських установ. Твій першочерговий обов'язок — залишатися невідомим для сил ворога і публічності загалом.

Волонтер, і це також важливо, мусить усвідомити й розуміти небезпеки від вживання алкоголю, а особливо його надуживання: від п'яних волонтерів ворог та його поліцаї могли зібрати чималий обсяг інформації. Тож ми

застерігаємо всіх добровольців, що балачки на п'яну голову — це *найсерйозніша небезпека*, що стоїть перед будь-якою організацією, а для військової організації це — *самогубство*.

Що має засвоїти рекрут з першого дня

Ірландська республіканська армія як законний представник ірландського народу морально цілком виправдана у здійсненні кампанії опору силам іноземних окупантів і місцевих колаборантів. Усі волонтери морально виправдані і мусять такими почуватися, виконуючи накази законного уряду. Вони як військо — легальна і законна армія Ірландської Республіки, яку змусили перейти у підпілля сили, що значно її переважають.

Армія як організація вимагає й очікує від тебе тотальної беззастережної відданості. Вона охоплює всі аспекти твого існування. Вона втручається в приватність твого домашнього побуту, вона фрагментує твою родину і коло друзів, іншими словами — вона вимагає твоєї тотальної відданості. Всі потенційні волонтери мусять усвідомити, що загроза схоплення і тривалого тюремного ув'язнення — це і надто реальна небезпека, і тінь, що нависає над кожним із них. Багато хто в минулому вступав до війська через свої романтичні уявлення чи виключно через потребу пригод, однак коли були спіймані та ув'язнені, то в них виникали інші думки щодо відданості армії. Вони на надто пізній стадії усвідомили, що насправді не мають бажання бути добровольцями. Зазвичай це спричиняє розкол і розбрат у тюрмі, розбиває сім'ї та групи друзів поза нею.

Ще один важливий аспект, про який мусять подумати кожен потенційний волонтер, — це його здатність коритися наказам вищого офіцера. Всі добровольці мусять слухатися наказів вищого офіцера, незважаючи на те, подобається їм цей конкретний офіцер чи ні.

Перш ніж якийсь потенційний волонтер вирішить вступити до Ірландської республіканської армії, він мусить сповна і чітко зрозуміти все, що пов'язане з цією справою. Він не повинен вступати до армії на підставі емоцій, пошуку вражень і пригод. Він мусить уповні вивірити свої особисті мотиви, добре знаючи можливі небезпеки і те, що жодної романтики в межах руху не знайде. Крім того, він повинен перевірити свої політичні мотиви, усвідомлюючи, що армія має на меті створення соціальної республіки⁷⁶.

Від добровольців очікують, що вони відважаться на вийну за звільнення супроти сили, що кількісно їх переважає. А це передбачає застосування зброї та вибухівки. Насамперед — зброї. Коли добровольці тренуються застосовувати зброю, то мусять уповні розуміти, що вогнепальна зброя небезпечна, а основне її призначення — забирати людське життя, іншими словами — убивати людей, і волонтери тре-

Діти насміхаються з британського армійського патруля. Белфаст, червень 1970 року. Фото Малколма Страуда, агенція Getty Images

нуються саме вбивати. Нелегко взяти до рук вогнепальну зброю, щоб піти й убити когось, не маючи якихось сильних виправдань та переконань. Але армія, її мотиваційна міцність, базується на сильних переконаннях, що злютовують її в єдину потугу, і перш ніж будь-який потенційний доброволець вирішить вступити до неї, він уже мусить мати такі сильні переконання. І то такі сильні, щоб могли з належною впевненістю вбити когось без жодних зволікань і жалю. Зрештою, кожен, хто бажає вступити в армію, мусить цілком усвідомити, що коли відбирається чиєсь життя, то це може бути і його життя. Якщо ти виходиш, аби стріляти в солдатів чи поліціантів, то мусиш добре усвідомити, що вони можуть вистрелити і в тебе. Життя у підпільній армії часто вкрай суворе і важке, жорстоке і позбавлене ілюзій. Отож, перш ніж хтось вирішив вступити в армію, він повинен серйозно подумати про все це.

Національна окремішність цілої Ірландії ще понад тисячу років тому була загальноприйнятим і загальновизнаним міжнародним фактом. Професор Едмунд Кертіс⁷⁷, пишучи про Ірландію 800-го року після Р. Х., каже, що «вона була першою нацією на північ од Альп, що сотворила цілий літературний канон своєю власною мовою», він розповідає, як данів вигнали чи асимілювали люди, «чия цивілізація була яскравим світлом для всієї Європи» ще перед норманським завоюванням 1169 року, яке поклало початок «більш ніж вісьмом століттям *невблаганної і неспинної війни*, що триває аж донині».

Впродовж цих 800 літ гніту тривала «економічна експлуатація несправедливо виокремлених шістьох графств, що попали під безпосередній контроль Британії як колонія старого типу», і Півдня, що перебував під «тривалим соціальним, культурним і економічним домінуванням Лондона». Це призвело до того, що ірландські заощадження інвестувалися в Англію «під більшою процентною ставкою», тож сотні тисяч хлопців і дівчат із нашої країни емігрували

до Англії в пошуках місця праці, створеного тими самими експортованими заощадженнями.

Ще один аспект економічного імперіалізму — це експорт необробленої сировини: жива худоба, мінеральні копалини, виловлена чужинськими ловцями риба тощо. Далі, починаючи з 1958 року, наша держава відмовляється від будь-яких спроб забезпечити незалежність економіки і впускає іноземні мультинаціональні компанії створювати тут робочі місця замість того, щоби купити їхні технології, а опісля поступово відіслати їх назад додому.

«Африканізація» — це слово для позначення таких процесів деінде. Однак нині в усій Ірландії, і то більш ніж будь-коли із 1921 року, контроль за нашими власними справами не в ірландських руках.

Британські військовослужбовці під вогнем снайпера Офіційної ІРА.
Північна Ірландія, 1971 рік

Логічним результатом усього цього стало повне поринання в ЄЕС у 1970-х роках. Республіканський рух опонував цьому на Півночі і на Півдні у 1972-му та у 1975-му роках⁷⁸ і робить це й нині. Рух настроєний проти таких політико-економічних силових блоків на Сході і на Заході та проти таких військових альянсів, як НАТО і Варшавський договір. Він стоїть на боці наших кельтських братів⁷⁹ та інших пригноблених націй Європи, а також нейтральних неприєднаних народів Третього світу; він шукає третьої, соціалістичної альтернативи, яка виходить за межі як західного індивідуалістичного, так і східного державного капіталізмів, а це узгоджується з кращими революційними традиціями людства.

Ірландська республіканська армія з часу заснування 1916 року трималася позиції сталого опору і непримиренної ворожості щодо імперіалістичних сил, завжди була на передовій найпросунутішого революційного мислення і найновіших партизанських військових технік світу. Дорожні камені нашої історії — слава переможних битв, кривавий слід жертв, ув'язнення, голод, страти, і все це з промовистими ударами по ворогові, часто завданими в саме серце британського імперіалізму — викликали відкрите захоплення свободолюбних людей у всьому світі.

Мусимо взяти до уваги, що моральна позиція Ірландської республіканської армії, її право вступати у війну, базується на:

- а) праві на опір іноземній агресії;*
- б) праві на повстання проти тиранії та гніту;*
- в) прямому лінійному наступництві після Тимчасового уряду 1916 року, першого — 1919 року, і другого — 1921 року скликань.*

1938 року сім ще живих вірних республіканських депутатів делегували виконавчу владу Армійській раді ІРА, опираючись на резолюцію 1921 року. 1969 року єдиний ще живий депутат Джозеф Кларк⁸⁰ публічно підтвердив,

Один із випадків республіканської «педагогічної» практики: цього юнака активісти прив'язали до ліхтарного стовпа на Фоллс-Роуд, третього за день, облили смолою і посилали пір'ям. Белфаст, 10 січня 1971 року. Фото агенції Getty Images

що Тимчасова армійська рада⁸¹ і її наступники були спадкоємцями першого і другого скликань як Тимчасового уряду.

Економічний імперіалізм очевидний у нашому побуті і на міських вулицях Ірландії, у банківській і страховій системах, торговому флоті, у машинній, видобувній промисловості, рибальстві, індустрії загалом, ІСІ⁸², в культурному імперіалізмі, втіленому в конор-круз-о'браєнах⁸³ цього острова. Цей економічний імперіалізм був посилений після продажних угод наступника Уряду Вільної Держави через засоби масової інформації — RTÉ⁸⁴ і пресу — і через освіту.

Несправедливість того, що індивід неспроможний впливати на політику, несправедливість безробіття, бідності, поганого житла, невідповідної соціальної безпеки, несправедливість експлуатації нашої праці, нашого розуму і наших природних ресурсів, несправедливість убивчої руйнації нашої культури, нашої мови, музики, мистецтва, драми, традицій, внутрішня державна репресивна несправедливість, на якій і тримається сучасна система загалом (і допоки триває розкол, є неможливими національне об'єднання і національна зосередженість на подоланні всієї цієї несправедливості; «тому нам слід насамперед перервати зв'язок з усім британським»).

ІРА обіцяє створити демократично-соціальну державу. Урядова система дасть кожному індивідові змогу брати участь у прийнятті важливих для нього чи для неї рішень: шляхом децентралізації політичної влади до рівня найменших дієвих громадських одиниць, де ми матимемо ту політичну владу, індивідуально і колективно водночас, в інтересах наших власних і нації загалом. Ми запровадимо соціальну та економічну політику викорінення нинішнього соціального імперіалізму шляхом повернення у власність народу Ірландії багатств його країни через систему кооперативізму, робітничої власності і через контроль над індустрією, сільським господарством і рибальством.

У царині культури ми сподіваємося відновити гельську мову — не лише з мотивів національного соціалізму, але щоб з допомогою культурного відродження створити виразно нову Ірландську соціалістичну державу як бастион проти імперіалістичних посягань, хоч би звідки вони походили. На міжнародному рівні ми сподіваємося укласти союзи з прогресивними урядами таких колишніх колоній, як і наша, з подвійною метою — обопільної вигоди і присікання будь-яких імперіалістичних посягань від військових та економічних силових блоків по всьому світу.

Перша перешкода, яку повинен подолати новий рекрут, — це його / її невігластво в обходженні зі зброєю, щодо військових тактик, заходів безпеки, допитів тощо. Командуючий офіцер, наприклад, повинен знати, як зробити боєдатним свій підрозділ; офіцер розвідки — як побудувати ефективну розвідувальну мережу; голова кумману⁸⁵ — як найкраще провести кампанію на певну тему, як-от щодо Н-Блоку⁸⁶ та іншого; а всі члени руху, незалежно

Одна з жертв Кривавої неділі. Деррі, 30 січня 1972 року. Кадр із хроніки агенції Reuters

від гілки, до якої кожен із нас належить, повинні знати, як стати більш відданим учасником боротьби і шляхом самота групової освіти осягати всебічне, наскільки це лише можливо, розуміння нашого сучасного суспільства і запропонованої республіканської альтернативи.

Перш ніж ми переходимо до офензиви⁸⁷, політичної чи військової, ми застосовуємо найнадійніші засоби безпеки, щоби гарантувати успіх: наприклад, ми не виступаємо за об'єднану Ірландію, допоки не спроможні виправдати наше право на таку державу замість нинішнього поділеного стану; ми не застосовуємо революційного насилля, якщо не спроможні довести, що не можемо вжити інших засобів. Або, висловлюючись простіше, ми не претендуємо на ескалацію війни, якщо не спроможні на таке; ми не починаємо операції, не пересвідчившись, що вжили всіх заходів безпеки і що розвідка точна, що зброя перебуває в належному робочому стані з належною амуніцією, що залучені добровольці знають, як поводитися під час допитів, якщо їх схоплять тощо, і, звичайно ж, що операція радше посилить наші позиції, аніж відштовхне наших прихильників.

Навіть ситуацію з відповідними бомбовими застереженнями можуть використати проти нас, і то знову ж таки через нашу помилку, тобто якщо ми недостатньо подбаємо про свою оборону перш ніж переходити до офензиви, і так звана «Кривава п'ятниця»⁸⁸ — найкращий приклад. Або ми тоді не взяли до уваги загрозу того, що ворог зробить нас «офірними цапами» після таких наших застережень, або ж ми переоцінили здатність британців справитися з такою кількістю операцій. Але ми, незалежно від причини, зробили помилку, і ворог скористався нею.

Ще декілька буденних прикладів: ворог використовує помилку волонтера, який залишається жити вдома, — арештовує його; використовує необачне розвантажування воєнних матеріалів — забирає їх або ж, як показує нова тактика ворога, він убиває волонтера, що повертається

забрати ці матеріали; використовує нашу конфронтацію з Офіційною ІРА — не втручається в конфлікт і дозволяє розгортатися шкідливому для нас розголосу, який негативно впливає на підтримку нашого курсу; використовує конфронтацію з лоялістами, пересуваючись услід за підрозділами ІРА й атакуючи лоялістів, чим знову ж таки посилює негативний міжнародний розголос.

Але й ми використовуємо помилки ворога, пропагуючи факти, що компрометують його. Саме такою убивчою помилкою була комендантська година на Фоллс-Роуд⁸⁹, Кривава неділя⁹⁰ й арешти, які повернули справу на нашу користь, бо сприяли зростанню нашої підтримки, власне так сталося з убивством Джона Бойля у Данлої⁹¹.

Тактики диктуються конкретними умовами. Тут логіка знов-таки проста. Без підтримки волонтерів, без припасів, озброєння, фінансів тощо ми не можемо здійснити операцію, а цілу кампанію — й поготів. Ще у вересні 1969 року⁹²

Бомбові атаки проти британських військ у Північній Ірландії 1972 року стали звичним явищем

умови були продиктовані тим, що по британцях не можна було стріляти, але після комендантської години на Фоллс-Роуд усі британці стали для наших людей прийнятними мішенями. Умови змінилися.

Як-от і тепер: хоч керівництво SDLP⁹³ проявило себе колаборантами, а отже, ворогами народу, зате ми на різних стадіях із 1974 року⁹⁴ могли застосувати тактику обернення їх на предмет насмішок, «обмазуючи їх дьогтем і обсипаючи пір'ям» — як, наприклад, тоді, коли вони були членами виконавчої влади, що тортувала та заарештовувала ірландців, карала страйкарів проти високих цін на житло та споживчі товари тощо; або ж коли вони нещодавно заявили у Вестмінстері на дебатах щодо Н-Блоку, що «життя повинно означати лише життя і не повинно бути жодного політичного статусу»⁹⁵. Дефензивні⁹⁶ заходи безпеки в останньому випадку мали б полягати, звичайно ж, у тому, що люди свідомо зважуватимуть можливі наслідки, перш ніж так висловляться.

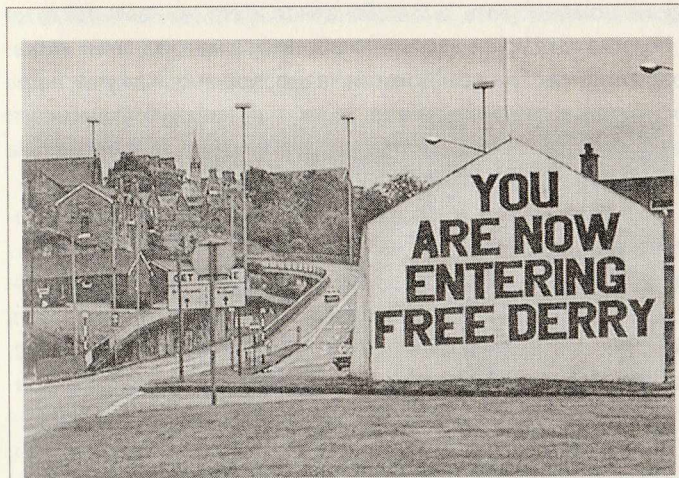
Тому найпершим правилом для всіх наших дій мусить бути таке: всіма засобами, які тільки маємо в розпорядженні, ми повинні пояснювати, чому бомбували, чому карали кримінальних злочинців, чому страчували інформаторів тощо.

Ми не вважаємо за неможливе вживати заходів, які не цілком відповідають критеріям цього аналізу ведення боротьби. Траплялося чимало випадків (і траплятимуться знову), коли ми мусили переступати через ці загальні рекомендації — з огляду на безпосередню шкоду для нашої пропаганди і підтримки. Однак і в таких випадках (якщо ми мали змогу раціоналізувати наші дії) наша оборона була важливішою за наступ, і ми намагалися забезпечити собі альтернативний, відносно неторканий регіон підтримки, звідки могли б оперувати; і якщо через якусь неминучу, але шкідливу дію ту підтримку втрачено, то ми завжди пристосовуємося, наскільки це можливо, аби далі належно вести нашу війну.

Ворог: категорії і засоби протидії

Ворогами, якщо говорити загалом, є всі, хто опонує нашим короткостроковим чи довгостроковим цілям. Однак, сказавши це, мусимо усвідомити, що наші вороги неоднакові, а тому й немає загальних засобів протидії їхній ворожості. Тому звідси випливає, що ми мусимо розділити їх на певні категорії, а вже потім запропонувати засіб протидії кожній з них. Ось кілька прикладів: ми маємо ворогів через їхнє невігластво, через нашу власну провинну і неогляд, але наш головний ворог — це, звичайно, істеблішмент.

Ворога через невігластво ми намагаємося вилікувати з допомогою освіти, хоча здебільшого це марна спроба,

На рубежі 60–70-х років ірландські націоналісти забарикадували кілька вулиць у районі Богсайд міста Деррі та оголосили загороджену зону вільною від британської влади (no go area). До таких дій республіканські сили вдалися і в інших містах. Барикади були ліквідовані лише 1972 року під час операції «Моторист»

поки ми не навчимо насамперед самі себе. Нашими засобами є марші, демонстрації, настінні слогани, заяви для засобів масової інформації, республіканська преса та інші публікації і, звичайно ж, спілкування «від особи до особи». Однак, як уже сказано, ми мусимо спершу просвітити самих себе, мусимо ефективно організовувати протести і демонстрації, мусимо бути готові до малювання настінних гасел і до продажу та поширення республіканської преси, публікацій та заяв для засобів масової інформації.

Під ворогом з нашої власної провини і недогляду розуміємо ворожість, спровоковану нашою особистою і колективною поведінкою під час боротьби. Це і безпорадна жінка, чий ворота чи задні двері помешкання зриває з завів волонтер, утікаючи від переслідувачів, і якій не те що шкоду не компенсують, а й вибачатися ніхто не квапиться; це і родина чи сусіди злочинця або інформатора, яких покарали, але так і не повідомили за що. Коротко кажучи, наша особиста поведінка, рівно ж як і дії республіканського руху, мусить сприяти підтримці або ж навіть посилювати її, але щонайменше не створювати ворогів без потреби.

Істеблішмент — це всі, хто, опираючись на законодавство, зацікавлений у збереженні теперішнього status quo в політиці, медіа, праві, у певних секторах бізнесу і в британській военній машинерії, що поєднує в собі Британську армію, UDR⁹⁷, RUC (резерв)⁹⁸, перебіжчиків, цивільних слідчих. Засоби протидії цим озброєним гілкам істеблішменту добре відомі та описані. Інакша справа з тим істеблішментом (за винятком британських міністрів у Північноірландському офісі⁹⁹ і певних представників судової системи), що позірно залишається для людей не настільки чітко ідентифікованим, як озброєні британці чи RUC. Тому наше завдання — чітко ідентифікувати їх для нашого населення як ворогів, а також визначити свої засоби протидії їм залежно від умов і нашої здатності захиститися ще до безпосереднього запуску оборонного інструмента-

рцію. Страта, як уже сказано, важливий, але не єдиний спосіб позбавити цю категорію ворога впливовості: ми також можемо по-різному виставляти їх брехунами, лицемірами, колаборантами, виставляти їх на посміх тощо. Прикладами таких засобів протидії може слугувати образ Mason-Superthug¹⁰⁰ із постера, мультиплікаційна стрічка Captain Nervewreck¹⁰¹, каламбур Conor Booze¹⁰² O'Brien тощо.

Партизанська стратегія

Щоб описати партизанський спосіб ведення війни, використовують чимало мовних зворотів, а один із найвлучніших — «блошина війна»: в уяві постає образ блохи, яка мучить і змушує втікати таку велику істоту, як слон. Це стосується й такої армії, як ІРА: вона застосовує тактику

31 липня 1972 року британська армія, залучивши інженерну техніку, ліквідувала контрольовані Тимчасовою та Офіційною ІРА «no go areas» в Деррі, Белфасті та інших містах Північної Ірландії. Фото агенції Press Association

«удару і втечі» супроти британців, а водночас завдає ударів і по вразливому економічному череву ворога — хоч без надії цілковито зіштовхнути його в море, вона своєю ефективною кампанією постійного «діставання», що полягає у п'ятиступеневій партизанській стратегії, таки змушує його потроху відступати.

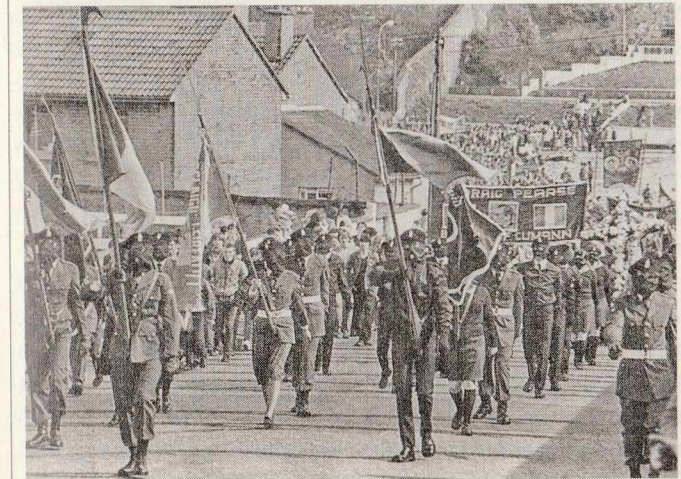
Основу цієї стратегії становить:

- 1) війна на виснаження кадрового складу ворога з метою заподіяти якомога більше жертв і смертей — щоби спонукати його народ до вимоги відступати;
- 2) бомбова кампанія з метою ослабити фінансову зацікавленість ворога в нашій країні і водночас пригасити бажання до тривалих фінансових інвестицій у нашу країну;
- 3) забезпечення нині такої ж некерованості шести графств¹⁰³, як і протягом останніх кількох років, хіба що ворог зважиться на пряме колоніальне військове панування;
- 4) забезпечення тривалої війни і здобуття підтримки завдяки національній та міжнародній пропаганді і публічним кампаніям;
- 5) підтримка війни за звільнення, покарання злочинців, колаборантів та інформаторів.

Якщо одне з наших головних міркувань щодо вибору вирішальних тактик — це турбота про наших друзів, родичів, сусідів, наш народ, з-посеред якого ми діємо, то ворог просто має справу з безособистісним меншовартісним чужинцем, Paddy¹⁰⁴, Musck-Savage¹⁰⁵, Bog-Wog¹⁰⁶, а до того ж має велику перевагу в ресурсах і резервах конвенційної армії, парамілітарної поліції тощо, як-от: MRF¹⁰⁷, SAS¹⁰⁸, загони у цивільному одязі¹⁰⁹, таємні спостережні команди¹¹⁰ тощо. На цій межі конфронтації найочевиднішими відмінностями між британцями і волонтерами ІРА полягають у підтримці, мотивації і свободі особистої ініціативи, і це окрім того факту, що британець — це насамперед непро-

ханий озброєний гість, що не має жодного морального чи історичного виправдання, щоб бути тут. Підтримка британських сил, їх розквартирування, склади, зброя, зарплата тощо — все це, як уже писалося раніше, забезпечене примусовим оподаткуванням. Їхній народ, що платить податки, ніколи не висловлював своєї згоди на те, щоб британські сили перебували тут на його гроші, та його ніколи й ніхто й не питав про це у якийсь демократичний спосіб. А волонтер ІРА отримує від свого народу цілком добровільну підтримку.

Членом ІРА стають із власної волі і переконання — це єдиний фактор, що спонукає стати волонтером, а метою є політична свобода і соціальна та економічна справедливість для свого народу. Окрім тих кількох хвилин у кар'єрі середньостатистичного британця, коли він іде в атаку, жодної свободи чи особистої ініціативи він не має. Йому

Парад Деррійської бригади Тимчасової ІРА. Деррі, 1970-ті роки

кажуть, коли і де спати, коли вставати і де проводити своє дозвілля тощо.

Волонтер ІРА, хібащо він виконує якийсь специфічне армійське завдання, діє здебільшого з власної ініціативи, а тому мусить бути відповідальним за виконання нашого першочергового завдання — не обернути нашу поведінку на сприятливий для британців факт у їхній спробі ізолювати нас від нашого ж народу.

Нині стало очевидно, що наше завдання — це не тільки вбити якомога більше ворогів, адже не менш важливо забезпечити підтримку, яка стане нам опорою не лише впродовж війни за визволення, що може тривати десятиліттями, але й тоді, коли британців уже не буде: у досягненні нашої ультимативної цілі — демократичної соціалістичної республіки.

Опір мусить бути зосереджений на активній і пасивній підтримці в поєднанні з безперервним процесом наших акцій, наших навчальних програм, нашої політики, щоб тим самим перетворити нашого пасивного прихильника на зберігача припасів, на члена руху, на продавця газет тощо, все це — з метою розбудови захисних бар'єрів супроти ворога та щоб прискіти його намагання втілити політику ізоляції. І, звичайно ж, чим більше буде таких бар'єрів, тим важче буде ворогові дістатися до нас, особливо, якщо ми збільшуватимемо потенціал для активної підтримки у її різних формах.

Наші безпосередні захисні бар'єри — це, звичайно ж, наша власна служба безпеки, інші гілки руху, наші місця розквартирування тощо. Однак ми мусимо розбудовувати й інші бар'єри, обстоючи різні справи в районах нашої підтримки, залучаючись до колишніх структур ворога, зруйнованих унаслідок війни: до поліції, транспорту, служби з вивезення сміття, до інформаційних центрів тощо. Це очевидна альтернатива нашому змовництву, однак може бути й так, що в якомусь районі ми матимемо тільки сам

волонтерський підрозділ ІРА: жодного локального відділення «Шінн Фейну», жодного комітету Зеленого Хреста¹¹¹, жодного іншого територіального представництва, бо з часом, хоч би яка успішна була їхня протидія британцям, їхні члени опиняться у в'язниці, не залишаючи по собі жодної структури, а тому й ніякого потенціалу для опору, рекрутування чи навчання, що посилювало б підтримку.

Отож, з попереднього випливає, що, окрім політичного і військового вишколу та порад, рекрута слід попередити про те, що тюрма — це те, що він майже гарантовано мусить пройти. Тому часто під час тренування симулюються допити, щоб допомогти волонтерів усвідомити, де він опиниться, а це підводить нас до наступної частини «Зеленої книги».

Військовослужбовці 321-го розмінувального загону Королівського армійського саперного корпусу із знешкодженням 660-фунтовим вибуховим зарядом із аміачної селітри. Район Ома, графство Тірон, 1974 рік

Частина III

ВИШКІЛ ДОБРОВОЛЬЦІВ СУПРОТИ ДОПИТІВ
І ВІЙСЬКОВИЙ СУД ІРА**Арешт**

Здебільшого волонтерів арештовують під час військових операцій. Це спричиняє первинний шок і як наслідок — напругу й переляк. Усі волонтери сприймають арешт як провал, і тому почуваються глибоко розчарованими собою. Поліція усвідомлює такі переживання в'язнів і грає на їхній слабкості з допомогою образ, як-от: «ти не справився», «ти лише аматор», «ти лише другосортний боєць або й ще гірше». Під час арешту поліція застосовує брутальні «шокуючі» тактики, щоб залякати в'язня і зламати його опір. Арештанта, як правило, тягнуть до поліційного авто, кидають усередину, а разом із ним сідає поліціант чи військовик, що затримав його. Під час перевезення в'язня кóпають, б'ють, ображають, а коли привозять на місце, то знову тягнуть від поліційного авто під копняками, ударами та образами і заштовхують до камери.

Що ж волонтерів слід робити, коли його арештували?!

1. *Найважливіше, що потрібно тримати в голові під час арешту, це те, що ви волонтер революційної армії, що вас спіймали ворожі сили, що ваша справа справедлива, що правда за вами, а не за ворогом, і що вас спіткало те, що чекає на кожного солдата, а в тому, що вас схопили, немає нічого ганебного.*

2. *Ви мусите тримати у голові, що з вами поведуться так, щоб вас зламати і витягти усю інформацію, яку тільки можете мати щодо організації, до якої належите.*

3. *Вони намагатимуться залякати вас вже самою своєю кількістю і брутальністю. І якщо волонтер почува-*

тиметься розчарованим, то ступить на перший небезпечний поріг, бо поліція гратиме на цьому розчаруванні на шкоду добровольцеві і задля просування власних цілей. Кожен волонтер мусить підготуватися до того, що може бути арештованим, і коли його арештують, то повинен бути готовий до найгіршого.

Допит

Після того, як в'язня помістять у камеру, йому можуть на якийсь час дати спокій. Упродовж цього затишшя поліціанти, «допитувачі» час від часу збиратимуться біля дверей камери, викрикуючи погрози чи образи, говорячи в'язневі, що вони зроблять із ним, коли зайдуть до камери.

Міністр оборони Великої Британії Рой Мейсон спілкується з військово-службовцями. Північна Ірландія, 1975 рік. Фото агенції Press Association

За якийсь час допитувачі таки зайдуть до камери і попросять в'язня зізнатися. У цей період на нього впадуть фізичні та словесні атаки — залежно від обставин того, у чому його звинувачуватимуть. На цій стадії у нього візьмуть відбитки пальців і поставлять йому питання щодо того чи іншого обвинувачення. Зазвичай запитують про ім'я й адресу, місце праці, професію, освіту тощо. Опісля його знову ізолюють у камері, а допитувачі перевірятимуть його особу, як правило, з місцевою поліцією, вдома і на місці праці. На цій стадії поліція намагається визначити політичні переконання арештованого (якщо такі є), його коло спілкування, поліцейні дані про нього, якщо такі є, і в такий спосіб створять базу даних про нього.

Швидше за все, його «коло спілкування» і загальна схема пересування забезпечать поліції доволі добрі підказки про те, чи причетна ця особа безпосередньо до якоїсь організації, чи просто симпатизує їй. Озброєна цією інформацією поліція знову ввійде до камери і звинуватить в'язня в усіх можливих діяльностях. Якщо докази не свідчатимуть про якусь конкретну провину, то його звинуватять у різних видах невизначеної діяльності.

Мета таких невизначених обвинувачень — нав'язати в'язневі відчуття провини. Однак якщо поліція матиме хоч якийсь доказ або ж тверде переконання у провині в'язня, то вона негайно застосує тиск. Це будуть фізичні та психологічні тортури: найімовірніше, його битимуть і кóпатимуть у камері, криком вимагаючи зізнатися, натякаючи, що вони все знають. Один чи кілька офіцерів-допитувачів будуть діяти особливо брутально, а якщо їм не вдасться змусити в'язня заговорити чи зізнатися в провині, то вони полишать камеру, погрожуючи повернутися, лякаючи найбільш варварськими методами катування, натякаючи, що так вони змушували говорити й кращих чоловіків, аніж він.

Інша команда допитувачів увійде до камери, імовірно, вже тримаючи папку з написаним на ній його ім'ям. Вони

діятимуть доволі приязно, позірно симпатизуючи йому, говорячи, що вони не схвалюють поведінки попередніх допитувачів, що ті хворі, божевільні і, можливо, таки замордують його, коли пізніше повернуться, — вони робитимуть усе можливе, щоби справити на в'язня враження своєю привітністю, і попросять зізнатися, бо вони, мовляв, не хочуть, аби попередні допитувачі знову «взялися за нього».

Цілком можливо, що вони запевнятимуть його, нібито не дозволять попереднім допитувачам знову ввійти до його камери — якщо тільки він зізнається, ці запевнення вони поєднають із застереженням, що інакше, мовляв, не зможуть гарантувати йому безпеки. Коли ж в'язень не зізнаватиметься, то вони вдаватимуть роздратування і розчарування такою відмовою від співпраці. Вони навіть можуть ударити його в обличчя чи живіт, зауваживши, що

У жовтні 1975 року ескадрон ІРА атакував патруль Поліційної служби Північної Ірландії (PSNI) неподалік від його бази в Кроссмеглен, графство Арма. Фото агенції Think Research Expose

той мусить бути вдячний за те, що вони врятували його від попередніх допитувачів, і натякнуть, що його поведінка і ставлення — це вияв невдячності за їхню доброту.

Тоді допитувачі відкривають папку і вдають, нібито читають витяги з неї про минуле в'язня: можуть прозвучати відомості навіть про найінтимніші та приватні аспекти його життя, про коло спілкування, а також — загальний огляд його пересувань. Більшість цієї інформації, ймовірно, нададуть його друзі, роботодавці, школа, сім'я чи подруга; також вона може бути почерпнута з «розмов у барі», місцевих пліток, від інформаторів або ж витягнута з інших в'язнів. Ці деталі покликані залякати в'язня і розбити його довіру до своїх партнерів. Однак якщо допитувачі не доб'ються зізнання, то вони залишать камеру, але перш ніж це зробити, назвуть свої імена і скажуть покликати їх у будь-який час, коли він забажає — знову натякаючи, що наступна команда допитувачів буде божевільна і п'яна і завдасть йому серйозних травм. І вже лише тоді вони покидають камеру.

Через певний проміжок часу інша команда допитувачів зайде до камери, знову буде особливо брутальною і злостивою. Вона відразу ж атакує його щонайворожіше і щонайзліше, попереджаючи, що коли він не зізнався попереднім допитувачам, то тепер точно зізнається. Ці допитувачі дадуть йому зрозуміти, що мають репутацію вибивачів знань від таких, як він, натякаючи, що всі, з ким вони мали справу, зізналися, перш ніж з ними покінчили.

Тортури будуть застосовані з трикратною метою: фізичні знущання, тонкі психологічні муки, приниження.

1. Фізичні знущання — це побиття руками і ногами, викручування кінцівок або ж, наприклад, припикання цигарками.

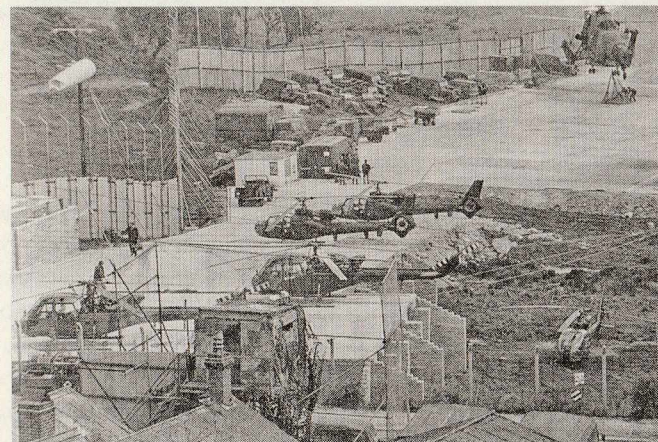
2. Психологічні муки відбуватимуться через погрози щодо родини, друзів, а також його самого, як-от погрози вбити чи каструвати.

3. Приниження відбувається через роздягання і зауваги щодо його статевих органів. Цей період допиту може тривати до двох годин і більше, а під кінець вони можуть повідомити справжнє чи фальшиве зізнання його партнерів.

Якщо ж їм не вдасться вибити зізнання, то вони теж покидають камеру зі словами, що повернуться, але вже тоді, мовляв, розтrocтять кожну кістку в його тілі.

Загалом цей процес може тривати сім днів безперестанку, і в'язневі дозволятимуть лише мінімум сну, а якщо вважатимуть за потрібне, то йому не дадуть спати взагалі. А через брак сну в'язня опановує пригнічення та спантеличеність.

Оскільки чинне законодавство забороняє поліціантам затримувати особу на довше ніж сім днів¹¹², то вони, щоб дезорієнтувати арештанта під час допиту, вдаватимуться насамперед до обмеження його сну.

Британська армійська база в зоні високої активності ІРА, у графстві Арма, що в провінції Ольстер. Фото 1977 року

Допит може мати багато різних фаз — залежно від зібраних поліцією доказів чи інформації. Очевидно, що волонтера, затриманого під час здійснення операції, вже розглядають як винуватого. Особливо, якщо його спіймали зі зброєю, бомбою тощо — в такому разі поліція має всі докази для обвинувачення, тож і допит уже не потрібний. Швидше за все волонтера поб'ють у поліційному відділку за те, що він зробив, а не за те, що знає, а якщо його все ж допитуватимуть, то задля того, щоб зібрати інформацію про організацію, до якої він належить, і про його товаришів. Інший тіньовий аспект, прямо пов'язаний із допитом, — це шантаж і підкуп. Якщо поліція не зможе добитися зізнання, то вона спробує шантажувати волонтера, наприклад погрозуватиме поширити скандальну історію про допитуваного (скажімо, повідомити його товаришів чи його організацію, наче він усе розповів або ж наче він уже роками працює на ворогів), і це все з метою завдати удару по характеру волонтера. Іншою фазою цього тіньового допиту може бути підкуп: волонтеріві можуть запропонувати гроші, паспорт, безпечний переїзд до країни, до якої він захоче, якщо, звичайно ж, співпрацюватиме.

Аналіз допиту

Найкращий захист супроти методів допиту — це розуміння техник, що їх застосовують поліційні сили. Мета допиту — здобути зізнання. Якби допитувачі знали, що саме шукають, то їм би допити не знадобились, а отже, потрібні вони лише тоді, коли поліція не має інформації, яка б давала підстави засудити в'язня. Найкращий засіб під час допиту — *не говорити нічого*. Всі поліційні сили працюють на основі змісту справи, підозри чи доказів, тож коли волонтера арештовано, вони намагаються власне на ці докази та підозру опиратися, а це можливо тільки шляхом здобуття інформації від самого арештанта. В'язня зазвичай спочатку

опитують, складають звіт про те, що він сказав, порівнюють цю інформацію з інформацією, яку поліція вже має, дошуковуються розбіжностей із попередньо зібраною інформацією, а тоді знову повертаються до арештованого і вказують йому на ці суперечності, і щоб припасувати до них своє алібі, в'язень мусить його міняти. Поліція зіставляє і цю нову історію з іншою інформацією та знову шукає розбіжностей чи помилок, звужуючи таким чином алібі в'язня, аж допоки воно врешті розвалиться. Всі ці зміни у його висловлюваннях будуть записані і використані як докази проти нього, як докази, що, безсумнівно, будуть прийняті судом і призведуть до його засудження. Тому аж ніяк не зайве вже вкотре наголосити: коли вас арештували — *не говоріть*

Loose-talk costs lives

In taxis
On the phone
In clubs and bars
At football matches
At home with friends
Anywhere!

Whatever you say -
say nothing

Ця листівка була поміщена на титульній сторінці другої частини «Зеленої книги», що умовно датується 1977 роком

нічого. Негайно вимагайте адвоката і лікаря — наполягайте на цьому.

Не будьте поблажливі під час спілкування з поліцією! Як видно з написаного вище, поліціанти, посадивши в'язня в камеру, збираються гуртом за дверима, вигукують образи, грюкають у двері, і все це — щоб залякати його і розтривожити. А коли арештований уже охоплений тривогою, то в нього послаблюються чи й узагалі розпадаються всі природні раціональні захисні бар'єри, тож він стає ірраціональним і більш піддатливим до допиту, іншими словами — стривоженого чоловіка легше застрахати допитом, аніж спокійного та розважливого. Коли в'язень залишається сам у камері, то повинен, наскільки це можливо, ігнорувати поліцію та її залякування й образи, він повинен упорядкувати в голові всі факти, що стосуються арешту. Він мусить пам'ятати, що його можуть затримати не більше ніж на сім днів, якщо він буде мовчати, або ж на роки тюрми, якщо заговорить. Більшість добровольців починають говорити зі страху, помилково гадаючи, що це допоможе уникнути поганого ставлення чи катувань. Але підтверджено фактами, що допитувачі керуються простим найголовнішим правилом: «Якщо в'язень нічого не каже, то він може бути невинним, і допит в такому разі — марна трата часу, а якщо він уже щось скаже, то значить, за ним таки щось є, отож, допит необхідний». Тому в'язень, який говорить навіть зовсім трохи — з метою уникнути насилля, — врешті викликає до себе ще більше насилля допитувачів, які завжди припускають, що так можна випитати ще більше. Тому найкращий захист — залишатися *холоднокровним, зібраним, спокійним і нічого не говорити.*

Ми вже сказали, що перший гурт допитувачів, зайшовши до камери, як правило, ображає, кричить і б'є в'язня. Волонтери повинні розуміти, що цей перший гурт насамперед бере відбитки пальців, запитує ім'я, адресу тощо. На цій стадії мало що відомо про в'язня, а тому завдання допи-

тувачів — точно ідентифікувати його. Отож, в'язень мусить усвідомлювати: все, що він скаже, буде записане і зіставлене з наявною у поліції інформацією. Мету насилля над в'язнем на цій стадії означають як «період розм'якшення» і, як правило, один або кілька допитувачів діятимуть особливо брутально. Цей допит може тривати не більше як годину і є лише попереднім слідством. Особливо брутальні техніки застосовують і абсолютну ворожість виявляють, щоб відповідно підготувати в'язня до наступної групи допитувачів, а ті, як ми вже знаємо, ставляться до нього прихильно.

Ця група допитувачів поводить з в'язнем приязно і співчутливо, пропонує йому цигарки і дружбу. Ці

1984 року біля ірландського узбережжя було перехоплено риболовецький траулер «Меріта Енн», на якому активісти «Шінн Фейн» намагалися ввезти велику партію зброї та амуніції: 163 одиниці стрілецької зброї, зокрема 50 важких кулеметів, і 71 тисячу набоїв до них. Фото Irish Independent

допитувачі вдають, що симпатизують завданням і меті руху, і заходять дуже далеко, щоби справити враження на волонтера, навіть демонструють, начебто також вірять в об'єднану Ірландію. Вони, без сумніву, скажуть волонтеріві, що їхній батько чи дід були в цій самій організації, і що економічні обставини змусили їх пристати до поліційних сил, і що вони зараз лише відбувають час до виходу на пенсію. Вони намагатимуться переконати волонтера, що це в його інтересах зізнатися саме їм, аби уникнути попередніх допитувачів, бо ті, мовляв, антиреспубліканці й зацікавлені не зізнання отримати, а лише побити в'язня. Волонтер повинен розуміти, що вже з його арештованими товаришами ці позірно добрі офіцери поліції можуть грати роль брутальних копів. Врешті, ми вже сказали, що ці допитувачі, вдаючи розчарування, можуть кинутися до волонтера і вдарити його по обличчі чи тілі, обуритися, що за пораду і дружбу їм відплатили впертістю і відмовою *хоча б частково зізнатися*. Ця техніка так само давня, як і всі поліційні сили: вони намагаються здобути дружбу і довіру в'язня, і якщо він попадеться на цей гачок, то вони сподіваються, що досадно йому стане не так через удари, як через свою відмову співпрацювати — це, можливо, найнебезпечніший тип допиту, який ставить в'язня у психологічно вразливу позицію.

Інша техніка називається *технікою секретної папки*, коли допитувач приносить до камери папку з віддрукованим на ній іменем в'язня і в певний момент відкриває її перед ним — як ми про це вже писали. Далі він зачитуватиме з цієї папки відомості про попереднє життя в'язня, і то з найінтимнішими деталями, загалом описуючи поведінку його і його друзів, особливо тих, що належать до політичних організацій або контактують із ними, наприклад із «Шінн Фейн»; він також матиме інформацію, зібрану з різних джерел: чи то від роботодавця або сусідів, чи то з *барних розмов*, чи то з *місцевих пліток*. Дуже часто саме в *бар-*

них розмовах і плітках трапляються факти, озвучені цим чи іншими волонтерами під час загальних п'яних балачок у барах, розповідей близьким друзям і по́другам, під час бравади власними подвигами та подвигами інших. Цей тип бравади *однозначно небезпечний* не лише для волонтерів і його партнерів, але й для руху загалом.

Іншим небезпечним аспектом допиту є «зізнання партнера»: допитувач підходить до волонтера з підписаним чи не підписаним справжнім чи несправжнім зізнанням партнера. Волонтери, по-перше, мусять розуміти, що це зізнання може бути обманом, а по-друге, навіть якщо це зізнання справжнє, однак воно ще не підтвердження провини і не буде прийняте в суді, хіба що партнер, який зробив це зізнання, буде готовий стати державним чи королівським свідком і заприсягнути в суді. Дуже часто волонтер може зламатися під важкими фізичними і психологічними

Ескадрон добровольців Тимчасової ІРА в Белфасті. 1980-ті роки

тортурами і зробити зізнання, але рідко коли буде готовий стати королівським чи державним свідком і поклястися перед лицем товаришів. Якщо поліція застосовує такі техніки, то *не попадайтеся на них*, бо це трюк, щоб ослабити волонтера і так змусити його підписати свідчення.

Ще одна небезпечна техніка — привести в одне приміщення в'язня, який зробив свідчення, і волонтера, який відмовляється кооперувати. Зазвичай їх залишають сам на сам, і в'язень, який дав свідчення, може спробувати схилити свого товариша до такого самого вчинку. Якщо таке з вами станеться, то завжди мусите пам'ятати, що ви не самі, бо кімната завжди прослуховується і всі розмови записуються. Завжди треба тримати в голові ще й такий важливий аспект — у жодному разі не нападати з докорами на в'язня, що зізнався і, можливо, натякнув на вашу причетність, бо такий напад стане свідченням вашої провини. Завжди розмовляйте з ним по-дружньому і скажіть, що він, звісно ж, помилився, що він хворий, і порадьте йому звернутись по медичну допомогу. Є ще один дуже важливий аспект, про який ви маєте пам'ятати, — *не втягуйтеся у політичні розмови*, бо це універсальна техніка і не раз повторювана. Коли волонтер відмовляється зізнаватися і коли всі інші тактики допиту провалилися, поліція переважно, а то й завжди, намагається спонукати волонтера до розмов на політичні теми. Цю техніку багато волонтерів не зауважує, а її застосовують, щоб вивести в'язня з рівноваги, прозондувати його політичне мислення, зламати його мовчанку і створити йому умови говорити вільно. Цю тактику часто використовували супроти волонтерів, і часто їм на лихо. Коли щодо арештованого добровольця вже використано звичні тактики терору, то демонстрація товаришкості дещо послаблює напругу, і це можна психологічно пояснити.

Як ми вже сказали раніше, ці позірно приязні поліціанти назвуть свої імена перш ніж покинуть камеру, також скажуть в'язневі, що наступна команда допитувачів — це

«хворі на голову» люди, антиреспубліканці, що прагнуть завдати йому шкоди. А ще вони скажуть арештованому покликати їх у будь-який час, коли тільки захоче, і вони зроблять усе можливе, щоби врятувати його від брутального поводження. Кожен волонтер мусить усвідомити, і то якомога чіткіше, що жоден з допитувачів йому не друг, що всі вони — вороги, інструменти насилля, знаряддя тиску і ще небезпечніші, ніж ті допитувачі, що б'ють. Ці люди грають роль у добре відпрацьованій виставі і використовують тонкі психологічні методи, щоб підірвати моральний стан волонтера. Всі добровольці добре обізнані з брутальними методами, що їх застосовує поліція і військо. Вони розуміють, що означає фізичне катування, однак тепер повинні зрозуміти ще й значення і способи психологічних тортур. Можливо, цей термін незвичний, однак ефект цього виду тортур далекосяжний.

Бійці Тимчасової ІРА на вишколі: доброволець, що на передньому плані, озброєний імпровізованим гранатометом. Північна Ірландія, 1980-ті роки

Раніше ми вже говорили про те, як «важка команда» виходить на сцену і знову починає атакувати волонтера у вкрай злий і брутальний спосіб. Мета такого приголомшливого і добре відпрацьованого поведження — загнати волонтера у фізичний і ментальний кут, іншими словами, допитувачі сподіваються, що їхня «шокова терапія» виб'є в'язня з рівноваги і зламає його захист, так що той зізнається. Кричатимуть, що вони добре відомі як витягувачі зізнань, що вони ще ні разу не провалилися в цьому і що він їх не надурить. Тепер мусимо проаналізувати цей підхід, і насамперед варто звернути увагу на таку важливу річ, як викрикування в поєднанні з фізичним катуванням. Викрикування, як побачимо, важливіша техніка допиту, ніж фізичне катування. Хоч нібито навіщо кричати? Навіщо похвалитися? Навіщо називати себе експертами у справі витягування інформації? Такі викрикування і самовихваляння поліції — це всього лиш її запевнення, що вона спроможна дістати зізнання, а це вже очевидна ознака її слабкості, спосіб компенсувати недоліки, отож усі добровольці мають і мусять розглядати таку демонстрацію як модерний «танець війни». Так само, як і примітивні племена виконують свої воєнні танці і будують стовпи-тотеми, щоб компенсувати свої відомі недоліки, так і два роздратовані допитувачі викрикуватимуть і вихвалятимуться перед в'язнем, аби компенсувати свою слабкість. Найкращою технікою супроти допиту для волонтера в такій ситуації буде дивитися на офіцера-допитувача як на дикуна, що чіпляє на себе голову тварини, сподіваючись так здобути силу чи вправність тої тварини. Тож усі волонтери повинні розглядати поліціантів, що кричать і вихваляються, саме як дикунів, що виконують свій воєнний танок.

Психологічні тортури. Ми вже сказали, що це дуже поширений тип тортур, і відбуваються вони зазвичай через погрози волонтерові під час допиту, погрози його друзям і родині, погрози вбити його, очорнити перед іншими, ка-

струвати; а ще ж брак сну, неякісне харчування і невпинний шум. І разом з фізичним катуванням (чи страхом перед ними) це спричиняє таку тривожність, що межує з істерією. Все це задумано, щоб розтрощити природні захисні механізми добровольця: зазвичай його утримують певний час — до семи днів, — коли він живе серед страху і невизначеності, постійно залякуваний, відрізаний від усіх природних контактів, позбавлений звичного соціального середовища тощо. Це призводить до дезорієнтації і розчарування. Протягом усього цього періоду волонтер цілком або частково позбавлений сну, він ці кілька днів живе в умовах невизначеності, що неминуче відбивається на його психіці.

Кулеметна обслуга одного з Підрозділів дієвої служби (основна бойова формація Тимчасової ІРА, в яку еволюціонувала після 1977 року летюча колона; налічувала від 5 до 8 осіб) в засідці. Північна Ірландія, 1994 рік

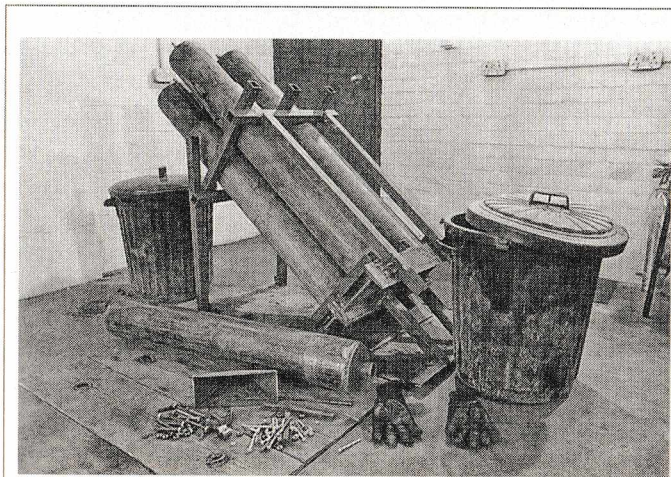
Приниження. Під час допиту такого типу в'язня повністю роздягають, зазвичай висловлюючи різні коментарі щодо його статевих органів. Волонтер повинен розуміти той очевидний факт, що одяг — важливий аспект у характері та зовнішності індивіда. Знімаючи з в'язня одяг, допитувачі сподіваються також «зняти» його характер чи зовнішність: все це має виразно психологічну символіку, тож, вдаючись до такого, поліція хоче принизити волонтера, а отже, усунути бар'єри, які й перешкоджають їм здобути зізнання. Одяг особи — це символ її бар'єрів, тож, знімаючи його, допитувачі прагнуть зняти й природні захисні механізми волонтера.

Другою частиною приниження часто стають зневажливі зауваги щодо статевих органів волонтера. Це доволі поширений метод у всіх поліційних відділках — і на півночі, і на півдні, і навіть в Англії. Волонтери повинні розуміти спосіб мислення, що лежить в його основі, щоб, коли це станеться, бути готовими до такого повороту. І знімання з волонтера одягу, який символізує захисний механізм чи природний бар'єр, і зневажливі зауваження щодо його статевих органів — все це намагання принизити добровольця, щоб так ослабити волю до опору. Але вже сам цей акт має значно глибші підстави, ніж це може видатися на перший погляд. Волонтери повинні зрозуміти, що, з психологічного погляду, цей акт — прояв фалічного комплексу. Це комплекс, властивий гомосексуалам, і хоч допитувачі — це здебільшого одружені чоловіки, застосування такого методу виказує їхні придушені гомосексуальні нахили. Коли волонтер усвідомить і зрозуміє цей доведений факт, то він уже без особливих труднощів зможе тріумфувати над своїми допитувачами. Він повинен сприймати їх як гомосексуалів з імунітетом істеблішменту, як людей, що стали садистами власне через гомосексуальні нахили на дні їхньої психіки.

Іноді поліція намагатиметься використати **шантаж і підкуп** — в останній марній спробі добитися зізнання.

Всі волонтери мусять ігнорувати цей тип «морквяної приманки». Хоча шантаж рідко спрацьовує ефективно і може зрекошетити в поліцію — дискредитувати її в очах публіки. Підкуп також практично не спрацьовує, навіть коли волонтерів в обмін на інформацію разом із грошима пропонують ще й захист. Він повинен тримати у голові те, що коли він стане вже непотрібний поліції, то вона облишить його і з обіцяного захисту не буде жодної користі, і за приклад може слугувати постать Кеннета Леннона¹¹³.

Під час бруталних фізичних катувань важливо пам'ятати, що доброволець мусить набратися духу, він повинен усвідомити, що це всього лиш сім днів — якщо він мовчатиме, але його можуть чекати й сім років — якщо він говоритиме. Нелегко сприймати фізичне катування як щось маловажне чи незначне. Воно аж ніяк не маловажне і зовсім не незначне для того, хто мусить його терпіти. Із

Імпровізований міномет, який знайшла поліція у підпільній зброярській майстерні. Деррі, 2000 рік

дуже давніх часів, з історичних свідчень, що сягають часів ще від Вавилонської імперії аж до Імперського Риму, від іспанської інквізиції до нацистських концентраційних таборів, від Вільної Держави і британських поліцейних дільниць, до нас доходять історії про те, як в'язні впоралися і поборили спроби поліції вибити з них відомості.

Одна з дієвих технік — здатність в'язня уявляти собі певні образи або ж спроектувати їх на довколишні стіни. Люди, що зазнали жорстокого ставлення, зауважили, що, відвертаючи свою уяву з допитувачів і зосереджуючись на образах із власної уяви, вони могли тамувати фізичний біль. Вони вимальовували внутрішні образи, це могло бути, наприклад, мерехтливє світло свічки чи якийсь листок.

Військово-судова процедура¹¹⁴

1. Військовий суд організовує ОС¹¹⁵ будь-якого підрозділу чи CS¹¹⁶ з метою розглянути справу будь-якого волонтера на основі якогось конкретного обвинувачення чи кількох обвинувачень.

2. Суд має складатися з трьох членів однакового чи вищого щодо обвинуваченого рангу.

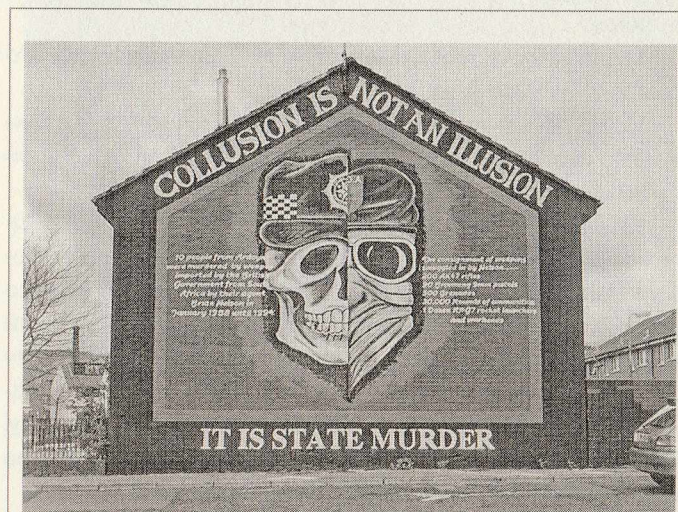
3. Офіцер судового скликання покладає на одного члена суду функції голови суду.

4. Коли військовий суд організовується підрозділом якогось ОС, тоді ад'ютант підрозділу чи якийсь член підрозділу, делегований ад'ютантом підрозділу, діє як прокурор. Коли ж інституцією, що скликає суд, є CS, тоді вона може призначити будь-якого свого офіцера, за винятком генерал-ад'ютанта¹¹⁷, виступати у ролі прокурора.

5. Обвинувачений може запропонувати будь-якому волонтерові виступити в ролі його адвоката чи, якщо він цього бажає, самому стати на власний захист.

6. Копія тексту обвинувачення мусить бути надана обвинуваченому ще перед слуханням справи, аби той мав

достатньо часу, щоби підготуватися до захисту. Інституція, що скликала суд, може або надати обвинуваченому підсумковий виклад доказів, що будуть представлені перед судом, або ж організувати попередні слухання, на яких свідки обвинувачення складуть присягу і підсумково викладуть свої свідчення. На такому попередньому слуханні не повинні бути присутні ні адвокат, ні прокурор, але обвинувачуваний може провести перехресний допит свідків. Свідчення кожного свідка мають бути письмово зафіксовані, перечитані для нього, і він має їх підписати. Якщо ж обвинувачуваний захоче зробити заяву чи дати свідчення під присягою, то його треба попередити, що все, що він скаже, може бути задокументоване і використане як доказ під час будь-якого наступного слухання справи.

Республіканський мурал, на якому йдеться про систематичну таємну співпрацю британської поліції з лоялістськими парамілітарними організаціями. Фото 2007 року

7. Якщо обвинувачуваний проти будь-якого з трьох офіцерів, з яких складається суд, то його заперечення перевірять інші два члени, і якщо воно виявиться слушним, то члена суду, проти якого було висунуто заперечення, мають замінити.

8. Інституція, що скликає суд, забезпечує й те, щоби прокурор володів усіма важливими для справи фактами і щоби усі свідки обвинувачення були присутніми в суді.

9. Інституція, що скликає суд, надає суду копію тексту обвинувачень з відповідними копіями Загальних армійських правил¹¹⁸.

10. На відміну від досудового розгляду справи, під час слухання справи всі свідки перебувають в окремому приміщенні. Єдиними особами, присутніми в суді, мають бути члени суду, обвинувачений, адвокат (якщо є) і свідок під допитом.

11. Присягу складають так само, як і під час досудового розгляду справи.

12. На початку слухання голова суду зачитує для обвинуваченого кожен пункт справи, а опісля запитує його, чи він визнає себе винним в обвинуваченні.

13. Свідки, коли їх викликають для підтвердження свідчень, проходять перехресний допит спочатку від прокурора, а опісля від адвоката чи самого обвинуваченого, якщо той захищається сам. Свідка може допитувати будь-який член суду. Якщо якийсь прокурор чи адвокат захоче знову викликати якогось свідка, який уже підтвердив свої свідчення, то для цього спершу потрібно отримати згоду суду. Суд може повторно викликати будь-якого свідка. Свідок не має права покинути суд без дозволу останнього.

14. Суд може у будь-який час, якщо виникає така потреба, відлучатись на закриті засідання, щоб прийняти рішення щодо певних питань, як-от допустимості якогось доказу.

15. Коли всі свідки підтвердили свої свідчення, адвокат підсумовує все і робить завершальну промову перед су-

дом. Потім йде підсумування і завершальна промова прокурора. Опісля суд виходить на закриті засідання, щоб обдумати свій вердикт і вирок.

16. За порушення будь-якого із Загальних армійських правил суд не має повноважень виносити менше покарання, аніж записане в цьому правилі.

17. Вердикт і вирок суду мають бути записані і підписані трьома його членами. Все це, разом із підсумком доказів, голова суду мусить переслати до інституції, що скликала суд. Вирок мусить бути ратифікований цією інституцією. Увага: у разі смертного покарання вирок мусить бути ратифікований АС¹¹⁹.

Наприкінці 2008 року представники різних парамілітарних республіканських груп Деррі та Белфаста утворили організацію «Республіканська акція проти наркотиків» (Republican Action Against Drugs, RAAD), щоб «усунути наркаторгівців з суспільства та запобігти нищенню громади». Ця спільна діяльність призвела до виникнення 2012 року Нової ІРА. На фото члени RAAD з арештованим наркодилером. Фото 2010 року

18. Засуджений може подати апеляцію супроти вердикту чи вироку або обох цих рішень генерал-ад'ютантові, який передасть її до відповідного компетентного органу. Апеляцію засуджений має передати через ОС, який, своєю чергою, скерує її генерал-ад'ютантові з підписаними копіями вердикту, вироку і підсумку доказів. Компетентний орган може призначити новий судовий розгляд, зменшити покарання, втім не може збільшувати покарання, накладене судом.

ПРИМІТКИ

- ¹ Докладніше про діяльність Юліана Головінського див.: Галайко Б. М. Військово-політична діяльність Юліана Головінського // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». — Львів, 2011. — С.110–114.
- ² Шанковський Л. Українська галицька армія. Воєнно-історична студія. — Вінніпег: Вид. хорунжий УСС Дмитро Микитюк, 1974. — С. 173, 268.
- ³ Тут можна згадати індокитайські війни 1940–1970-х років. Тут і далі — коментарі перекладача і наукового редактора матеріалу Олега Фешовця.
- ⁴ Детальніше про стратегічно-тактичні основи малої війни див.: Дах, Ганс фон. Тотальний опір: Інструкція для ведення малої війни для кожного. — Львів: Видавництво «Астролябія», 2014 [частини 1–2].
- ⁵ Слабкою тут витлумачено також позицію потужнішої військової сили, яка змушена вдаватися до інструментарію малої війни з огляду, наприклад, на міжнародну політику.
- ⁶ Навіть у доволі цілісних суспільствах щонайменше 10% населення активно колаборуватиме з супротивником, а щонайменше 70% населення займе пасивну, вичікувальну позицію; з останньої групи особливо вразливими і схильними до співпраці з супротивником — принагідної чи постійної — будуть ті люди, яким «є що втрачати». Див.: Дах, Ганс фон. Тотальний опір: Інструкція для ведення малої війни для кожного. Ч. 2. — Львів: Видавництво «Астролябія», 2014. — С. 10–12.

⁷ Див., наприклад, такі документи, як Terrorism Act 2000 Об'єднаного Королівства, Foreign Terrorist Organizations та Immigration and Nationality Act США, Council Framework Decision of 13 June 2002 on combating terrorism ЄС.

⁸ Про діяльність низки організацій, що прибрали цю назву, докладніше див.: Bartlett, Thomas; Jefferey, Keith. *A Military History of Ireland*. — Cambridge: Cambridge University Press, 1996; Cronin, Sean. *Irish Nationalism: A History and its Roots and Ideology*. — Dublin: The Academy Press, 1980; Durney, James. *The Volunteer: Uniforms, Weapons and History of the Irish Republican Army 1913–1997*. — Kildare: Gaul House, 2004; Townshend, Charles. *The Irish Republican Army and the Development of Guerrilla Warfare 1916–21* // *English Historical Review*. — № 94. — 1971. — P. 318–345; див. також: Lawrence, Thomas. *Seven Pillars of Wisdom*. — Ware: Wordsworth Editions, 1997; Slim, William Field Marshal Sir. *Defeat into Victory*. — London: Pan Books, 2009.

⁹ Томас Едвард Лоуренс, «Аравійський» (1888–1935) — британський офіцер, археолог, мандрівник і письменник; брав участь у Синайській та Палестинських кампаніях британських військ проти сил Оттоманської імперії (1915–1918); приєднавшись 1916 року до повстанської армії мекканського еміра Фейсала, координуючи дії повстанців із Британськими експедиційними силами та вдало застосовуючи партизанські тактики, забезпечив перемогу над турецьким військом та взяття Дамаска; після війни брав участь у Паризькій мирній конференції, у громадянській війні в Китаї, служив в Афганістані; автор белетризованих спогадів «Сім стовпів мудрості».

¹⁰ Сер Вільям Слім (1891–1970) — відомий британський воєначальник, фельдмаршал; розпочав службу в зван-

ні другого лейтенанта Королівського Ворикирського полку і під час Першої світової війни брав участь у битві під Галліполі, воював на Близькому Сході, а опісля — служив у Головному армійському штабі в Індії, у Штабному коледжі в Кемберлі, був командиром 2-го батальйону 7-го Гуркгійського стрілецького полку, керував Вищою офіцерською школою в Белгаумі; під час Другої світової війни воював в Ефіопії, Іраку, Сирії та Лівані, з 1942-го командував послідовно Бірманським корпусом, 14-м корпусом Східної армії та 14-ю армією, забезпечуючи захист Індії від японських сил у важких умовах джунглів; 1945 року у взаємодії з британською Екзекутивною спеціальних операцій (SOE, таємна структура, створена за зразком ІРА у 1940 році міністром військової економіки Г'ю Далтоном, щоб організувати розвідку, саботаж та повстанські рухи проти Німеччини та її союзників в окупованих країнах Європи та Азії, а також у Британії — якщо німецьким військам вдасться висадитися на її території; відома також як «Сила 136», «Таємна армія Черчілля» чи «Міністерство неджентльменського способу ведення війни») провів широкомасштабну кампанію з витіснення японських військ із Бірми; після війни керував Імперським коледжем оборони, був шефом Імперського генерального штабу; у 1953–1959 роках обіймав посаду генерал-губернатора Австралії; автор спогадів про Бірманську кампанію «Від поразки до перемоги», що вийшли друком 1956 року.

¹¹ Загалом назва «Ірландська республіканська армія» (англ.: Irish Republican Army, гельськ.: Óglaigh na hÉireann) охоплює кілька парамілітарних організацій, що дотримувалися чи дотримуються засад ірландського республіканізму. Вперше назву ІРА прибрали загони Феніанського братства, що протягом 1866–1871 років організували кілька рейдів на прикордонні Канади і таким чином змусили Британію вивести свої війська

з Ірландії. «Стара» ІРА (1917/19–1922), що виникла перед, чи на початку Англо-ірландської війни за незалежність на основі організації «Ірландські добровольці» (англ.: Irish Volunteers, гельськ.: Óglaigh na héireann; 1913–1919), молодіжної скаутської організації «Ірландські Фіани» (англ.: Fianna of Ireland, гельськ.: Na Fianna Éireann; існує з 1909 і донині; заборонена в Об'єднаному Королівстві згідно з Актом про тероризм 2000 року) та Ірландської громадянської армії (англ.: Irish Citizen Army, гельськ.: Arm Cathartha na hÉireann; 1913–1917), після укладення Англо-ірландського договору 1921 року розкололася на тих, що підтримали умови договору та увійшли до новоствореної Ірландської національної армії Ірландської Вільної Держави (британського домініону, без шістьох графств Північної Ірландії; 1922–1937), і тих, що, визнаючи легітимною лише Ірландську Республіку 1919–1922 років, не пристали на умови договору та виступили проти уряду домініону. Останні заклали основу ІРА 1922–1969 років, що під час Громадянської війни 1922–1923 років вела бойові дії проти Ірландської національної армії, підтримуваної збройними силами Великої Британії; після завершення Громадянської війни зосередилася на підпільній боротьбі проти неоколоніальної політики як у домініоні, а з 1937 року — у незалежній Ірландії, так і на території Північної Ірландії та Британії. 1969 року розкололася на дві організації: 1) Офіційну ІРА (Official IRA, 1969–1972), що декларувала марксистську ідеологію і дотримувалася політики послідовного абстенціонізму, склала зброю після Кривавої неділі в м. Деррі 30 січня 1972 року, коли 14 учасників ірландської цивільної республіканської демонстрації загинули від куль британських парашутистів (йдеться про 1-й батальйон парашутного полку — 1 PARA, що був залучений до операції 1969–2007 років проти Заворужень у Північній Ірландії, яку проводили збройні сили

ОК у взаємодії зі спеціально створеним Ольстерським оборонним полком — UDR, північноірландською поліцією — RUC та парамілітарними уніоністськими організаціями, назва — Operation Banner; з 2006 року батальйон є однією з найважливіших формацій Спеціальних сил групи підтримки — SFSG; перед Кривавою неділею цей батальйон «відзначився» також під час Різанини в Баллімерфі 11 серпня 1971 року; згідно зі звітом оборонного відомства ОК, протягом операції британські військові вбили 305 осіб, із яких 156 були цивільними особами, решта — бійцями парамілітарних організацій, а прямі втрати з боку військовослужбовців становили 722 особи); 2) Тимчасову ІРА (Provisional IRA, 1969–2005), що не відкидала легальної політичної діяльності та не сприймала марксистських гасел опозиційного угруповання, а 2005 року, виконуючи рішення Страсноп'ятницької (Белфастської) угоди 1998 року, склала зброю. Від Тимчасової ІРА відколотися два угруповання, що існують, у різних організаційних формах, донині; 3) Послідовна ІРА (Continuity IRA), виникла 1986 року через те, що ТІРА відмовилася від політики саботування виборів (заборонена згідно з Актом про тероризм 2000 року у Великій Британії та внесена до списку Закордонних терористичних організацій у США); 4) Справжня ІРА (Real IRA), виникла 1997 року через незгоду з Північноірландським мирним процесом, що призвів до укладення Белфастської угоди (заборонена згідно з Актом про тероризм 2000 року у Великій Британії та внесена до списку Закордонних терористичних організацій у США); 5) 2011 року відновило свою діяльність ще одне угруповання з колишніх членів ТІРА, що означило себе як ІРА і взяло на себе відповідальність за вбивство констебля північноірландської поліції. А група колишніх членів Офіційної ІРА ще 1974 року оголосила про створення Ірландської національної визвольної армії, що діяла до

2009 року (заборонена згідно з Актом про тероризм 2000 року у Великій Британії). Приблизно з 2006 року проявили себе ще дві нелегальні парамілітарні організації, одна з яких (до неї увійшли активісти, пов'язані з колишньою ТІРА) на своє означення вживає лише традиційний гельський варіант самоназви республіканських збройних організацій — «Сили оборони» (Óglaigh na hÉireann), а друга зветься «Свобода Ірландії» (Saoirse na hÉireann). 2012 року три групи республіканців-дисидентів — членів Послідовної ІРА, Справжньої ІРА та Сил оборони оголосили про об'єднання в: 6) Нову ІРА (New IRA); поштовхом до цього об'єднання стали спільні кампанії проти наркодилерів; нині Нова ІРА налічує кілька сотень добре озброєних бійців.

¹² Ірландська парамілітарна організація (англ. The Irish women's Council, гельськ.: Cumann na mBan), що виникла 1914 року як жіночий відділ організації «Ірландські добровольці». Члени ІЖР брали активну участь у Великодньому повстанні 1916 року в Дубліні, а також в Англо-ірландській війні 1919–1921 років. Більшість учасниць ІЖР виступила проти Англо-ірландського договору і в Громадянській війні діяла на боці антиурядових сил. Послідовно дотримується принципів ірландського республіканізму. 1969 року ІЖР підтримала Тимчасову ІРА, однак 1986 року, протестуючи проти відмови від політики абстенціонізму, перейшла на бік Послідовної ІРА. Існує і нині (занесена до списку заборонених в Об'єднаному Королівстві організацій згідно з Актом про тероризм 2000 року).

¹³ Прикладом подібного видання є «Біла книга» ЕТА, а в українській історії — посібник з конспіративної роботи ОУН, що вийшов під обкладинкою Бібліотеки «Сільського господаря» 1938 року у Львові за назвою «Пашні буряки».

¹⁴ Джеймс Мартін Мак-Гінес (1950–2017) — ірландський республіканський активіст, політик; 1969 року вступив у Офіційну ІРА, згодом перейшов у Тимчасову ІРА, 1972 року обійняв посаду заступника командира ТІРА у Деррі, що стало причиною виклику його як свідка на процес розслідування подій Кривавої неділі; 1973 року схоплений біля автомобіля з вибухівкою і засуджений на шість місяців ув'язнення, а коли звільнився, то зосередився на публічній роботі партії «Шінн Фейн» і надалі заперечував свою причетність до ІРА; після підписання Страсноп'ятницької мирної угоди 1998 року, під час обговорення умов якої представляв позицію «Шінн Фейн», був обраний депутатом до Асамблеї Північної Ірландії; в 1998–2007 роках обіймав посаду міністра освіти, а 2007 року, після укладення Сент-Ендрюської домовленості між юніоністськими і націоналістичними партіями Північної Ірландії, обійняв посаду заступника Першого міністра; йому закидали співпрацю зі спецслужбами ОК, що, однак, не було доведено.

¹⁵ Йдеться про т. зв. «Запит Севіла» (Saville Inquiry) — процес розслідування подій Кривавої неділі, який ініціював 1998 року британський прем'єр-міністр Тоні Блер на запит родичів загиблих; дістав назву від прізвища голови процесу лорда Севіла. Результати процесу Тоні Блер представив 15 червня 2010 року у Палаті громад, визнавши провину британських військових у кровопролитті та вибачившись від імені уряду Об'єданого Королівства; дії військовослужбовців 1 PARA були кваліфіковані як «невиправдані», однак донині ніхто з них не покараний.

¹⁶ Аббревіатура від Royal Ulster Constabulary (Королівська ольстерська поліція) — поліційні сили Північної Ірландії, утворені на основі RIC (Королівської ірландської по-

ліції) 1922 року після від'єднання від Ірландської Вільної Держави шістьох графств Північної Ірландії; саме на цю службу покладалася відповідальність за боротьбу проти IPA (часто з залученням сил спеціальних операцій); на службі в RUC перебувало близько 8500 штатних співробітників, а також 4500 осіб резерву (RUC Reserve); за офіційними даними впродовж існування RUC вбито 319 і зазнало поранень 9000 її співробітників, а натомисть від їхніх рук загинуло 55 осіб, з яких 28 були цивільні, а решта — бійці руху опору; загалом RUC мала славу упередженої і дискримінаційної інституції, не раз була звинувачена в прихованому терорі проти республіканців і в підтримці уніоністів, тож кількість її жертв, напевно, більша; згідно з Північноірландським поліційним актом 2000 року, RUC у 2001 році реформовано у Поліційну службу Північної Ірландії (Police Service of Northern Ireland, PSNI).

¹⁷ Помітне падіння підтримки IPA з боку цивільного населення стало причиною, зокрема, провалу Прикордонної кампанії (кодова назва Operation Harvest; 1956–1962 роки) IPA в Північній Ірландії.

¹⁸ Шеймес Твомі (1919–1989) — відомий ірландський республіканський активіст, військовий діяч, в IPA — з 1930-х років; очолив Белфастську бригаду TIPA 1972 року, член Армійської ради TIPA, двічі (у 1973 і 1974 роках) був призначений на посаду начальника Генерального штабу TIPA; 1973 року арештований поліцією Ірландії (Garda Síochána) та ув'язнений у Mountjoy Prison (Дублін), однак уже через три тижні, на свято Геловін, його разом із двома іншими в'язнями викрали під час прогулянки в дворі в'язниці перевдягнені бійці Дублінської бригади TIPA з допомогою захопленого гелікоптера збройних сил Ірландії (подія оспі-

вана в популярній на той час пісні Шона Мак-Гінлі «The Helicopter Song»); вдруге був арештований 1977 року через інформацію бельгійської поліції про адресу в передмісті Дубліна, на яку було нелегально відправлено партію зброї. Помер і похований у Дубліні.

¹⁹ У цьому тексті його упорядники застосовують термін «гєрилья», іспанською *guerrilla*, що перекладається як мала війна; історично цей термін набув поширення після Іспано-французької війни 1804–1814 років, у ході якої іспанські повстанці ефективно застосовували неконвенційні тактики (здійснювані невеликими мобільними загонами повстанців диверсії, засідки, рейди, перехоплення кур'єрів, фуражних загонів, тактика «удару і втечі» тощо) у боротьбі проти військ Наполеона.

²⁰ Керни — середньовічні ірландські піхотинці (назва походить від гєльського *ceithern* — «юрба простолюду», що віддалено пов'язане з індоєвропейським словом «ланцюг»; в англійській мові термін набув подвійного значення: «гєльський солдат» і «гїрський розбійник, бандит»); основою їхнього озброєння були списи та сокири, а обладунок, якщо був, зазвичай виготовлявся зі шкіри; успіх їм забезпечувала висока мобільність, вони застосовували тактику блискавичних атак, нападаючи на ворога здебільшого під час його маршу, засипаючи стрілами, пращовим камінням і списами, та швидко відступали, повторюючи атаку пізніше; коли їм загрожувала поразка, ховалися у важкодоступних місцях, аби там відновити сили і знову напасти; іноді діяли як допоміжні сили гєлоуґласів (від гєльського *gallóglagh* — «закордонний гєльський воїн») — елітних шотландсько-ірландських воїнів-найманців XIII–XVII століть; мали славу лютих і витривалих воїнів; про ірландських кернів та гєлоуґласів, але в притаманному

британцям негативному сенсі, згадує Вільям Шекспір у п'єсі «Макбет».

²¹ Напевно, йдеться про битву під Клонтарфом (20 квітня 1014 року), у якій перемогли сили Верховного короля Ірландії Браяна Бореїмгі (941–1014) і після якої вікінги врешті були витіснені або ж згодом асимільовані ірландцями.

²² Арт Ог Мак-Морроу Кавена (1357–1416) — король Ленстеру (схід Ірландії), провадячи вдалу внутрішню політику та виснажуючи британські війська постійними партизанськими нападами, змусив Річарда II Англійського (1367–1400) до військово-політичного компромісу з місцевою елітою.

²³ Фіач Мак-Г'ю О'Берн (1534–1597) — лідер клану О'Бернів, під володінням якого перебували гірські території (гори Віклоу) на південь від Дубліна; тривалий час успішно протидіяв зусиллям Тюдорів підкорити Ірландію; один з керівників Дезмондських (провінції Манстер та південний Ленстер, 1569–1573, 1579–1583) і Тайронського (провінція Ольстер, 1594–1603) повстань; переміг 3-тисячне військо британців у битві під Гленмелью (1580), несподівано атакувавши ворога з засідки (про цю битву йдеться в ірландській народній пісні Follow Me Up to Carlow).

²⁴ Рорі Ог О'Мор (загинув 1578 року) — син капітана графства Лейк із клану О'Морів; активно протидіяв колонізаторській політиці сенешалю графства Френсіса Косбі; здійснював напади на Ірландський Пейл, що був під безпосереднім правлінням Британії, спалив міста Нейс (1576) і Карлоу (1578).

²⁵ Найпівнічніша провінція Ірландії.

²⁶ Шейн О'Ніл (1530–1567) — представник давньої ірландської королівської династії з Тайрону, король Ольстеру з 1559 року; не визнавав над собою влади британського лорда-намісника і протягом 1561–1567 років доволі успішно протистояв військам Томаса Редкліфа (лорда-намісника Ірландії у 1559–1565 роках) і Генрі Сіднея (лорда-намісника Ірландії у 1565–1571 роках), однак 1567 року зазнав поразки від О'Донеллів (королівська династія з Тирконеллу, північно-західна Ірландія) у клановій битві під Фарсетмором, потрапив до рук переможців, які його й убили.

²⁷ Г'ю О'Ніл (1550–1616) — представник королівської династії О'Нілів, 2-й ерл Тайрону, разом із Г'ю Рой О'Донеллом (1572–1602) очолив Тайронське повстання проти британського правління в Ірландії, що ввійшло в історію як Дев'ятилітня війна (1594–1603); тривалий час успішно протистояв значним британським силам, здобувши чимало визначних перемог, однак унаслідок поразки у битві під Кінсейлом, евакуації союзницьких іспанських військ і тактики випаленої землі, до якої вдалися британці, був змушений відвести свої сили у безпечніші лісові бази; виснажений тривалим протистоянням, Лондон погодився на прийнятні для ірландців умови капітуляції, але, не довіряючи британцям, лідери повстання, зокрема й Г'ю О'Ніл, емігрували з країни.

²⁸ Битва під Кінсейлом (графство Корк, Південна Ірландія), що тривала з 2 жовтня 1601 року до 3 січня 1602-го, завершилася розгромом іспано-ірландських сил і стала причиною поразки Тайронського повстання, припинення Англо-іспанської війни (1585–1604), масової еміграції давньої ірландської еліти й остаточного підпорядкування всієї Ірландії Лондону.

²⁹ Після серії поразок антианглійських морських експедицій іспанські королі (спочатку Філіп II, 1527–1598, а потім Філіп III, 1578–1621) сподівалися досягти успіху, підтримуючи ірландських повстанців, але якщо раніше йшлося лише про матеріальну та фінансову підтримки, то під час Тайронського повстання іспанці вирішили допомогти військовою силою; втім іспанські кораблі потрапили у шторм, і лише частина військ змогла висадитися на півдні Ірландії — доволі далеко від територій, які контролювали ірландські повстанці, тож британські війська зі своєї бази у Пейлі першими дійшли до Кінсейла та оточили іспанців, які зайняли це місто; тоді війська О'Ніла та О'Донелла змушені були в холодну і дощову пору здійснювати великий перехід із Півночі територіями інших кланів, населення яких не дуже підтримувало повстанців, а британські сили ще й встигли до того часу понищити стада худоби довкола Кінсейла, що дуже ускладнило постачання військ союзників; урешті, англійська кіннота відтіснила не дуже готових до лінійної війни ірландців у болота, а іспанці після тривалої і героїчної оборони були змушені під постійним артилерійським бомбардуванням просити про «почесний мир» та евакуювалися в Іспанію, яка після цього остаточно відмовилася допомагати ірландцям у їхній боротьбі; ірландські війська повернулися до Ольстеру, ще якийсь час вели партизанську війну, а 1603 року, виснажені, склали зброю.

³⁰ Чарльз Блант — 8-й барон Маунтджой і 1-й ерл Девонширу (1563–1606), під час Тайронського повстання (із 1600 року) обіймав посаду лорда-намісника Ірландії і, як командувач британського війська в Ірландії, вдався до тактики випаленої землі у боротьбі з повстанцями; власне він і керував англійськими силами у битві під Кінсейлом, а після перемоги переніс бойові дії на те-

риторію провінції Ольстер — головної бази повсталих ірландських кланів.

³¹ Роберт Деверей — 2-й ерл Ессексу (1565–1601), 1599 року на чолі значних британських сил (16 000 піхоти та 1 300 кінноти) був відряджений в Ірландію придушити Тайронське повстання; зазнав кілька поразок і був змушений укласти з Г'ю О'Нілом та Г'ю О'Донеллом перемир'я.

³² Одна з битв Дев'ятилітньої війни, відбулася 14 серпня 1598 року біля ріки Чорні Води у графстві Арма (провінція Ольстер); до битви призвела спроба британців звільнити з-під облоги ірландців віддалений форт на Чорних Водах; довідавшись про вихід шести полків із Дубліна до Арми, Г'ю О'Ніл та Г'ю О'Донелл, що відгукнувся на заклик про допомогу, облаштували на шляху від Арми до Чорних Вод систему засідок та пасток і безперервно обстрілювали, закидали списами й атакували британців після їх виходу з Арми, руйнуючи їхній бойовий порядок; врешті, коли взаємодія британських полків була остаточно розладнана, по них ударила ірландська кіннота, розбивши сили ворога і змусивши його безладно відступати під безперервним обстрілом назад до Арми, де їх знову ж таки взято в облогу; у цій битві британці втратили половину свого війська.

³³ Генрі Бегенал (1556–1598) — маршал британських військ в Ірландії з 1587 року, головний комісар Ольстеру з 1590-го; командував експедицією до форту на Чорних Водах і загинув на початку битви під Жовтим Бродом.

³⁴ Йдеться про найбільшу битву Другої Пунічної війни (2 серпня 2016 року до н. е.), під час якої війська Ган-

нібала пропустили римське військо в середину свого бойового порядку, а потім, завчасно розташувавши на флангах сильну кінноту, подвійним фланговим ударом замкнули кільце оточення; у цій битві римляни втратили близько 50-ти тисяч загиблими.

³⁵ Овен Роу О'Ніл (1590–1649) — позашлюбний син молодшого брата Г'ю О'Ніла; після поразки Тайронського повстання емігрував до Іспанських Нідерландів разом з іншими представниками клану О'Нілів; служив в Ірландському полку Іспанської армії, воював у Фландрії та Франції, а коли 1641 року в Ірландії знову розгорілося повстання, повернувся на батьківщину на чолі загону ірландських ветеранів; 1642 року став керівником військових сил Ірландської католицької конфедерації в Ольстері й почав тривалу та виснажливу війну проти експедиційного корпусу, що його відрядив в Ірландію Національний ковенант Шотландії під приводом захисту шотландських поселенців; у битві під Бенбарбом зумів ущент розбити об'єднані сили шотландців та британців; до кінця життя виступав проти будь-яких компромісів з англійськими роялістами; помер за нез'ясованих обставин.

³⁶ Роберт Монро (1601–1680) — шотландський генерал із впливового клану Монро; під час Тридцятилітньої війни служив у війську шведського короля Густава II Адольфа (1594–1632), воював на боці ковенанту в Єпископських війнах; під час Конфедератської війни в Ірландії очолив Шотландську ковенантську армію, яка вдерлася на територію Ольстеру з метою завоювати всю Ірландію та запровадити там пресвітеріанство, однак зазнав поразки у битві під Бенбарбом; під час громадянської війни в Англії став на бік роялістів і, після того як до влади прийшов Олівер Кромвель, на кілька років був ув'язнений

у Тауері; після звільнення йому дозволили проживати в Північній Ірландії в маєтку його дружини (біля Комбера, графство Даун).

³⁷ Битва під Бенбарбом (містечко у графстві Тайрон, провінція Ольстер) відбулася 5 червня 1646 року внаслідок спроби об'єднаних шотландсько-британських сил (6 000 бійців з шістьма гарматами) під командуванням Роберта Монро та Роберта Стюарта захопити столицю Ірландської конфедерації у Кілкені; конфедерати змогли протиставити очолену Овеном Роу 5-тисячну армію без жодної гармати; ірландський генерал уникав прямого зіткнення, а тому шотландсько-британські війська, намагаючись перехопити ірландців біля містечка Бенбарб, були змушені здійснити виснажливий 24-кілометровий марш і відразу ж атакувати сили О'Ніла, але ірландці, вишикувані у змішані мушкетерсько-пікінерські (зі значно довшими за британські піками) формації, змогли відбити атаку ворожої кавалерії, впритул розстрілюючи нападників, а потім перейшли у наступ, тож ворог, ризикуючи бути притиснутим до ріки, почав безладно відступати; перемога була цілковита: шотландсько-британські сили втратили убитими, потонулими та полоненими близько трьох тисяч бійців, а ірландці — лише близько трьох сотень.

³⁸ Майкл Дваєр (1772–1825) — один з лідерів Товариства об'єднаних ірландців; коли повстання 1798 року, організоване цим товариством, зазнало поразки, капітан Дваєр, разом зі своїми прибічниками та ірландськими солдатами, що залишили британську армію, успішно діяв у горах Віклоу, нападаючи на маєтки місцевих лоялістів, британських поселенців і на невеликі військові загоны, швидко відступаючи після атаки і розпоруючи свій загін серед місцевих мешканців; проти нього

спрямовано значні військові сили, оголошено велику винагороду, а до ірландського населення, що співчувало повстанцям, застосовувано жорстокі репресії; врешті 1803 року Дваєр добровільно склав зброю з умовою, що він та його прибічники зможуть виїхати до Америки, однак, порушивши домовленість, британці близько трьох років протримали його у в'язниці, а потім вислали разом з родиною та кількома товаришами по боротьбі до Австралії на правах вільних поселенців.

³⁹ Битва на Тарійському пагорбі (графство Міт) відбулася ввечері 26 травня 1798 року; перед битвою Товариство об'єднаних ірландців оголосило цей пагорб, що мав для ірландців стратегічне (контроль над шляхом до Дубліна) та культове (там був осідок давніх ірландських королів) значення, місцем збору повстанців графства Міт; аби протидіяти повстанцям, до підніжжя пагорба були стягнені посилені артилерією та кіннотою підрозділи британської міліції та місцевих добровольців з-поміж лоялістів; попри доволі вигідні позиції повстанців, флангові атаки кавалерії ворога та інтенсивний обстріл картеччю зробили свою справу, і повстанці були цілком розгромлені (кілька тисяч убитими та пораненими).

⁴⁰ Джеймс Фінтан Лалор (1807–1849) — провідний діяч руху «Молода Ірландія», впливовий опозиційний журналіст; його статті, що стосувалися питань церковної десятини, земельної реформи, голоду, боротьби за незалежність, мали великий вплив на формування ідеології ірландського визвольного руху; розпочав свою політичну діяльність із протесту проти сплати десятини, а потім приєднався до руху захисту прав ірландських фермерів-орендарів.

⁴¹ Початком Феніанського руху (назва походить від імені героя ірландського епосу Фінна Мак-Кумалла та його «вільних воїнів» — феніїв), метою якого було створення незалежної Ірландської Республіки, вважається 1858 рік, коли учасники повстання 1848 року заснували Ірландське революційне братство (в Ірландії) та Феніанське братство (в США), що розгорнули активну революційну діяльність в Ірландії, Великій Британії, США, Канаді та Австралії; після провалу 1865 року феніани все ж підняли повстання у кількох графствах Ірландії у 1867-му, а протягом 1866–1871 років організували п'ять рейдів зі США на територію Канади, щоби змусити британців вивести війська з Ірландії; учасники руху також діяли в інших ірландських організаціях і були причетні до підготовки Великоднього повстання 1916 року та Англо-ірландської війни 1919–1921 років.

⁴² Джон О'Магоні (1816–1877) — ірландський націоналіст, активний учасник «молодоірландського» руху і повстання 1848 року; якийсь час після поразки повстання ще вів партизанську боротьбу в графстві Кілкені, але згодом емігрував до Франції, а звідти — до США, де 1858 року заснував Феніанське братство; під час Громадянської війни в США служив у званні полковника в 69-му Нью-Йоркському полку державної міліції, основу якого становили волонтери-феніани; після війни цілком присвятив себе Феніанському рухові; жив дуже скромно, на межі бідності, хоча через його руки пройшло близько 1 мільйона доларів пожертв на боротьбу за незалежність Ірландії.

⁴³ Джеймс Стівенс (1821–1901) — ірландський націоналіст, активний учасник «молодоірландського» руху і повстання 1848 року; після поразки повстання емігрував до Франції, а звідти — до США, де 1853 року разом із

Джоном О'Магоні заснував Спілку пам'ятника Еммету, яка під прикриттям ідеї побудови пам'ятника ірландському патріотіві, керівникові повстання 1803 року Робертові Еммету готувала повстання в Ірландії; 1856 року повернувся на батьківщину та здійснив «3000-мильну мандрівку» Ірландією, налагоджуючи контакти з учасниками повстання 1848 року; 1858 року в Дубліні, в день св. Патріка, заснував Ірландське революційне братство, а після цього повернувся до США і згодом, 1863 року, заснував газету «Ірландський народ»; 1864 року відвідав Ірландію, щоб підготувати антибританське повстання, однак у вересні 1865 року місцева поліція викрила змовників, і багатьох із них, зокрема й Стівенса, було заарештовано; втікши з тюрми, Стівенс виїхав до Франції.

⁴⁴ Вільям Маккей Лоумасней, або Капітан Маккей (1841–1884), — ірландський націоналіст, активний діяч Феніанського братства, член спорідненої з ним організації Clan na Gael («Гельська родина»); народився в родині ірландських емігрантів у США, служив в американській міліції під час Громадянської війни; приїхав до Ірландії 1865 року для участі в повстанні, однак був арештований і висланий з країни; 1867 року повертається і бере активну участь у повстанні: долучається до штурму і знищення казарм Королівської ірландської поліції у Баллиноккейн (провінція Манстер), керує захопленням і утриманням британського форту Мартелло в гавані Корк, а після поразки повстання ще протягом року організовує напади на склади зброї та станції берегової охорони по всьому графству Корк; схоплений 1868 року та ув'язнений на 12-літній термін, але 1871 року амністований з умовою повернутися до США; за якийсь час виїздить до Франції, щоби звідти керувати підготовкою нового повстання і нелегальним постачанням зброї; був прибічником використання в боротьбі новітніх воєнних

технологій; загинув 1884 року від завчасного вибуху динамітного заряду під час спроби висадити в повітря Лондонський міст.

⁴⁵ Місто провінції Манстер (Південна Ірландія) і однойменне графство; 1185 року місто взяли під контроль британці, що призвело до його занепаду; часто воно ставало центром антибританської боротьби; нині це друге за розміром місто Ірландської Республіки.

⁴⁶ Тобто сил Північних штатів.

⁴⁷ Так називали в Ірландії членів допоміжних підрозділів Королівської ірландської поліції (Royal Irish Constabulary Special Reserve), що нашвидкуруч формувалися з демобілізованих британських бійців: власне ця назва й виникла через поєднання в їхній уніформі коричневих (військових) і чорних (поліційних) елементів; ці сили були створені 1919 року з ініціативи Вінстона Черчілля (на той час Державного воєнного секретаря уряду Великої Британії) для боротьби проти ІРА під час Англо-ірландської війни 1919–1921 років; на початках, через погану дисципліну та невідповідність до протидії партизанським акціям, зазнали значних втрат і вдалися до санкціонованих британським урядом репресій проти місцевого цивільного населення, палячи та грабуючи села і міста (зокрема і м. Корк), вбиваючи, викрадаючи та беручи на тортури громадських активістів, священиків чи й просто «підозрілих» мешканців, чим заслужили собі цілком зрозумілої ненависті від місцевого населення і чим сприяли популярності ІРА; у сучасній Ірландії цей термін часто вживається як зневажливе означення англійців чи пробританських колаборантів (щось подібне до терміна «енкаведист» у сприйнятті українців); це про них ідеться у відомій ірландській пісні «Come out ya black an tans».

⁴⁸ Тобто після так званого Великоднього повстання, яке підготували представники Феніанського руху і яке протривало з 24 до 30 квітня 1916 року: підрозділи «Ірландських добровольців» та Ірландської громадянської армії захопили ряд важливих будівель у Дубліні та кількох інших містах Ірландії, проголосили створення Ірландської держави і протягом якогось часу відбивали атаки британського війська, однак, не отримавши сподіваної допомоги від Німеччини, зазнали поразки, а 14 їхніх лідерів (Роджер Кейсмент, Джеймс Коннолі, Патрік Пірс та інші) були страчені. Але боротьба не припинилася, поступово перерісши у війну за незалежність 1919–1921 років, що завершилася відносною перемогою ірландської сторони та створенням Ірландської Вільної Держави на правах домініону.

⁴⁹ Йдеться про Англо-ірландський мирний договір, підписаний 6 грудня 1921 року; згідно з цим договором, Ірландія проголошувалася самоуправним домініоном Британської імперії — Ірландською Вільною Державою, британське військо виводилося з більшості її графств, Північній Ірландії (шість графств) гарантувалося право виходу зі складу новоствореної держави протягом місяця після того, як набуде чинності договір, під контролем Королівського військово-морського флоту залишалися три порти, положення договору тлумачилися як пріоритетні в ірландському законодавстві. Договір був неоднозначно сприйнятий у середовищі ірландських політиків та бійців ІРА, що, врешті, призвело до Громадянської війни 1922–1923 років.

⁵⁰ Під час переговорів британської та ірландської делегацій щодо укладення мирного договору 1921 року прем'єр-міністр Великої Британії Девід Ллойд Джордж заявив, що коли не буде затверджено пропонуваний

британцями проект договору, то це означатиме «негайне розв'язання жахливої війни»; тож керівники ірландської делегації Майкл Коллінз та Артур Гріффіт, аргументуючи незначними запасами зброї та амуніції в ІРА, переконали інших делегатів погодитися на не вигідний для ірландської сторони договір; однак пізніше багато хто стверджував, що то був блеф, оскільки виснажена Першою світовою та Англо-ірландською війнами Велика Британія була неспроможна на нову війну — ні військово, ні фінансово.

⁵¹ Аббревіатура від Royal Irish Constabulary (Королівська ірландська поліція): воєнізована поліція в Ірландії, що була утворена 1836 року, а перестала існувати 1922-го, розділившись на Національну поліцію Ірландської Вільної Держави та Королівську ольстерську поліцію Північної Ірландії; впродовж усього свого існування була основною колоніальною репресивною інституцією в Ірландії.

⁵² Тут варто наголосити, що описувані тактики охоплені вже добре опрацьованою на той час у спеціальній літературі концепцією малої війни, розробленою на основі воєнного досвіду XIX століття; втім, у цій концепції йшлося радше про дії підрозділів регулярних військ, а не про неконвенційні способи ведення війни.

⁵³ Ці слова належать Томасові Едварду Лоуренсу.

⁵⁴ У перекладі збережено британську систему мір: 1 фунт = 0,45 кг, 1 ярд = 0,9144 м, 1 фут = 0,3048 м, 1 дюйм = 0,0254 м.

⁵⁵ Йдеться про заряд, розміщений на довгій жердині, що дає змогу орудувати ним легко та швидко і, що також

важливо, з меншим ризиком для бійця; детонується здебільшого електрично чи запалом сповільненої дії; може застосовуватися як проти техніки ворога, так і для руйнування захисних споруд, пробивання отворів у стінах, для скерованого через вікно чи бійницю вибуху проти залоги тощо. Інваріантом жердинного заряду є т. зв. «шибеничний» заряд (див.: Дах, Ганс фон. Техніка бою. Т. 2/1. — Львів: Видавництво «Астролябія», 2015. — С. 48).

- ⁵⁶ Найефективніший такий спосіб мінування тоді, коли потрібно швидко (і безпечно для бійця) замінювати шлях можливого відступу техніки ворога під час засідки на рухому колону; також дошку можна застосовувати для надійного фіксування імпровізованого заряду (див.: Дах, Ганс фон. Тотальний опір: Інструкція з ведення малої війни для кожного. Ч. 1. — Львів: Видавництво «Астролябія», 2015. — С. 73–74).
- ⁵⁷ Про спосіб виготовлення терміту див. матеріал Северина Турчина «Сполучені Штати Америки: Міліція з народу» у № 10 Львівського мілітарного альманаху «Цитаделя».
- ⁵⁸ Докладніше про методи контрповстанської боротьби див.: Дах, Ганс фон. Техніка бою: Боротьба у горах і контрдиверсійні операції. Т. 2/2. — Львів: Видавництво «Астролябія», 2016. — С. 79–218.
- ⁵⁹ Порівн.: Дах, Ганс фон. Тотальний опір: Інструкція для ведення малої війни для кожного. Ч. 2. — Львів: Видавництво «Астролябія», 2015. — С. 172–179.
- ⁶⁰ Там само. — С. 165–171.
- ⁶¹ Про цей метод боротьби з підрозділом малої війни див. під терміном «облава»: Там само. — С. 175–178.

- ⁶² За 5 мм од краю гільзи капсуль-детонатора з боку запальовального шнура, і бажано спеціально каліброваним затискачем, щоб не перетиснути шнур. Загалом мусиш пам'ятати, що з детонаторами слід бути дуже обережним, адже його основу становлять високовибухові речовини, через які вже сам детонатор становить чималу небезпеку.
- ⁶³ Це перша в історії пластикна вибухова речовина простою і дешевого виготовлення, безпечна у зберіганні, водостійка; видобувається змішуванням нітрогліцерину та колоїдної бавовни (90 + 10), легко детонується від тертя чи удару, а тому використовується здебільшого в гірничій справі (шпурові заряди); ІРА застосовувала її під час війни за незалежність.
- ⁶⁴ Одна з найпростіших пластичних вибухівок; розроблена британською компанією Nobel Chemicals Ltd на основі метилбензолу; її широко застосовували в Другу світову війну під час диверсійних операцій британської Екзекутиви спеціальних операцій та як основну вибухову речовину протитанкових засобів.
- ⁶⁵ Найпоширеніша промислова вибухова речовина військового призначення, інші назви — ТНТ, тротил, тол; видобувається шляхом нітрування метилбензолу азотною і сірчаною кислотами; існує в гранульованій, пресованій та литій формах; набув такого поширення завдяки відносно низькій вибухонебезпечності; ініціюється з допомогою детонатора.
- ⁶⁶ Ця назва охоплює використовувані здебільшого в гірничій промисловості вибухові суміші на основі нітрату амонію (амонійної селітри). Щоб посилити властивості нітрату амонію (доволі слабкої вибухової речовини), до нього додають тринітротолуол (до 15%) і алюмінієву пудру (до

5%). Дешеві та прості у виготовленні. Бувають у порошкоподібній, гранульованій і патронованій формах. З ними треба дуже обережно поводитися. Ініціюються з допомогою капсуль-детонатора (з діаметром детонації понад 80 мм) і з допомогою проміжного детонатора (з діаметром детонації від 24 мм).

⁶⁷ Проста і дешева у виготовленні полімеризована вибухова речовина, що утворюється шляхом нітрації очищеної бавовняної вати (може бути замінена деревною целюлозою) сумішшю концентрованих азотної та сірчаної кислот. Інша назва — піроксилін. Є основою для бездимного пороху, а також використовується як складова в різних вибухових речовинах (насамперед завдяки добрим пластифікаційним властивостям). У чистому вигляді рідко застосовується як вибухова речовина з огляду на низьку термостійкість.

⁶⁸ Загальна назва для вибухових речовин, що містять пластифікуючу (високомолекулярну чи низькомолекулярну) в'язку речовину. Зазвичай основною вибуховою речовиною в них є гексоген чи октоген. Найвідомішою і найбільш використовуваною нині пластичною вибухівкою є C-4 (композиція на основі гексогену). Дуже зручні у використанні, стійкі до ударів та не вибухають від вогню. Ініціюються з допомогою електродетонатора чи капсуль-детонатора. Їм характерна потужна фугасна та бризантна дія.

⁶⁹ Пластична вибухівка, створена у Великій Британії напередодні Другої світової війни. Її основу становив вибуховий желатин (91%), до якого додавалася пластифікуюча речовина (9%), щоб зробити його стійкішим до ударів та водонепроникним. Виготовлялася у формі брикетів розміром 75 × 30 мм і вагою 100 г. Ініціювалася капсуль-детонато-

ром із застосуванням проміжного тротилового детонатора. З характерним мигдалевим запахом, токсична.

⁷⁰ Детонаційний шнур, що зазвичай використовується в гірничій промисловості. Це наповнена високобризантною, але флегматизованою вибуховою речовиною (тетранітропентаеритрит, скороч. ТЕН) гнучка пластикова трубка. Швидкість детонації становить 6–7 тис. метрів за секунду. Як і інші види детонаційних шнурів, його можна використовувати як самостійний вибуховий заряд. Ініціюється капсуль-детонатором.

⁷¹ Детонаційний шнур, що виробляється з початку ХХ століття у Франції та США. Серцевина його складається з тротилу чи тетрилу. Швидкість детонації становить приблизно 5 тис. метрів за секунду.

⁷² Детонаційний шнур, серцевина якого складається з ТЕН або іншої високобризантної вибухової речовини, з обробленим пластиком і воском текстильним покриттям. Швидкість детонації становить приблизно 7 тис. метрів за секунду. Також назва торгової марки, що іноді використовується як загальна для всіх детонаційних шнурів.

⁷³ Формація, у якій стрільці (застосовується також у кавалерії та авіації) шикуються у формі ромба у такий, залежно від кількості, спосіб (зліва направо): 1–2–1, 1–2–3–2–1; 1–2–3–4–3–2–1 тощо.

⁷⁴ Формація, у якій бійці шикуються і пересуваються один за одним; в українській традиції таку форму шикуння називали «гусаком».

⁷⁵ На виборах до парламенту Об'єднаного Королівства Великої Британії та Ірландії 1918 року в Ірландії пере-

могла ірландська націоналістична партія «Шінн Фейн». Обрані від неї депутати, відмовившись брати участь у діяльності колоніального парламенту, створили національний однопалатний парламент Дойл Еренн, що проголосив створення незалежної Ірландської Республіки. Цей парламент діяв протягом усієї війни за незалежність Ірландії, що спалахнула після виборів, а після створення 1922 року, згідно з Англо-ірландським договором 1921 року, Ірландської Вільної Держави на правах британського домініону став нижньою палатою двопалатного парламенту Ірландії. Після конституційної реформи 1937 року та проголошення незалежної Ірландії його функції не змінилися, і нині діє Дойл Еренн 30-го скликання, відлік яких ведеться ще від парламенту 1918 року. Апелюючи до Ірландської Республіки та Дойл Еренну 1-го скликання, автори мають на меті легітимувати діяльність ІРА, яка не визнає британської юрисдикції над Північною Ірландією (6 графств, які відділилися після компромісної угоди 1921 року).

⁷⁶ Кліше «марксистська» чи «соціалістична», які часто накладають на ІРА чи на подібні до неї організації, здебільшого є результатом неглибокого аналізу, адже насправді йдеться насамперед про державу, побудовану на солідарних принципах, про модернізаційне подолання наслідків середньовічного розподілу активів, а марксистська риторика — це радше принагідний інструментарій, до якого часто вдавалися деякі політичні рухи у ХХ столітті.

⁷⁷ Едмунд Кертіс (1881–1943) — відомий ірландський історик; з підліткового віку працюючи на фабриці гумових виробів у Лондоні, зумів здобути середню освіту завдяки жертвам ірландських робітників, а 1900 року переміг у стипендійному конкурсі Оксфордського університету,

який закінчив у 1904-му. Працював лектором в університеті Шеффілда, а з 1914 року й аж до смерті викладав історію в коледжі св. Трійці Дублінського університету. Автор книг з історії Ірландії, як-от: «Історія середньовічної Ірландії з 1110 до 1513 років» (1923), «Річард II в Ірландії, 1394–1395» (1927), «Історія Ірландії» (1936); він також, разом із Р. Б. Мак-Давелом, видавець «Ірландських історичних документів, 1171–1922» (1943).

⁷⁸ Ірландська республіка стала членом Європейської Економічної Спільноти (згідно з Договором про Європейський Союз, у 1993 році ЄЕС була перетворена на політико-економічне об'єднання — ЄС) 1973 року: було подано дві заяви на вступ (у 1961 і 1967 роках), а відповідний договір підписано лише 1972 року і відразу, в травні, відбувався референдум, під час якого 83% підтримали приєднання Ірландії до ЄЕС; 1975 року Ірландія вперше головувала у ЄЕС.

⁷⁹ Кельти — близька за мовою та матеріальною культурою індоєвропейська група народів, територія заселення яких у III столітті до Р. Х. простягалася між сучасними Центрально-Північною Іспанією на заході, Великобританією, Ірландією та південними районами Німеччини на півночі, Північною Італією на півдні та Західною Україною на сході (племена б'їв); ареал їх розселення змінювався під тиском римлян, германців і дакійців; були одним із найвоювничіших народів у європейській історії; цей термін у науковий обіг запровадив оксфордський природодослідник і лінгвіст Едвард Ллуйд (1660–1709), зауваживши близькість мов Ірландії, Шотландії, Вельсу, Корнуола та Бретані.

⁸⁰ Джозеф Кларк (1882–1976) — ірландський республіканський активіст. Учасник Великоднього повстання

1916 року, потрапивши в полон, був поранений у голову, але вижив. Підтримав опозиційну до компромісного Англо-ірландського мирного договору частину партії «Шінн Фейн» і вийшов із Дойл Еренну, але був обраний до міської ради Дубліна. 1929 року — один із засновників публічної організації Comhairle na Poblachta (Республіканська рада), що була покликана координувати дії опозиційних до договору та ірландського істеблішменту республіканських сил: IRA, Cumann na mBan тощо. 1937 року — співзасновник газети Wolfe Tone Weekly. Віце-президент «Шінн Фейн» із 1966 року; після розколу 1969 року став на бік Тимчасової ІРА. Не раз був ув'язнений як британською, так і ірландською адміністраціями.

⁸¹ Армійська рада — керівний орган ІРА (1922–1969 років і Тимчасової). До неї входило 7 волонтерів, обраних з 12-ти членів Екзекутиви ІРА, яких делегували на черговому Генеральному армійському конвенті (скликався до 1969 року регулярно, а опісля — тричі — 1970, 1986, 2005; його учасниками були делегати від усіх підрозділів ІРА). Керував АР начальник Генерального штабу ІРА, до функцій якого належало забезпечення озброєння, управління фінансами, технічними службами, вишколом, розвідкою, бойовими операціями, а також безпека та публічне висвітлення цілей і діяльності ІРА.

⁸² Аббревіатура від Imperial Chemical Industries — у ХХ столітті найбільшої промислової компанії, що виникла 1926 року шляхом злиття Brunner Mond, British Dyestuffs Corporation, Nobel Explosives і United Alkali Company. Перестала існувати 2008 року, поглинена компанією AkzoNobel.

⁸³ Конор Круз О'Браєн (1917–2008) — ірландський політик, дипломат, інтелектуал. З огляду на часту зміну політич-

ної орієнтації та переконань відомий також під прізвиськом «Cruiser» (Кружляк). Походив із республіканської родини. Свою кар'єру розпочав у Департаменті закордонних справ і тривалий час працював під керівництвом колишнього начальника штабу ІРА Шона Мак-Брайда: на той час публічно демонстрував свої республіканські переконання (пізніше кваліфікував це лише як данину «службовому обов'язку»). Це дало можливість піднятися до рівня спеціального представника Генерального секретаря ООН в Конго, де назрівав конфлікт СРСР та США, опісля на його адресу лунали звинувачення, що саме він був тією особою, на якій лежала провина за те, що під Жадовілем під удар попав легкоозброєний ірландський загін миротворців ООН, що змушений був протягом шістьох днів тримати оборону проти численніших у 20 разів найманців (події представлені у фільмі The Siege of Jadotville 2016 року). 1969 року, на початку збройного конфлікту в Північній Ірландії, перейшов на антиреспубліканські позиції, увійшов до опозиційної Лейбористської партії і пройшов до Дойл Еренну. 1973–1977 року обіймав посаду міністра пошти і телеграфу, на якій всіляко намагався обмежити висвітлення поглядів республіканців у ЗМІ Ірландії, поставити під контроль республіканську щоденну газету Irish Press, блокувати можливості просочення у пресу інформації про жертви Garda Síochána (ірландської поліції), забезпечити безконтрольне транслявання британського каналу BBC One, «очистити» ірландську культуру від республіканізму, застосовувати адміністративні заходи проти шкільних вчителів, які «глюорифікували» ірландських націоналістів. У 1978–1981 роках обіймав посаду головного редактора газети The Observer у Британії, де «відзначився» спробами блокувати будь-яку інформацію про репресії в Північній Ірландії і декларував свою мету «вбити штаб» республіканізму, носіями якого є «ірландські

матері». Опісля працював журналістом в Irish Times, дотримуючись виразно юніоністських позицій. 1996 року вступив до Юніоністської партії Об'єднаного Королівства і був обраний до Північноірландського форуму, де виступив проти Страсноп'ятницької угоди 1998 року, що передбачала участь «Шінн Фейну» в публічній політиці Північної Ірландії. 2005 року знову перейшов до Лейбористської партії Ірландії. Свої часті зміни політичної орієнтації та агресивну антиреспубліканську діяльність пояснював доволі типово для подібних людей — потребою «завдати електричного шоку ірландській психіці» та обов'язком «протидіяти насиллю». Автор низки книг, у яких намагався ревізувати традиційні погляди на ірландський націоналізм та культуру, а також продемонструвати «широту» свого світогляду.

⁸⁴ Аббревіатура від Radio Teilifis Éireann — ірландської державної телерадіокомпанії, що розпочала радіомовлення 1926 року, а телемовлення — 1961-го. Під час Заворушень 1968–1994 років у Північній Ірландії дотримувалася заборони уряду транслювати інформацію про «Шінн Фейн», IPA та інші республіканські організації (посилаючись на параграф 31 Broadcasting Authority Act 1960 р. про заборону висвітлення в ЗМІ діяльності організацій, які сприяють досягненню будь-яких цілей насильницьким шляхом). З середини 1970-х років почала трансляцію на Ірландію британського телеканалу BBC One. Подібну цензуру ірландські урядовці намагалися запровадити й у Scéala Éireann (Irish Press, Ірландській щоденній газеті, що існувала в 1931–1995 роках) після публікації в ній матеріалів про знуцання ірландської поліції з в'язнів-республіканців (1973–1977).

⁸⁵ Йдеться про місцеві відділи таких ірландських республіканських політичних партій, як «Фіана Фол» та

«Шінн Фейн»; також термін часто вживається для означення громадських організацій.

⁸⁶ Інша назва «її Величності мейзської тюрми» у Північній Ірландії, що існувала у 1971–2000 роках. Створена на території колишньої бази Королівських ВПС під час Заворушень. Дістала назву від форми розміщення тюремних блоків, що нагадувала літеру Н. Призначалася для утримання арештованих членів націоналістичних парамілітарних організацій. Її історія починається з т. зв. «Операції Деметріус» 9 серпня 1971 року, під час якої сили RUC та Британської армії схопили 342 ірландських націоналістів (здебільшого причетних до Тимчасової IPA). Загалом одночасно в ній утримували в середньому тисячу осіб (близько 90% яких становили ірландські націоналісти, а решта — ольстерські лоялісти). Скасування особливого (політичного) статусу в'язнів і трактування їх як звичайних кримінальних злочинців призвели до постійних організованих протестів, найвідомішим з яких стало голодування 1981 року, внаслідок якого померло 10 осіб. 1983 року з допомогою захопленої вантажівки з тюрми втекло 38 в'язнів, а 1997 року тут убито лояліста Біллі Райта, на сумлінні якого були смерті багатьох католиків. Закрита згідно з умовами Страсноп'ятницької угоди 1998 року.

⁸⁷ Наступальна операція, агресивні дії.

⁸⁸ Одна з подій під час Заворушень у Північній Ірландії. 21 липня 1972 року у відповідь на зрив переговорів між IPA і британським урядом Белфастська бригада Тимчасової IPA організувала бомбову атаку в Белфасті: протягом 1 години 20 хвилин у різних місцях Белфаста здетоновано 22 вибухові заряди, здебільшого закладені в автомобілях. Внаслідок цієї атаки загинуло дев'ятеро осіб (двоє британських військових, один резервіст RUC, один

ольстерський лояліст і п'ятеро цивільних), а 130 (із них 77 жінок і дітей) зазнали поранень. ІРА, дотримуючись своїх правил, попереджувала про вибухи, однак британські сили безпеки проігнорували (чи просто не справилися з навантаженням) деякі попередження, що й призвело до численних жертв. Це розв'язало руки уряду Об'єднаного Королівства та обернулося для ІРА масовими арештами (Operation Motorman) та серйозними іміджевими втратами. Негативно оцінило цю атаку й керівництво Тимчасової ІРА. 2002 року Тимчасова ІРА офіційно вибачилася перед родинами жертв.

⁸⁹ Вулиця в Белфасті, що починається в центрі міста і проходить через його західну частину; район республіканської громади. Під час Заворушень стала зоною сутичок між республіканцями та лоялістами. Ситуація особливо загострилася в другій половині 1969 року, а 1970 року 3000 британських військових в ході операції проти Офіційної ІРА заблокували вулиці, що прилягали до Фоллс-Роуд. Під час вуличних сутичок загинуло четверо цивільних осіб, що значно посилило антибританські настрої в місті. Британські війська були цілком виведені з цього району лише 2005 року.

⁹⁰ Кривава неділя (або «Богсайдська різанина») — кривавий інцидент, що стався в неділю 30 січня 1972 року в районі Богсайд північноірландського міста Деррі: військовослужбовці 1 PARA невинувато відкрили вогонь по мирній демонстрації Північноірландської асоціації громадянських прав (NICRA). Внаслідок цього 14 незброєних цивільних осіб (з них — шестеро дітей) загинуло, а 12 зазнали поранень. Ця подія стала однією з найпомітніших у Заворушеннях, сприяла зростанню популярності Тимчасової ІРА та інших республіканських організацій, загострила протистояння в Північній Ір-

ландії і призвела до цілковитої ліквідації місцевого самоврядування, що було відновлене аж 1998 року. Цьому ексцесу передували постійні виборчі маніпуляції (джерримендерінг) на місцевих виборах, що приводили до влади уніоністську меншину; деградація міської інфраструктури через обмежене урядове фінансування; систематична дискримінація католицького населення у справі винайму житла; постійні вуличні сутички між прореспубліканськи настроєними мешканцями, організовуваними NICRA, та уніоністами, яких підтримувала RUC; введення в серпні 1969 року британських військових підрозділів і пов'язаного з цим взаємного насилля (застрелено семеро британських солдатів, відбулося близько 360 вуличних перестрілок, під час яких здійснено близько 4000 пострілів, здетоновано 211 фугасних і 180 начинених цвяхами зарядів); запровадження в серпні 1971 року практики інтернування членів парамілітарних організацій без суду та перетворення значних територій міста в no go area (Free Derry) для британських військовослужбовців та RUC (барикади були ліквідовані під час масштабної операції «Моторист», яку Британська армія та місцевий Ольстерський оборонний полк (UDR) провели 31 липня 1972 року після т. зв. «Кривавої п'ятниці» і до якої було залучено загалом 22 000 військовослужбовців та бронетехніка, зокрема інженерні танки Centurion AVRE та БМП FV603 Saracen); заборона прем'єр-міністра Північної Ірландії від 18 січня 1972 року на будь-які масові акції до кінця 1972 року, а також переведення до Деррі (з метою протидії запланованому NICRA на 30 січня маршу проти практики судового інтернування) 1 PARA, що доти вже відзначився застосуванням надмірної сили проти демонстрантів.

⁹¹ 11 липня 1978 року на цвинтарі села Данлой двоє військовослужбовців 22-го полку SAS, що влаштували тут

засідку на бійців ІРА, помилково застрелили місцевого підлітка Джона Бойля. Напередодні трагедії він знайшов тут тайник із вибухівкою, про що його батьки повідомили в поліцію, але того дня вирішив знову оглянути місце схованки. Справу розглядали в суді, який, однак, виправдав британських військовослужбовців. Подію ефективно використала в своїй політичній боротьбі партія «Шінн Фейн».

⁹² Після тривалих вуличних сутичок у Деррі між уніоністами-протестантами та республіканцями-католиками («Битва за Богсайд»), що інспірували масові заворушення по всій Північній Ірландії, під час яких дві сторони (зокрема RUC) дотримувалися заборони на використання стрілецької зброї (окрім одного незначного ексцесу з боку уніоністів), у це місто було введено роту 1-го батальйону Піхотного Принца Валлійського власного йоркширського полку. Спочатку місцеве католицьке населення сприйняло прихід британських військових прихильно, оскільки не довіряло службовцям RUC, що симпатизували уніоністам і часто діяли рука в руку. Однак сутички в інших містах Північної Ірландії, у яких лоялісти першими застосували стрілецьку зброю, підпал католицького кварталу в Белфасті і те, що британські збройні сили у цьому тристоронньому конфлікті з уніоністами та республіканцями були здебільшого все ж на боці уніоністів, змінило настрої католицької громади Північної Ірландії, і вересень 1969 року став переломним моментом у поступовій ескалації суспільної напруги, що переросла у воєнний конфлікт низької інтенсивності з елементами партизанської війни.

⁹³ Аббревіатура від Social Democratic and Labour Party — Соціал-демократична і лейбористська партія, створена під час Заворушень у Північній Ірландії 1970 року і на

початках була найпопулярнішою опозиційною партією, що декларувала принципи соціал-демократії та ірландського націоналізму. На виборах до Північноірландської асамблеї 1973 року здобула 19 із 75 місць. Загалом партія виступала «проти насильства», апелювала до «конституційних» методів політичної боротьби і до налагодження співпраці між католиками і протестантами, більше наполягаючи на соціально-економічних питаннях. Поступово республіканський елемент програми витіснявся з актуальної політики партії, її лідери заговорили про «постнаціоналістичну Європу», а діячі «Шінн Фейн» незмінно критикували цю політсилу за угодовство. Після того, як Тимчасова ІРА оголосила припинення бойових дій та укладення Страсноп'ятницької угоди 1998 року, стало зрозуміло, що SDLP уже втратила значну частину свого електорату, поступившись на виборах «Шінн Фейн».

⁹⁴ Тобто після колапсу Саннінгдейльської угоди, підписаної британським і північноірландським прем'єр-міністрами, а також представниками Ольстерської уніоністської партії (UUP), Північноірландської партії «Альянс» (APNI) і SDLP (ці три партії разом отримали більшість у новообраній Асамблеї) 9 грудня 1973 року, що передбачала пропорційний розподіл посад у виконавчих структурах Північної Ірландії між партіями, що підтримали угоду. Але UUP вийшла з угоди через внутрішній розкол та організований внутрішньопартійною опозицією лоялістський страйк.

⁹⁵ Йдеться про особливий статус (Special Category Status) інтернованих бійців парамілітарних організацій як політичних в'язнів (а не кримінальних злочинців), що був скасований у середині 1970-х років і відновлений 1986 року після тривалих протестних акцій у Мейзській тюрмі.

⁹⁶ Тобто оборонна.

⁹⁷ Аббревіатура від Ulster Defence Regiment — Ольстерський оборонний полк. Піхотний полк Британської армії, створений у Північній Ірландії 1970 року для підтримки дій RUC. Початково складався з семи батальйонів: 1-й (графство Антрім), 2-й (графство Арма), 3-й (графство Даун), 4-й (графство Фермана), 5-й (графство Лондондеррі), 6-й (графство Тайрон), 7-й (місто Белфаст); а через два роки створено ще чотири батальйони: 8-й (графство Тайрон), 9-й (графство Антрім), 10-й (місто Белфаст) і 11-й (житловий район Крайгавен у графстві Арма). Рекрутували до нього виключно мешканців Північної Ірландії, здебільшого протестантів (більш ніж 80% на початках і щонайменше 97% після 1972 року). Його штаб був розташований у місті Лізберн під Белфастом. Оснащений здебільшого легкою стрілецькою зброєю, позашляховиками Land Rover, сконструйованими на їхній базі броньованими автомобілями Shorland, гелікоптерами, а також патрульними катерами. За час існування полку 197 його бійців загинуло під час виконання службових обов'язків, 29 осіб засуджено за вбивство, а 99 — за збройні пограбування, напади на католиків, викрадання людей та інші злочини. 1992 року в рамках програми скорочення збройних сил Об'єднаного Королівства на основі UDR та RIR (Ірландських рейнджерів королівського полку) було утворено Піхотний королівський ірландський полк (R IRISH), якому приписано бойові традиції 27-го піхотного полку (27th Regiment of Foot), що виник ще 1689 року, а 1968 року ввійшов до RIR.

⁹⁸ Див. примітку 14.

⁹⁹ Північноірландський офіс (Northern Ireland Office, NIO) — британська інституція міністерського рівня, що

представляє інтереси центрального уряду в Північній Ірландії (створена 1998 року). Його діяльність регулюється Страсноп'ятницькою та Сент-Ендрюською угодами. До його повноважень належить контроль за виборчим правом, за дотриманням прав людини та рівності громадян, національна безпека та врегулювання конфлікту в Північній Ірландії. Головний офіс розміщений у Лондоні в одному комплексі будівель із британською службою контррозвідки MI5 (Security Service або Military Intelligence Section 5).

¹⁰⁰ З англ. «Мейсон-супергоговоріз». Йдеться про Роя Мейсона (1924–2015), британського політика-лейбориста. У 1974–1976 роках обіймав посаду міністра оборони Об'єднаного Королівства, а в 1976–1979 роках — посаду міністра (секретаря) в справах Північної Ірландії, на якій вдався до жорстких дій, ввівши до Північної Ірландії підрозділи SAS. Це допомогло знизити інтенсивність конфлікту, однак коштувало йому посади.

¹⁰¹ З англ. «Капітан зі слабкими нервами». Йдеться про капітана 14-ї розвідувальної роти (т. зв. The Det.) Розвідувального корпусу Британської армії Роберта Лоуренса Нейрака (1948–1977), який інфільтрувався водночас у лоялістські та республіканські структури з метою загострити конфлікт між ними. Зазвичай працював під прикриттям по пабах. За свідченнями очевидців, діяв доволі необережно та епатажно, тож його швидко викрили, викрали і стратили бійці Тимчасової ІРА.

¹⁰² З англ. «П'ятика»: натяк на пристрасть до алкоголю, властиву Конору Крузу О'Браєну.

¹⁰³ Йдеться про шість північноірландських графств (Антрім, Арма, Даун, Лондондеррі, Тайрон, Фермана), що відділи-

лися від Ірландської Вільної Держави 1922 року і нині є однією з чотирьох частин Об'єднаного Королівства.

¹⁰⁴ Одне зі зневажливих прізвиськ ірландців, що походить від применшувального варіанта поширеного серед ірландців імені Патрік.

¹⁰⁵ З англ. «забіякуватий дикун».

¹⁰⁶ Термін із міського сленгу, що утворився поєднанням англійських слів «болото» і «небіла людина» — зазвичай означає осіб, які працюють прислугою в публічних туалетах.

¹⁰⁷ Аббревіатура від Military Reaction Force / Military Reconnaissance Force / Mobile Reconnaissance Force — створений 1971 року спеціальний підрозділ Британської армії, метою якого був прихований збір розвідувальної інформації і таємні контрповстанські операції у Північній Ірландії під час Заворушень (1969–1998; інша назва — Північноірландський конфлікт). Мав славу «легалізованого ескадрону смерті». Зазвичай його особовий склад працював у цивільному одязі та на автомобілях, був озброєний пістолетами й автоматичною стрілецькою зброєю. Здебільшого завданням підрозділу була інфільтрація у парамілітарні республіканські організації, вистежування, арешт чи вбивство їхніх членів. Часто координував свої дії з лоялістськими парамілітарними організаціями. 1973 року був розпущений після того як Тимчасова ІРА викрила й атакувала дві комерційні компанії, під прикриттям яких діяв підрозділ. Одним із його наступників стала 14-та розвідувальна рота (The Det.).

¹⁰⁸ Аббревіатура від Special Air Service — спеціальне з'єднання Британської армії (охоплює 22 SAS Regiment, 21 (Artists Rifles) SAS Regiment (резерв), 23 SAS Regiment (резерв)), історія якого розпочалася 1941 року, а нині він входить до

складу Спеціальних сил Об'єднаного Королівства (UKSF). 22-й полк SAS — регулярний підрозділ Британської армії і його чисельність становить 400–600 осіб; ділиться на чотири операційні ескадрони, що, своєю чергою, поділяються на чотири спеціалізовані групи, а ті — на секції. Бере участь у штурмових, контрповстанських, контртерористичних, партизанських та охоронних операціях. Підрозділи SAS були застосовані проти ІРА в Північній Ірландії під час Заворушень (1969–1998) і в Гібралтарі (Операція «Флавіус», 1988 рік).

¹⁰⁹ Йдеться як про поліцейних і військових службовців, так і про завербованих агентів, які поодиночі чи цілими підрозділами (plain clothes units) виконують спеціальні завдання «під прикриттям», тобто у звичайному одязі без відповідних службових відзнак або ж інфільтруючись у певну організацію. Під час Заворушень у Північній Ірландії так діяв Підрозділ польової розвідки (Field Reconnaissance Unit, FRU, наступник MRF) Британської армії, створений на початку 1980-х років. Рекрутувався здебільшого з подвійних агентів, завербованих у лоялістських парамілітарних організаціях. Їхнім завданням була інфільтрація у республіканські структури з метою збору інформації та визначення тих їхніх членів, яких потрібно ліквідувати (часто це робилося руками членів лоялістських організацій, як-от Ольстерського оборонного об'єднання (Ulster Defence Association, UDA)).

¹¹⁰ Таємні спостережні команди (Covert Surveillance Teams) — підрозділи, сформовані приватними компаніями (напр. Conflict International у Великобританії, Stratfor у США) з колишніх армійських та поліцейних співробітників, що мають відповідний досвід у царині охорони, розвідки, спеціальних операцій. Зазвичай їх винаймають урядові чи приватні структури, окремі особи для виконання завдань з охорони, збору інформації та інших особливих доручень, до вико-

нання яких з певних причин не можуть бути залучені офіційні підрозділи.

¹¹¹ Фонд Зеленого Хреста був створений 1940 року з метою збору коштів на підтримку в'язнів-республіканців, організовував також кампанії на захист їхніх прав. Фонд мав свої представництва у найбільших містах, зокрема в Північній Ірландії, а головний осідок — у Дубліні.

¹¹² У різних країнах термін тимчасового затримання дещо різний. Очевидно, що сказане стосується держав із більш менш стійкими правовими системами. Коли ж ідеться про тоталітарні чи близькі до тоталітарних держави, то адекватнішими видаються рекомендації такого видання: Дах, Ганс фон. Тотальний опір. Ч. 2. — Львів: Видавництво «Астролябія», 2014. — С. 88–92.

¹¹³ Кеннет Леннон (1944–1974) — ірландський республіканський активіст з Ольстера, інформатор Особливого відділу The Metropolitan Police Service. Завербований під час слідства щодо незначного правопорушення. За свідченням слідчого, був «відвертий і корисний». Отримавши за допомогу під час слідства незначну винагороду (500 фунтів), надалі співпрацював із поліцією. Завдяки його інформації було викрито спробу республіканців пограбувати банк та організувати втечу з тюрми. Через це кілька бійців ІРА були ув'язнені. Не дістав обіцяного поліцією захисту. 21 квітня 1974 року його тіло з простреленою головою знайшли в придорожній канаві у передмісті Лондона.

¹¹⁴ Йдеться про процедуру внутрішніх військових судів ТІРА, що скликалися під загальним контролем Підрозділу внутрішньої безпеки (ISU), що відповідав за контррозвідку і внутрішні розслідування та безпосередньо входив до складу Генерального штабу (GHQ), однак його рішення

могли бути скасовані лише Армійською радою (АС). Відповідав за перевірку новобранців, збір інформації про підозрюваних у співпраці з британськими спецслужбами осіб чи учасників провальних операцій, виконання вироків, зокрема й смертних.

¹¹⁵ Аббревіатура від Officer Commanding — властиве для країн Британської Співдружності означення командира підрозділів, нижчих за рівнем від батальйону і вищих від взводу, як-от: рота, загін, ескадрон, батарея, крило. За званням відповідає майорові і зазвичай має повноваження щодо особового складу аналогічні до повноважень командира батальйону чи полку.

¹¹⁶ Аббревіатура від Chief of Staff — начальника Генерального штабу, установи, що забезпечує безпосереднє керівництво операціями ІРА. Начальник ГШ — це один із семи членів Армійської ради, найвищого керівного органу ІРА, і водночас її голова (див. примітку 79).

¹¹⁷ Заступник начальника Генерального штабу ІРА.

¹¹⁸ Йдеться про т. зв. General Army Orders — Військові статuti ІРА, що регулюють функціонування її підрозділів, визначають стратегічні і тактичні принципи, внутрішню субординацію, обов'язки добровольців та командирів, кваліфікують злочини тощо. Разом із General Army Convention становить своєрідну «конституцію» ІРА та основу для воєнного судочинства. Повноваження на розробку Загальних армійських правил належать Армійській раді ІРА.

¹¹⁹ Тобто вищим органом ІРА — Армійською радою.

ВИБРАНА БІБЛІОГРАФІЯ

1. Adams, James. *Ambush: The War Between the SAS and the IRA*. — London: Pan Books, 1988. — 208 p.
2. Augusteijn, Joost. *From public defiance to guerrilla warfare the experience of ordinary volunteers in the Irish war of independence, 1916–1921*. — Newbridge: Irish Academic Press, 1996. — 382 p.
3. Barry, Tom. *Guerilla Days in Ireland: A Personal Account of the Anglo-Irish War*. — Blackrock: Mercier Press, 2011. — 242 p.
4. Bartlett, Thomas; Jefferey, Keith. *A Military History of Ireland*. — Cambridge: Cambridge University Press, 1996. — 566 p.
5. Bell, J. Bowyer. *IRA Tactics and Targets: An Analysis of Tactical Aspects of the Armed Struggle 1969–1989*. — Chester Springs: Dufour Editions, 1991. — 120 p.
6. Bell, J. Bowyer. *The Irish Troubles: A Generation of Violence 1967–1992*. — New York: St. Martin's Press, 1993. — 872 p.
7. Bell, J. Bowyer. *The Secret Army: the IRA*. — Abingdon: Routledge, 1997. — 724 p.
8. Bijl, Nick Van der. *Operation BANNER: The British Army in Northern Ireland 1969–2007*. — Barnsley: Pen & Sword, 2017. — 272 p.
9. Bishop, Patrick; Mallie, Eamonn. *The Provisional IRA*. — London: Corgi, 1988. — 496 p.
10. Coogan, Tim Pat. *The IRA*. — London: HarperCollins, 1993. — 808 p.
11. Coogan, Tim Pat. *The Troubles: Ireland's Ordeal and the Search for Peace*. — New York: St. Martin's Griffin, 2002. — 624 p.
12. Coogan, Tim Pat. *1916: One Hundred Years of Irish Independence: From the Easter Rising to the Present*. — New York: St. Martin's Press, 2016. — 330 p.
13. Cronin, Sean. *Irish Nationalism: A History and its Roots and Ideology*. — Dublin: The Academy Press, 1980. — 392 p.
14. Dillon, Martin. *25 Years of Terror — the IRA's War against the British*. — New York: Bantam Books, 1996. — 422 p.
15. Dillon, Martin. *The Dirty War: Covert Strategies and Tactics Used in Political Conflicts*. — Abingdon: Taylor & Francis, 1999. — 468 p.
16. Durney, James. *The Volunteer: Uniforms, Weapons and History of the Irish Republican Army 1913–1997*. — Kildare: Gaul House, 2004. — 88 p.
17. Dwyer, T. Ryle. *The Squad: and the intelligence operations of Michael Collins*. — Blackrock: Mercier Press, 2005. — 272 p.
18. Edwards, Aaron. *The Northern Ireland Troubles: Operation Banner 1969–2007*. — Oxford: Osprey Publishing, 2011. — 96 p.

19. English, Richard. *Armed Struggle: The History of the IRA.* — New York: Oxford University Press, 2003. — 492 p.
20. Frank, Otto. *Der Nordirlandkonflikt: Ursprung, Verlauf, Perspektiven.* — München: C.H.Beck, 2014. — 160 S.
21. Harkin, Greg; Ingram, Martin. *Stakeknife: Britain's secret agents in Ireland.* — Dublin: O'Brien Press, 2004. — 272 p.
22. McCann, Eamonn. *War and an Irish Town.* — London: Pluto Press, 1980. — 330 p.
23. McKittrick, David; McVea, David. *Making Sense of the Troubles: A History of the Northern Ireland Conflict.* 2nd ed. — London: Penguin Books, 2001. — 356 p.
24. McKittrick, David; Feeney, Brian; Thornton, Chris; McVea, David; Kelters, Seamus. *Lost Lives: The stories of the men, women and children who died as a result of the Northern Ireland troubles.* — Edinburgh: Mainstream Publishing, 2004. — 1648 p.
25. Moloney, Ed. *The Secret History of the IRA.* 2nd ed. — London: Penguin Books, 2007. — 768 p.
26. O'Brien, Brendan. *The Long War: The IRA and Sinn Féin.* — Syracuse–New York: Syracuse University Press, 1999. — 386 p.
27. O'Brien, Paul. *Havoc: The Auxiliaries in Ireland's War of Independence.* — Cork: The Collins Press, 2017. — 224 p.
28. Ó Dochartaigh, Niall. *From Civil Rights to Armalites: Derry and the Birth of the Irish Troubles.* — Basingstoke: Palgrave MacMillan, 2005. — 332 p.

29. O'Doherty, Shane Paul. *The Volunteer: Erinnerungen eines ehemaligen IRA-Terroristen.* — Müllmersberg: Eire Verlag, 2013. — 98 S.
30. O'Donoghue, Florence. *No Other Law: The Story of Liam Lynch and the Irish Republican Army, 1916–1923.* — Dublin: Irish Press, 1954. — 364 p.
31. Potter, John Furniss. *A Testimony to Courage — the Regimental History of the Ulster Defence Regiment 1969–1992.* — Barnsley: Pen & Sword, 2008. — 340 p.
32. Reynolds, John. *46 Men Dead: The Royal Irish Constabulary in County Tipperary 1919–22.* — Cork: The Collins Press, 2016. — 232 p.
33. Roberts, Adam; Ash, Timothy Garton (eds.). *Civil Resistance and Power Politics: The Experience of Non-violent Action from Gandhi to the Present.* — New York: Oxford University Press, 2009. — 412 p.
34. Taylor, Peter. *The Provos: The IRA and Sinn Féin.* — London–New Delhi–New York–Sydney: Bloomsbury, 1998. — 384 p.
35. Townshend, Charles, *The Irish Republican Army and the Development of Guerrilla Warfare 1916–21 // English Historical Review.* — № 94. — 1971. — P. 318–345.
36. Urban, Mark. *Big Boys' Rules: The SAS and Secret Struggle Against the IRA.* — London: Faber and Faber, 1992. — 304 p.
37. Younger, Calton. *Ireland's Civil War.* — New York: Taplinger Publishing, 1969. — 534 p.

Військово-історичне видання
ІРЛАНДСЬКА РЕСПУБЛІКАНСЬКА АРМІЯ

Стратегія і тактика

За редакцією Олега Фешовця

Підписано до друку 20.01.2018. Формат 84×108¹/₃₂
Папір офсетний. Гарнітура «Myriad Pro».
Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 8,4.

Видавництво «Астролябія», ТзОВ

а/с 66, Львів, 79000, Україна

Тел.: + 38032 243 56 72

Факс: + 38032 276 23 00

Моб. тел.: + 38050 431 54 64

Ел. пошта: info@astrolabium.com.ua

Web-сторінка: <http://www.astrolabium.com.ua>

Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців
ДК № 967 від 27.06.2002 року

Віддруковано у ПРАТ «ХКФ «Глобус»

КП ДАК «Укрвидавполіграфія»

Зам. 8-05-0407

Irish Republican Army: Strategy and Tactics / Ed. by Oleh Feschowetz. — Lviv: Astrolabe Publishing, 2018. — 160 p. (Series: The Command Officers' Library) [Ukrainian language edition]

The book is a commented collection of documents of the Irish Republican Army which became available to the public in various circumstances and left a mark in history under the conventional name of the Green Book. Designed for recruiting trainees, they reveal the political and economic objectives of the IRA, its military history and organizational structure, strategy and tactics of struggle, issues of equipment and armament, security as well as moral and psychological training of volunteers. It is intended for officers, sergeants and soldiers of the Armed Forces of Ukraine, intelligence officers, researchers in the history of an insurgency and counter-insurgency, teachers of military and civilian educational establishments, cadets and students.

ISBN 978-617-664-135-3

БІБЛІОТЕКА
КОМАНДИРА

Книга становить собою коментований збірник документів Ірландської республіканської армії, що за різних обставин стали доступними для громадськості й увійшли в історію під умовною назвою «Зелена книга». Створені для вишколу рекрутів, ці документи розкривають політико-економічні цілі ІРА, її бойову історію та організаційну структуру, стратегію і тактику боротьби, питання оснащення й озброєння, безпеки, а також морально-психологічної підготовки добровольців. Призначена для офіцерів, сержантів та солдатів Збройних Сил України, працівників спецслужб, дослідників історії повстанської та контрповстанської боротьби, викладачів військових і цивільних навчальних закладів, курсантів і студентів.

<http://www.astrolabium.com.ua>

ISBN 978-617-664-135-3

9 786176 641353